ÎNCHISOAREA DIN SIGHET ACUZA

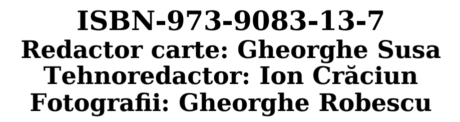
1950-1555 -

ÎNCHISOAREA DIN SIGHET ACUZĂ

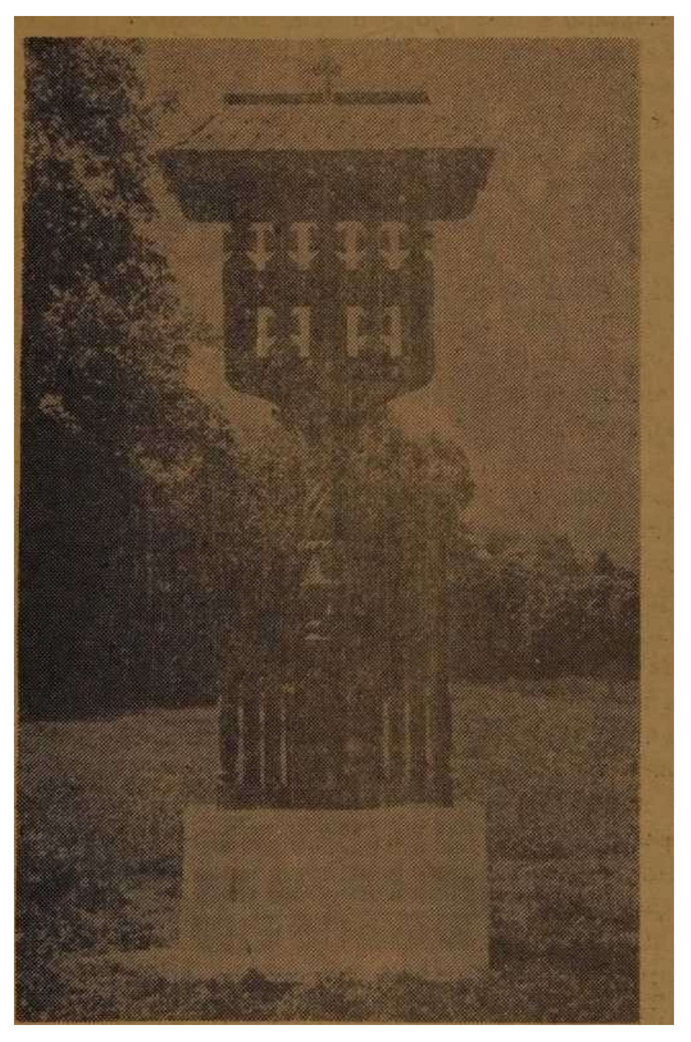
EDITl^ GUTINÜL
S RA

BAIA MARE
1991

Apare sub îngrijirea
prof. dr. **Valeriu Achim**

ISBN-973-9083-13-7
Redactor carte: Gheorghe Susa
Tehnoredactor: Ion Crăciun
Fotografii: Gheorghe Robescu

Troiţă de cinstire ridicată în Cimitirul Miniştrilor din Sighetu Marmaţiei în anul 1990,
operă a lui Toader Bîrsan.

PIOS OMAGIU INTELIGENŢEI ROMÂNE

Sighetu Maramţiei. Un oraş-municipiu la margine de ţară. El însuşi ǫ capitală a unei „ţări” numite Maramureş Un centru notabil al unei zone et no-folclorice intrate de mult în conştiinţa naţională. Case şt porţi maramureşene, anexe gospodăreşti, grandioase biserici din lemn, măiestrit făurite, port maramureşean ele aleasă ţinută artistică, toate la mare cinste şi astăzi. Cergi şi lecrice din lină mult căutate în târgurile săptămânale din Sighetu Marmatiei

Dar oare cîţi din făuritorii şi beneficiarii acestor nestemate ştiau că în municipiul lor de reşedinţă – în Sighetu Marmaţiei –, intr-o clădire anume, ridicată încă la sfîrşitul secolului trecut, în deceniul al şaselea al actualului secol erau chinuiti oameni, se curmau vieţi, se sfîrşeau destine, se punea la cale o adevărată tragedie naţională, *organizată de regimul comunist împotriva elitei intelectualităţii române, spre distrugerea, ei?*

Puţini, extrem de puţini ştiau cîte ceva. Alţii bănuiau doar, întrucît aici totul se făcea în taină, pe întuneric, fără zgomot, în mare secret, şi fără judecată, după metode tipic staliniste Dacă maramureşenii – aşa buni şi blânzi cum sînt ei —-ar fi fost informaţi despre acest trist adevăr, cu siguranţă că s-ar fi întâmplat ceea ce llie Lazăr i-a spus, la. un moment dat, directorului închisorii: „Domnule comandant’ Dacă ar şti maramureşenii că-s aici, ar îmburda închisoarea!”.

Şi iată că abia după mai bine de patru decenii a venit vremea pătrunderii în tainele acestor sumbre ziduri, a sosit momentul demascării acestei crime colective, *îndreptate premeditat împotriva intelectualităţii române, a miniştrilor noştri (pr'm-miniştri, secretari de stat şa.), a inalţilor prelaţi ai bisericii greco-catolice şi catolice (mitropoliţi, episcopi ş.a.f, a altor intelectuali de mare vază (oameni de ştiinţă, cultură, artă, diplomaţi de carieră, generali etc.j. Nu întâmplător un avizat cercetător a denumit acest infern pământesc* ÎNCHISOAREA MINIŞTRILOR.

Nici acum nu se cunoaşte cu mare precizie numele celor închişi, întrucit evidenţele erau codificate, uniformele numerotate, actele de deces măsluite. Şi totuşi, din ce se cunoaşte pînă acum, numărul celor sacrificaţi aici- se ridică la **£7,** *al celor ce au supravieţuit acestor ani la 74. Aceştia ca identificaţi nominal După alte surse, numărul total al celor deţinuţi ar fi fost de 150, adică atâţia*

cîţi aveau loc în închisoare. Şi astăzi mai lipsesc din evidente numele unor personalităţi precum Pantelimon Halippa, Ion Nistor, conducători ai luptei pentru unirea Basarabiei şi Bucuvinei cu România Lucreţiu Pătrăşcanu, Iile Lazăr ş.a. Despre episcopul Alexandru Rusu din Baia Mare se fac afirmaţii contradictorii. Noi l-am inclus în lucrare şi din respect

Dar cine erau „oaspeţii" închisorii? Pe de o parte, înalţi demnitari de stat şi oameni politici precum luliu Maniu, Constantin Dinu 1 C Brătianu, Gheorghe I. Brătianu, 'Alexandru Lapedatu, Constantin Argeţoianu, Pantelimon Halippa, Sever Bocu, Gheorghe Tă- tărescu, Constantin C Giurescu, Emil Haţieganu, Ion Lupas ş.a., care şi-au adus un aport deosebit la făurirea şi consolidarea României Mari, pe baze democratice, iar pe de altă parte, cunoscuţi conducători ai bisericii greco-catolice – Valeriu Traian Frenţiu, luliu Hossu, Iban Suciu, loan Bălan ş.a, cu aceleaşi istorice merite mai ales în păstrarea credinţei lor străbune Şi păstorirea credincioşilor. Aici au suferit şi episcopii catolici loseph Schubert, Márton Áron ş.a .

Viaţa, activitatea şi sfîrşitul dramatic al acestor personalităţi ar merita studii complete, inserate în mai multe volume. De altfel, există preocupări lăudabile în acest sens, întrucît istoria lor face parte integrantă din însăşi istoria contemporana a poporului nostru. De această dată însă Editura „Gutmul" din Baia Mare, prin această modestă carte, nu doreşte să epuizeze-, şi nici nu ar fi posibil acest lucru, ci numai să deschidă problema, aducînd, fireşte, un pios omagiu inteligenţei române atît de inuman tratate şi parţial lichidate de acoliţii regimului comunist în aşa-cunoscuta, de acum, ÎNCHISOARE A MINIŞTRILOR *din Sighetu Marmaţiei.*

În fine, mulţumind celor ce ne-au sprijinit în elaborarea şi închegarea acestei lucrări, nu dorim altceva decît ca strădania noastră să fie înţeleasă ca un gest sincer şi emoţionant dedicat, cu evlavie, cinstirii memoriei acelor înaintaşi ai noştri care, slujind cu abnegaţie un ideal social măreţ, închinat libertăţii, democraţiei şi credinţei străbune, prin jertfa lor au tras un semnal de alarma împotriva totalitarismului şi comunismului din ţara noastră, din întreaga lume. Zilnic să păstrăm în memoria lor un moment de adîncă şi pioasă reculegere!

Baia Mare la 15 august 1991

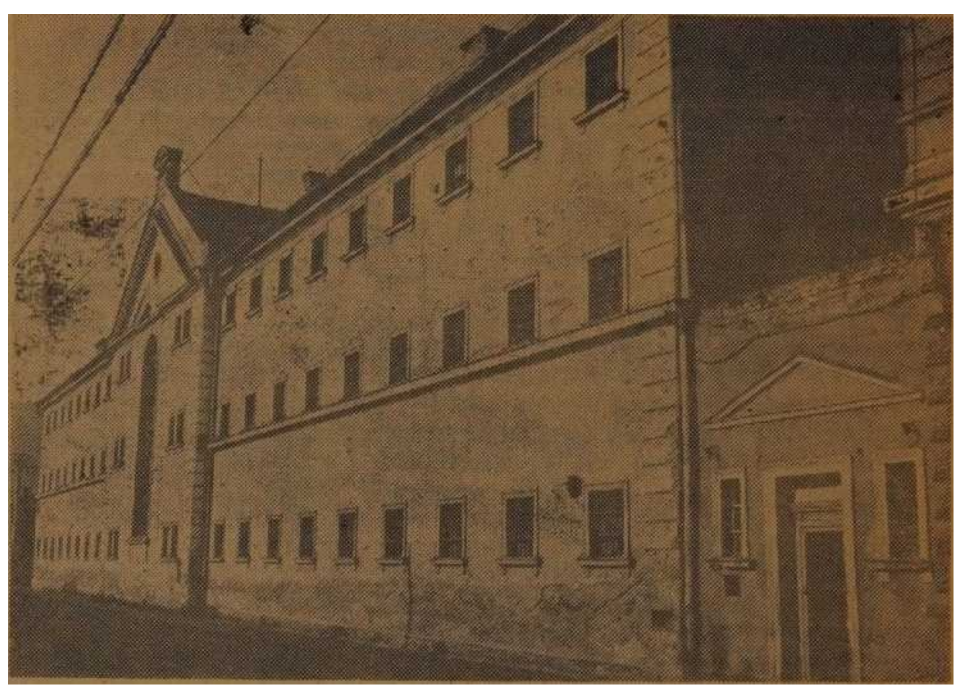
ÎNCHISOAREA MINIŞTRILOR

Regimul austro-ungar a construit multe închisori pe teritoriul Transilvaniei: la Aiud, Gherla, Oradea. Cluj, Satu Mare. Turda, Tîrgu Mureş şi în multe alte oraşe, inpînzind această românească ţară, din Banat pînă în Maramureş, eu instituţii ale fricii şi terorii, împotriva celor ce luptau pentru dreptate şi eliberare naţională. Vechiul regim străin, al închisorii popoarelor, ne-a distrus şcolile şi bisericile şi ne-a zidit puşcării, cu scopul deznaţionalizării. închisoarea din Sighetu Marmaţiei, ridicată pe la 1897, se încadrează în acest ansamblu de zidiri şi de idei. Străinului regim nou, comunist, nu i-au ajuns închisorile rămase de la cel vechi şi de aceea le-a sporit prin transformarea în puşcării a unor mănăstiri, şcoii şi alte edificii pentru a încătuşa elita românească' intelectuali, de la preşedintele Academiei Române, Alexandru Lapedatu, decedat în închisoarea din Sighetu Marmaţiei, pînă la învăţători, politicieni, de la preşedinţi de guvern şi de partide, ca Tuliu Maniu şi Constantin Dinu Brătianu, exterminaţi în închisoarea sigheteană, pînă la simpli membri ai partidedelor istorice; clerici, de la patriarhul României, Nicodim Munteanu, exterminat la Mănăstirea Neamţ, la mitropoliţi, episcopi, protopopi, preoţi şi călugări ortodocşi, gieco-catolici şi de alte confesiuni; gospodari ai ţării, de la moşieri şi chiaburi la simpli lucrători ai pămîntului, cu scopul de a distruge tot ce este românesc şi creştinesc . .

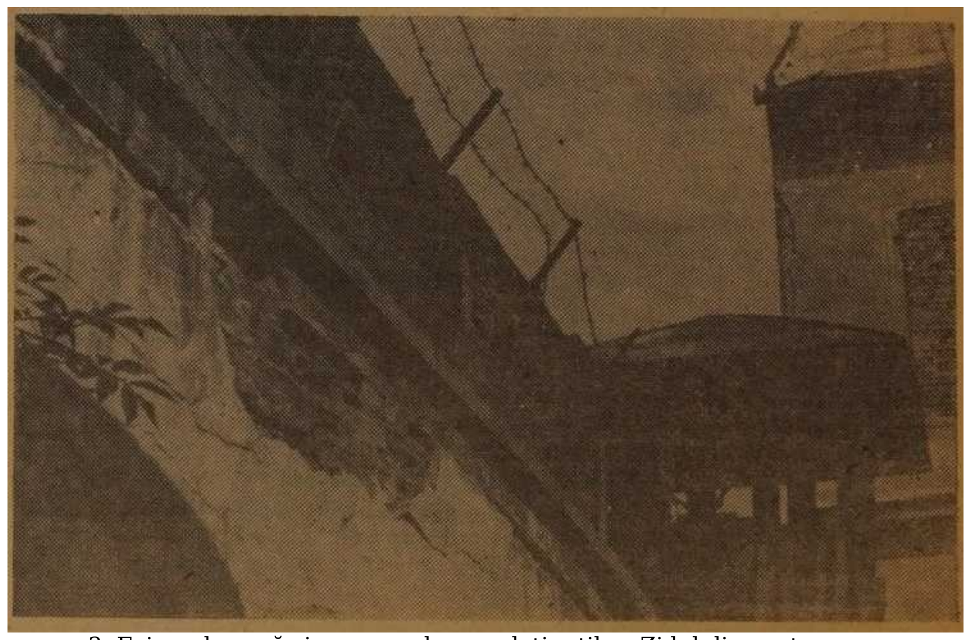
nchisoarea din Sighetu Marmaţiei este o imensă clădire, situată pe strada Simion Bărnuţiu, lîngă tribunal. A fost zidită în formă de T, ca şi una dintre clădirile de la complexul Gherla. Aceasta a devenit una dintre infernalele închisori, comuniste pentru deţinuţii politici din România. Aici au fost masacrate mari personalităţi ale vieţii spirituale româneşti. Am numit penitenciarul din Sighetu Marmaţiei închisoarea Miniştrilor, pentru că aici au fost aduşi în detenţie aproape toţi marii oameni ai ţării care, în viaţa lor, au avut şi demnitate de ministru, în- cenînd cu guvernul, condus de generalul Alexandru Averescu din 1918. pînă la guvernul comunist din 6 noiembrie 1947. Şi mulţt dintre aceşti foşti miniştri aici şi-au aflat sfîrşitul vieţii. Prezentarea acestora va constitui primul volum din monografia *închisoarea Miniştrilor,* volumul al doilea va cuprinde pe ceilalţi din lotul marilor demnitari, iar în al treilea vor fi trecuţi în revistă deţinuţii politici care n-au făcut parte din lotul demnitarilor, dar din motive asemănătoare au avut parte de această închisoare. _ .

Mulţi dintre marii demnitari politici arestaţi¯au fost duşi iniţial la închisoarea din Galaţi. Acolo, cîţiva ofiţeri, care îşi dădeau seama ce oameni de valoare ai ţării se află în închisoare, s-au hotărît să-i ajute să evadeze, să-i scape din „ghearele securităţii”, unde erau supuşi exterminării. Au avut loc trei încercări, care au eşuat, după cum he mărturiseşte colonelul Nicu Bădulescu, pentru că „de fiecare dată s-a găsit o iscoadă comunistă care ne-a trădat”. Din raţiuni strategice, marii demnitari politici au fost transferaţi la închisoarea din Sighetu Marmaţiei, oraş situat la graniţa de nord, în eventualitatea de a-i trece în Uniunea Sovietică şi de a-i déporta în Siberia.

închisoarea Miniştrilor era puternic fortificată şi sever păzită: curtea ei este înconjurată de un zid gros, cu o înălţime de şase metri, pe care se

2. Faţada închisorii Miniştrilor

3. Foişor de pază şi supraveghere a deţinuţilor. Zidul din spate.

aflau instalate posturi de observaţie, unde se perindau gardienii înarmaţi mai zdravăn decît în război şi supravegheau cu străşnicie fără în-

trerupere. Posturile de supraveghere erau dotate cu toată armătura şi aparatură prevăzute de strategia securităţii comuniste: arme automate, mitraliere, pistoale, bombe, reflectoare, telefoane, semnale de alarmă, binocluri speciale etc. Pe trotuarele de pe lîngă clădirea închisorii nici nu se circula. încă de la distanţe apreciabile, în stradă erau instalate indicatoare de ocolire, iar pe trotuarele acelea se mişcau în pas de front sau . stăteau, cu ochii în patru şi cu automatele pregătite, gardieni brutali care făceau paza. Atîţia fiori de groază au provocat zidurile acelei închisori în rîndurile populaţiei din oraş, încît ani de zile oamenii nu circu- ’' Iau pe acele trotuare nici după desfiinţarea închisorii.. Cu toate că supravegherea exterioară era atît de intransigentă, în interior era tot atît de
. straşnică. Pe coridoare, gardieni fioroşi . supravegheau cu severitate, avînd repartizate pentru fiecare cîte un mic număr de celule, la care deschideau vizetele la intervale scurte de timp, ca deţin aţii să nu
. se mişte, să nu. facă nimic altceva, să nu stea în altă poziţie, decîţ cum şi ce era prevăzut, de regulamentul absurd al securiştilor pentru regimul
• celular din această închisoare. Deţinutul nu putea să facă nici o mişcare neobservat. După unele relatări, în închisoarea Miniştrilor, în permanenţă erau de pază cîte cincizeci de securişti..

Cei aduşi în închisoarea Miniştrilor; chiar dacă nu erau condamnaţi la moarte, erau candidaţi la moarte prin regimul de exterminare. închisoarea din Sighetu Marmaţiei a fost un loc de groază şi coşmar, unde se pregătea moartea pentru capetele luminate ale ţarii, dar nu numai că se pregătea moartea, ci se şi- grăbea venirea ei. Aici a fost locul infernal de supliciu pentru miniştrii României Mari. Regimul complex din- închisoarea Miniştrilor nu se poate descrie într-un spaţiu restrîrîs, nici nu ne propunem aici aşa ceva, ci numai îl definim concis, doar prin trei cuvinte scurte, dar care, îmbinate într-o anumită sintagmă, au puterea de a spune mult: *aici se murea.* Acesta este rezultatul regimului aplicat în închisoarea Miniştrilor. .

Pentru a scoate adevărul la lumină,'din labirintul infernului comunist, unde a fost mistuit, am pornit pe urmele lui: am făcut investigaţii, am adunat date, mărturii, documente şi am constituit o catagrafie a eroilor, care are trei părţi, dintre acestea redăm aici sumar primele două. Prima cuprinde pe cei care au decedat în închisoarea Miniştrilor, iar a doua pe demnitarii care au supravieţuit perioadei de şaizeci de luni, cît au fost ţinuţi în această închisoare.

Pe eroii din prima parte îi înregistrăm în ordinea decesului şi al numărului actelor de moarte, cu excepţia ultimului.

„ 1. Daniel Ciugureanu, 1885—1950, ministru. 2. Henry Cihoski, 1871—1950, ministru. 3. Dori Popovici, 1873—1950, ministru. 4. Dumitru Munteanu Rîmnic, .1877—1950, subsecretar de stat. 5. Constantin Dinu T C. Brătianu, 1887—1950, preşedinte al Partidului Naţional Liberal. 6. Alexandru Lapedatu, 1876—1950, preşedinte al Academiei Române şi ministru. 7.’Nicolae^ Samsonovici, 1877—1950, ministru. 8. Ion Macovei, 1885—1950, ministru. 9. Mihail Mancilescu, 1891—1950, ministru. 10. Tancred Constantinescu, 1878—1951, ministru. 11. Sever Bocu, 1875—

1951, ministru. 12. Radu Roşculeţ, 1895—1951, ministru. 13. Mihail Mă- gureanu, 1886—1951, subsecretar de stat. 14. Gheorghe Taşcă, 1879 — 1951, academician şi ministru. 15. Ion Popovici, 1861—1951. 16. Ion Ma- nolescu Strunga, 1889—1951. 17. Alexandru Tărărescu, 1888—1951, general. 18. Augustin Maghiar, 1880—1951, canonic, 19. Albert Popovici Taşcă, 1881—1951, ministru. 20. Anton Durcovici, 1888—1951, episcop. 21. loan Răşcanu, 1878—1952, ministru. 22. Stan Ghiţescu, 1881—1952, ministru. 23. Radu Portocală, 1888—1952, ministru. 24. Grigore Geor- gescu, 1886—1952. 25. Valeriu Traian Frenţiu, 1875—1952, episcop. 26. Nicolae Păiş, 1886—1952, ministru. 27. Constantin Tătăranu, 1893—1952, guvernator al Băncii Naţionale a României. 28. luliu Maniu, 1873—1953, preşedinte al Consiliului de Miniştri în trei rînduri. 29. Alexandru Glatz, ' 1882—1953, general şi subsecretar de stat. 30. Ion Pop, 1902—1953.

31. Gheorghe I. I. C. Brătianu, 1898—1953, savant. 32. Ion Cămărăşescu, 1882—1953, ministru. 33. Ion Cristu, 1895-^1953, ministru. 34. loan Suciu, 1907—1953, episcop. 35. Aurel Vlad, 1875—1953, ministru. 36. Sebastian Bornemisa, 1890—1953, scriitor şi subsecretar de stat. 37. Nicolae lonescu Gruia, 1902—1953. 38. Nicolae Mareş, 1875—1953, ministru. 39. Victor Bădulescu, 1892—1953, subsecretar de stat. 40. Aurel Baciu, 1886—4953. 41. Ion Pelivan, 1876—1954, ministru. 42. Dumitru Burileanu, 1878—1954, guvernator al Băncii Naţionale a României. 43. Virgil Potîrcă, 1888—1954, ministru. 44. Mihâil Racoviţă, 1889—1954. 45. Valeriu Moldovan, 1875— 1954, subsecretar de stat. 46. Mihail Racoviţă Cehanu, 1864—1954, general. 47. Alniziu Boga, 1886—1954. 48. Gheorghe Vasiliu, 1892—1954, general. 49. Ti tu Liviu Chinezu, 1904—1955, episcop. 50. Constantin . Argetoianu, 1871—1955, preşedinte al Consiliului de Miniştri. 51. Ştefan Medveczki, 1905—1952.

Probabil că în închisoarea Miniştrilor au mai decedat cîţiva dintre cei care făceau parte din lotul marilor demnitari. Mai există un număr de cazuri care încă nu sînt pe deplin elucidate. Dintre acestea, pînă la proba contrară,-mai trecem în această listă numele a şase eroi. 1(52). Constantin Angelescu, guvernator al Băncii Naţionale a României. 2(53). Ervin Antonescu, profesor universitar. 3(54). Grigore Dumitrescu, guvernator al Băncii Naţionale a României. 4(55). Titus Popovici, subsecretar de stat. 5(56). Nicolae Zigre, ministru. 6(57). Eugen Zvidenek, general şi .subsecretar de stat.

Dacă au mai decedat şi alţii dintre demnitarii politici în închisoarea Miniştrilor, este greu de precizat, pentru că lucrurile nu jsînt încă destul de clare în unele cazuri. Pe unele mărturii, chiar şi dintre cele scrise şi publicate, nu totdeauna putem să fim siguri. Unde documentele lipsesc, celelalte surse trebuie privite cu rezerva cuvenită şi cercetate cu atenţie sporită. Sînt cazuri în care este greu de stabilit o linie demarcatoare între mărturie şi legendă. Din mărturia lui Eugen Popescu, cuprinsă în scrierea sa intitulată Din holocaustul de la Sighet, generalul . Arthur Văitoianu ar fi decedat în această închisoare. După alte date, Văitoianu ar fi decedat în această închisoare. După alte date, Văitoianu ar fi fost transferat din închisoarea sigheteană, în 1955, şi ar fi decedat în 1957. Şi despre alţi deţinuţi politici se spune şi se crede că ar fi decedat aici. într-o relatare se afirma că şi profesorul Silviu Dragomir ar fi decedat aici. Din alte surse am aflat că a murit în 1962 la închi

soarea din Gherla. Pentru asemenea cazuri, care sînt numeroase, trebuie făcute investigaţii şi studii pînă la lămurirea lor.

Dintre cei 51 de deţinuţi politici care au decedat în închisoarea Miniştrilor, ale căror acte de moarte le-am aflat aici, .36 au avut domiciliul stabil în Bucureşti, doi în Oradea, iar ceilalţi, cîte unul în oraşele Blaj, Cluj, Constanţa, Curtea de Argeş, Iaşi, Lipova, Orăştie, Roşiorii de Vede, Sibiu, Sighetu Marmaţiei, Ţîrgu Mureş, Turda. Dintre cei 57, din lista de mai sus, la unul cu act de moarte şi la ultimii şase ale căror acte de moarte încă nu le-am găsit, nu le cunoaştem pînă în prezent nici fostele lor adrese.

Partea a doua din catagrafia eroilor cuprinde demnitarii politici care au supravieţuit celor şaizeci de luni din închisoarea Miniştrilor şi au fost transferaţi pe la alte închisori. Mulţi dintre ei şi-au aflat moartea prin noile locuri de detenţie, puţini au ajuns să fie eliberaţi.

58. Constantin Angelescu, preşedinte al Consiliului de Miniştri. 59. Ion Bălan, episcop. 60. Aurelian Bentoiu, ministru. 61. Dănilă Berinde. 62. Apra Bercovitz, ziarist. 63. Augustin Bideanu, subsecretar de stat. 64. George Bob, preot. 65. Constantin Bebe Brătianu, ministru. 66. Radu Budişteanu,' ministru. 67. Ion Bujoiu, ministru. 68. Nicolae Carandino, ziarist. 69. Alexandru Constant, subsecretar de stat. 70. Napoleon Creţu, subsecretar de stat. 71. Cutcan, preot. 72. Camil Demetrescu, secretar de legaţie. 73. Aurel Dobrescu, subsecretar de stat. 74. Silviu Dragomir, profesor universitar şi ministru. 75. Ion Finţescu, ministru. 76. Augustin Folea, preot. 77. Rafael Fridrich, preot. 78. Sabion Georgescu, general. 79. Ion Gigurtu, preşedinte al Consiliului de Miniştri. 80. Constantin C. Giurescu, istoric şi ministru. 81. Emil Haţeganu, ministru. 82. luliu Hosu, episcop. 83. Ion Hudiţă, profesor universitar şi ministru. 84. Victor Iliescu, general. 85. D. R. loaniţescu, ministru. 86. Gheorghe Jie- nescu, subsecretar de ptat. 87. Mircea lonescu, inginer. 88. Gheorghe Leon, ministru. 89.-‘Aurel Leucuţia, ministru. 90. Ion Lugoşianu, ministru. 91. Ion Lupaş, profesor universitar şi ministru. 92. Demetriu Man, preot. 93. Nicolae Marinescu, ministru. 94. Ion Mihalache^ ministru. 95. Ion Moldovan, canonic. 96. Constantin Motaş, profesor universitar. 97. Dumitru Nedeea, preot. 98. Petre Nemoianu, subsecretar de stat. 99. Artur Neveanu. 100. Pompiliu'Nicolau, ministru. 101. Aurelian Pană, subsecretar de stat. 102. Victor Papacostea, subsecretar de stat. 103. Nicolae Penescu, ministru. 104. Constantin Titel Petrescu, ministru. 105. Ion C. Petrescu, subsecretar de stat. 106. Zenobie Pîclişanu, ziarist. 107. Ion Pop, director al Uzinelor din Reşiţa. 108. Valeriu Pop, ministru. 109. losif Toma Popescu, jurist. 110. Mihai Popovici, ministru. 111. Mihail Priboianu, ministru. 112. Alexandru Raţiu, preot. 113. Ion / Rădjicanu, ministru. 114 Piki Rădulescu Pogoneanu, consilier la Ministerul de Externe. 115. Mihail Romniceanu, ministru. 116. loan Ilcuşu, general, ministru. 117. Ovidiu Sachelarie, profesor universitar. 118. la- noş Scheffler, episcop. 119. Ion Sichitiu, ministru. 120. loseph Schubert, episcop. 121. Dinu Simion, subsecretar de stat. 1.22. Victor Slăvescu, ministru. 123. Virgil Solomon, ministru. 124. Constantin Stătescu, colonel. 125. Nicolae Stoenescu, ministru. 126. Gheorghe Strat, subsecretar de stat. 127. Petre Strihan, subsecretar de stat. 128. Gheorghe Tătărescu, preşedinte " ál Consiliului de Miniştri. 129. Alexandru Todea,' episcop. 130. Ludovic Vida, preot. 131. Nicolae Vlad,

protopop.[VII] „

Destinul rău al deţinuţilor politici, care au decedat în închisoarea • Miniştrilor, -nu s-a oprit o dată cu moartea lor, ci i-a urmărit în continuaré. Este greu de conceput de către oameni cu mintea sănătoasă atîta cruzime, atîta răutate şi ticăloşie, încît ele să se continue a se exercita asupra eroilor şi martirilor chiar şi după moartea lor. De aceea este greu de crezut că .lucrurile s-au putut desfăştira aşa cum le ştim, şi cu toate acestea a fost posibil, pentru că răutatea, ticăloşia şi cruzimea au depăşit limita umanului şi au intrat în sfera diabolicului. Faptele dovedesc această apreciere. ■ ■

La închisoarea Miniştrilor era o ladă, făcută din scînduri brute, care se folosea la transportarea morţilor. Cînd murea cîte un om, mai intîi urma dezbrăcarea lui, pentru că statul socialist trebuia ferit de .paguba: costului unor zdrenţe de ocnaş, şi apoi acestea ttebuia să le, îmbrace alt om, că venea unul nou la rînd. Cum era scos mortul din celulăi, jajt deţinut îi lua locul şi destinul. Rînduiala aici aşa. era: omul trebuia să părăsească această lume aşa cum a şi intrat în ea, gol puşcă. După dezbrăcare, mortul era aruncat în ladă. Se făceau formele de deces şi pregătirile pentru îngropare. Era căutat timpul cel mai potrivit pentru asemenea îngropări, adică la o anumită oră tîrzie din noapte. Dar trebuiau găsiţi şi oameni corespunzători pentru toate operaţiile: dezbrăcarea mortului, predarea hainelor, punerea mortului în ladă, săparea gropii, transportarea mortului la groapă, acoperirea lui cu pămînt, toate trebuiau făcute cît mai în taină. Şi apoi uitarea. Oamenii potriviţi se găseau în rîndul gardienilor brutali şi analfabeţi şi al celor intern’aţi la spitalul de alienaţi mintal. Mortul era transportat la cimitir cu o căruţă cu un cal, care făcea parte din gospodăria închisorii. Uneori mortul nici nu mai era pus în ladă, ci de-a dreptul în căruţă. '

La Sighetu Marmaţiei sínt patru cimitire mari. Unul se află pe strada Rodna, în care sínt îngropaţi ortodocşii şi catolicii; altul ,se află pe strada Vasile Alecsandri, unde sínt îngropaţi reformaţii, iar pe strada Szilagyi István este cimitirul evreiesc. Morţii de la închisoarea Miniştrilor nu erau consideraţi vrednici de a fi îngropaţi în nici unul dintre cimitirele din oraş. Aceştia trebuia duşi altundeva.

în Maramureş există un loc care va deveni punct de referinţă pentru ştiinţa care studiază evoluţia societăţii cu convulsiile ei. Acest loc se află din jos de municipul Sighetu Mârmaţiei, lîngă cătunul Cearda, aproape de confluenţa rîurilor cu nume autohtone Tisa şi Iza, dar şi de graniţa cu Uniunea Sovietică, de unde a pornit comunismul peste: Europa în valuri de sînge şi foc pustiitor, cu toate apocalipticele lui consecinţe. în acest loc se afla un vechi cimitir, care într-un timp a fost părăsit, apoi a devenit cimitirul pentru nevoiaşi. Aici se îngroapă săracii oraşului, cei care mor pe la spital, pe la azilul de bătrîni, la căminul de deficienţi neuropsihici, cei care nu au pe nimeni să'-i ridice după deces, precum şi unii sectanţi. Cînd murea cineva de la închisoarea Miniştrilor, indiferent că a fost preşedinte

---

VII Chiar în timpul tipăririi acestei cărţi, semnatarul studiului a clarificat că printre cei închişi la penitenciarul din Sighetu Marmaţiei au mai fost şi: 132. George Fotino, profesor universitar. 133. Pantelimon (Pan) Halippa, profesor uni- ■ versitar şi ministru. 134. Ilie Lazăr, avocat. 135. Márton Áron, episcop. 136. Si- mion Mahedinţi, profesor universitar şi ministru. 137. Radu Niculescu Buzeşti, matematician şi ministru. 138. Ion Nistor, academician. 139.. Alexandru Rusu, episcop. 140. Florin Ştefănescu Goangă, profesor universitar şi subsecretar de stat’. 141. Teofil Sauciuc Săveanu.

de guvern, ministru, episcop sau mare savant, tot acolo îşi găsea odihna de veci, acolo în pămînt, dar nu într-un sicriu şi într-un mormînt, ca alţi; morţi, ci simplu şi direct în lut. Dar nici aici morţii de la închisoarea Miniştrilor nu erau îngro- paţi în partea de către drum sau prin părţile mai centrale ale cimitirului, ci pe la margini, pentru că marginile aveau un motiv' anume de perspectivă. Cimitirul acela era un loc părăsit, un loc al nimănui, nu era îngrădit, nu era îngrijit, nu era păzit, nu era nici bine hotărnicit, tot aşa este şi acuma. Solul este format din aluviunile aduse de cele două rîuri. Acolo cresc buruieni grase şi iarbă mare. Pe lîngă cimitir sînt terenuri arabile. Primăvara, unii deţinători ai terenurilor din jur intrau cîte puţin cu plugul prin marginile cimitirului, aşa că acuma, cu toată întinderea lui, cimitirul este mult mai mic decît cum a fost mai demult.

Adus aici, mortul era aruncat din ladă într-o groapă, uneori nu destul de lungă, încît mortul cădea îndoit. Se arunca lut peste el, iar lada era dusă înapoi la închisoare, că mai trebuia şi pentru alţii, ba, după unele mărturii, chiar şi pentru a transporta pîinea deţinuţilor în ea. Nici aici statul comunist nu putea cheltui-cîte o ladă pentru fiecare ministru, general, episcop sau academician. Lada să rămînă. Eroi ade- văraţi nu-i trebuiau.

Cimitirul Săracilor are o mare şsuprafaţă, acolo au fost îngropaţi foarte mulţi morţi dar are foarte puţin morminte, iar semne funerare şi mai puţine. Aici primăvara şi toamna pasc tot felul de patrupede: cornute mari, cai, oi, capre. Acestea -calcă mormintele, acolo unde sînt, le nivelează şi astfel cu timpul dispar. în unele locuri, în care a fost îngropat cineva, pămîntul săpat s-a aşezat şi |S-a făcut o mică adîncitură în pămînt, dar şi aceasta tinde să se niveleze. Acestea se petrec acolo de zeci de ani.

--Morţii de la închisoarea deţinuţilor politici din Sighetu Marmaţiei erau îngropaţi pe ascuns. Familiile decedaţilor nu erau anunţate cu anii despre cele întîmplate la închisoare. Morţii au fost daţi pe mîna unor neoameni, care nu ştiau şi nici nu-i interesau pe cine îngroapă; pentru ei oricare erou era un iport oarecare de la închisoare. Lucrurile s-au petrecut în aşa fel încît nu se poate şfi precis locul unde a fapt îngropat cutare sau cutare om pentru a-i face astăzi mormînt sau a-i pune o cruce în punctul cuvenit.

Din dorinţa de a contribui cu ceva la readucerea în memorie a eroilor noştri, am căutat stăruitor locul unde a fost îngropat luliu Maniu, pentru a-i face mormînt şi a-i ridica o troiţă. Am mers la cimitir pe i'înd cu mai mulţi oameni care pretindeau că ştiu unde a fost îngropat, am reţinut relatări şi de la alţii. Am adunat astfel vreo douăzeci de să le zicem legende, pentru că nu sînt ştiri. Fiecare indică alt loc şi nici unul cu siguranţă. Am făcut atunci un postament de beton într-un loc din centrul cimitirului, unde nu sînt morminte, ca să nu fim acuzaţi că am atins ceva mormînt, şi am ridicat troiţa pe el. Cîte am pătimit din cauza ticăloşilor, cu troiţa şi cu adunarea datelor pentru monografie, nu-i locul să spun aici în detaliu,*®ci doar o reflecţie: ticăloşii au
ambiţia să fie cineva, dar fără sâ facă ceva bun. Ei se aseamănă cu gardienii de la închisoarea Miniştrilor. Acolo gardienii credeau că ei şînt cineva, şi nu miniştrii. ' ■ ■

Cu morţii de la închisoarea Miniştrilor s-a procedat în aşa fel încît după aceşti eroi să nu rămînă nici o urmă. Se urmărea chiar ştergerea lor din memorie şi negarea a orice calităţi ale acbstora. Pînă şi în actele de moarte s-a procedat în acest sens. Despre oameni de mărimea lui luliu

Maniu,, care ă fost preşedinte de guvern,» Gheorghe Brătianu, care se numără printre marii savanţi, cu peste două sute de cercetări penetrante publicate, Alexandru Lapedatu, care a fost preşedinte al Academiei Române, se menţionează în actele lor de moarte că n-au avut pregătire, că n-au avut vreo şcoală sau clasă a'bsolvită, că au fost fără ocapţie, că nu există vreo întreprindere sau instituţie unde aceştia să fi lucrat şi că n-au posedat nici buletin de identitate. Deci, după dectura acestor documente, cititorul trebuia să-şi facă părerea că titularii lor au fost nişte indivizi care făceau parte dintr-un fel de casta paria. Pentru a dovedi aceste incredibile absurdităţi dăm în fotocopie actul de moarte al lui luliu Maniu. ~

Aici, în Cimitirul Săracilor de la margine de ţară, -s-au făcut una cu pămîntul, iar ţărîna lor stă de pază veşnică, generalii Cihoski şi Răşcanu, care au luptat la Mărăşeşti; alţi generali, care au trecut Car- paţii cu batalioanele române pentru întregirea-neamului; Daniel Ciu- gureanu, care a fopt preşedinte al Consiliului de Miniştri din Basarabia şi care a declarat această ţară independentă şi unirea ei cu România; ministrul bucovinean Dori Popovici, care a luptat pentru revenirea Bucovinei la România Mare; Sever Bocu, cel care a militat pentru apărarea Banatului şi a cutreierat Rusia, de unde a adunat prizonieri de-ai noştri pentru întărirea frontului românesc din războiul întregirii neamului, şi mulţi alţii care au avut asemenea importante roluri în istoria poporului român. '•

Aici, în această ţărînă lucrează pentru neam şi pentru ţară sufletele cele mari ale neamului românesc. Aici planează asupra locului sufletul lui luliu Maniu, ca şi cele ale Brătienilor. De aici emană suflu românesc Lapedatu, Argetoianu şi Racoviţeştii. Aici veghează Suciu şi Ma- noilescu. latăT de ce oricît de blestemat este locul acesta, ’ţărîna lui este sfîntă. Aici, infernul lui Dante s-a ^cufundat în adîncuri, iar sufletele nobile ale exterminaţilor leagă acest loc de paradisul din ceruri. Aici s-au topit oasele martirilor români, aici creşte mitul eroilor. De aici se înalţă rugăciunile mucenicilor neamului nostru.

Veniţi, români, şi vă -atingeţi genunchii de această ţărînă sacră. Veniţi la acest iad care a semănat deznădejdea şi luaţi mugur de speranţă. Veniţi să plîngeţi, să vă rugaţi şi să luaţi puteri de suflet străbun. Veniţi aici, la cimitirul eroilor şi martirilor fără morminte, că sufletul lor a învins. Aceşti eroi au intrat în mit şi mitul lor nimeni nu-l va putea distruge. Mitul lor va dura în eternitate. .

Cine ştie ce s-a petrecut aici nu poate rosti numele Cimitirul Săracilor fără să se cutremure la gîndul marelui număr de miniştri îngro- . păţi, cum au fost îngropaţi, aici. Multe familii îndurerate au venit la Cimitirul Săracilor de la Sigh^ţu Marmaţiei să caute mormintele eroilor pentru a le exhuma osemintele, cu dorinţa de a le duce şi a le reîn- huma în cimitirele lor, unde se află înmormântaţi ceilalţi membri ai familiilor,. dar s-au întors de aici şi mai îndurerate, pentru că osemintele căutate n-au putu fi găsite. Astfel lucrurile petrecute la Cimitirul Săracilor de la Sighetu Marmaţiei sînt mult mai cumplite decît cele din tragedia **Antigona** a lui Sofocle. Situaţia este fatală. Nici de acuma înainte nu se pot prevedea rezultate dorite la asemenea încercări, pentru că, datorită compoziţiei chimice a solului, după atîtea zeci de ani, ; oasele s-au descompus.

Tot ce se mai poate face şi ce trebuie făcut sînt trei obiective: 1. Scrierea adevărului despre eroi. 2. Transformarea închisorii Miniştrilor în muzeu. 3. Botezarea acestui loc de îngropare cu numele Cimitirul Mi-

niştrilor, amenajarea lui într-un parc cu alei şi arbori, cu statui şi monumente, ridicarea în centrul parcului a **unui** gigantic **mausoleu naţional** întru eternizarea eroilor care au fost exterminaţi aici, pentru că aceştia sînt titanii neamului nostru care au făurit şi au cîrmuit România Mare.

*

Dr. NUŢU ROŞCA

ÎNCHISOAREA DE LA SIGHET

Episcopii şi preoţii au călcat pe urmele Sfîntului Pavel, care a îndurat toate suferinţele cu'credinţa sa în lisus Hristos. Noi am îndurat acelaşi regim ca şi deţinuţi de drept comun. închisorile din vest]3ot fi acuzate cîteodată de „crima de a pedepsi”, din cauza condiţiilor care există în ele şi din cauza eşecului procesului de reabilitare, dar sînt blînde în comparaţie cu închisorile comuniste. Procesul de „reeducare” la care sînt supuse nefericitele victime, foamea, munca grea, bătăile nu servesc adevăratului scop al închisorii, acela de a proteja societatea , ... de cei violenţi şi necinstiţi, care merită să fie izolaţi. închisorile comuniste sînt cîmpul de desfăşurare al unor persoane cu înclinaţii sadice, adevăraţii criminali de fapt. închisoarea ‘e un spaţiu-metaforă al statului comunist. Ea reprezintă o cale de exterminare a tuturor celor care nu sînt de acord cu noua societate. Aici, intelectualii şi conducătorii unei naţiuni captive sînt fie executaţi, fie „reeducaţi”. Din acest instrument coşmaresc al transformării sociale pot rezulta doar două produse: omul . nou, Homo Sovieticus sau un cadavru. Homo Sovieticus e un specimen fără suflet pau libertate care nu cjrede în Dumnezeu, un robot depersonalizat al statului; un sclav fără voinţă sau ■opinii personalei care ascultă şi execută ordinele partidului.

Incepînd din 1948, închisorile comuniste au devenit asemenea instrumente ale transformărilor sociale. S-a calculat ulterior că existau în perioada 1948—1964 peste 300 de închisori pentru o naţiune de 20.000.000 de oameni. România era o carceră imensă. Cele mai cunoscute erau la Gherla, Sighet, Aiud, Piteşti, Jilava, Rîmnicul Sărat, Galaţi şi Suceava.
- Existau şi lagăre de muncă silnică de-a lungul Dunării, şantierele de la Salcia, Grădini, Periprava sau Grinzi. Multe mănăstiri ortodoxe deveniseră domicilii forţate şi erau sate întregi care erau destinate arestului la domiciliu. .

Tratamentul dur, teroarea, tortura fizică şi morală, foamea, bolile, munca forţată şi izolarea completă transformaseră închisorile în locuri ale morţii. închisoarea de la Sighet avea trei corpuri de clădire în forma, literei T, cu 108 celule, dintre care 36 erau pentru cîte un singur prizonier. Pe lîngă episcopi şi preoţi, erau cam 90 de alţi deţinuţi politici; în total eram 150. Directorul, Vasile Ciolpan, un fost muncitor forestier, i-a repartizat pe episcopi. şi preoţi în celula 48, iar pe cei mai tineri în celula 44. După ce ne-a citit regulamentul închisorii, a concluzionat: „De acum încolo eu sînt părintele vostru. Sper să vă simţiţi cît pe poate de bine retraşi aici”. -

Cu toate că ne era interzis să avem orice fel de cărţi sau ziare, politrucul – intructorul politic – ne-a dat un număr al ziarului „Scîn- teia” din iulie 1950, în care un articol îl acuza pe nunţiul papal, episcopul Gerald O’Hara, că'ar fi fost spion C.I.A. A venit în celulă cu ziarul în mină spunîndu-ne: „Priviţi cum se comportă nunţiul vostru! A bene- – ficiat de umanitate diplomatică, dar iată cum ştie să abuzeze de' ea! Acum ce mai spuneţi?” N-am putut decît să rîdem de ignoranţa luji: credea că privilegiul diplomaţilor e „umanitate” în loc de „imunitate”. Cusut cu aţă albă, cum s-ar spune în româneşte[1]. Nu i-am putut răspunde decît că, dadă într-adevăr a făcut-o, va puferi consecinţele. ,

' - .' ,.^7;;, ■.

.Regimul disciplinar de la închisoarea din Sighet era. dezumanizant. Uniformele pe care le purtam, numerele de pe spate, liniştea sinistră, absenţa oricărei prietenii, totul era destinat să ne. distrugă simţul demnităţii individuale şi să ne facă să nu putem să. ne susţinem între, noi. Eram complet izolaţi de lume, fără cărţi, ştiri sau corespondenţă, încercau să ne distrugă intelectual: era greu să (Suporţi izolarea de societate, dar şi mai greu să nu ai nici un contact cu familia, prietenii sau. biserica.

.

Toţi aveam aceleaşi uniforme în dungi, cu numere pe spate, după care eram chemaţi, de dimineaţă şi pînă la apelul de seară; nu se foloseau nici Un fel de nume. Zi şi noapte prizonierii erau în celule. Era interzis pînă şi să stai în picioare în celulă. Gărzile din curte erau gata ’ să tragă dacă vedeau vreun chip apărînd la ferestrele înguste. Dacă cineva încerca să privească prin vreo gaură din uşă sau să vorbească unui vecin de celulă, era bătut sau. dus la carceră săptămînal. sau chiar luni de zile. Nu aveam voie să ne cunoaştem între noi, iar a vorbi era interzis cu stricteţe. Se asculta pe la uşi şi se raporta orice convorbire, cîteodată inventînd, spre răul prizonierilor. Era foarte grav să vorbeşti într-o limbă străină, pentru că gardienii nu o înţelegeau, iar. rugăciunea era o limbă străină în închisorile comuniste. Obişnuiam să repet Rozarul tot timpul, în (special în orele nesfîrşite pe: care. le. petreceam•, în celulă în cele 18 luni de detenţie solitară. . . ■ ... .

Cel puţin o dată pe lună eram supuşi noaptea la verificări. neaştep-^ täte ale celulelor: gardienii înjurau biserica şi ne percheziţionau în căutarea unör creioane sau bucăţele de hîrtie, ace, aţă, cuie, cuţite sau orice alt fel de obiecte pe care nu aveam voie să le deţinem.- La o asemenea verificare, în iulie 1952, au găsit asupra episcopului Rusu o. furculiţă de lemn. Pentru această crimă groaznică l-au ţinut şase ore dezbrăcat în „celula neagră”. Această celulă întunecată şi rece era o încăpere mică şi fără ferestre, cu un lanţ în mijloc. Prizonierul era dezbrăcat şi înlănţuit într-o poziţie ciudată .şi contorsionată. Vara era. ca' un cuptor, iarna ca un frigider, mîncarea era redusă la minimüm şi împinsă prin-' tr-o gaură mică a uşii; nu se permitea nici un contact' cu nimeni. Era ca'un mormînt şi nu se putea răspunde decît prin rugăciune. ....

în închisoare, la fel ca şi în întreaga Românie, principalul instrument al comunismului e teroarea. Toţi cei de la Sighet fuseseră, arestaţi ilegal şi supuşi la persecuţii de către, gardieni. 'Legea, nu se aplica – şi la prizonieri, nu era nici un avocat sau ziarist care, să-i apere. Arestarea se făcea de obicei noaptea, eram încărcaţi. în. dube, -transportaţi fără a. şti încotro, condamnaţi fără proces, supuşi unui orar arbitrar, stabilit de directorul închisorii, neştiind cît va .dura, .trataţi.: rău .de gardieni, pedepsiţi pentru orice fleac, izolaţi-complet'de-.lume, ;speriaţi de orice zvon sau sunet al uşii care se deschidea , brusc, anchetaţi pentru acuze fanteziste, uitaţi de toţi: într-un cuvînt trăiam într-o atmosferă inumană. Unii şi-au pierdut echilibrul, alţii au înnebunit cri s-au sinucis, iar cei care credeau în Dumnezeu au devenit sfinţi, pentru că rugăciunea era singura metodă de apărare. .... ’ ..

În fiecare zi eram obligaţi să facem o muncă exasperantă. La ora 5,00 eram treziţi şi duşi jos. Pentru a umple rezervoarele închisorii era nevoie să manevrăm manual o pompă: o făceam cîte doi. După 50 de ture eram aproape leşinaţi de efort. Era nevoie de o oră şi jumătate ca să se umple bazinul şi asta de trei ori pe zi. Pe lîngă aceasta descărcăm cărbuni şi lemne din camioane, iar iarna era îngrozitor să le cărăm îngheţate cu mîinile goale. După aceea tăiam lemnul cu securi şi ferestraie vechi. Ne spălam lucrurile folosind săpun de cea mai proastă calitate, iar mîinile ne sîngerau. De două ori pe zi curăţăm holurile şi spălătoria. Atunci cînd aveam voie să ieşim din celulă pentru o plimbare tăcută, gardianul ne spunea doar atît: „Liber”.

i REGIMUL ALIMENTAR ŞI SANITAR

Este greu de imaginat că programul pe care-l suportam era verificat de Un comitet de medici, care stabiliseră ei înşişi orarul, regulile şi dieta ca să ne înfrîngă rezistenţa şi să ne zdrobească spiritul. Totul era calculat cu mare grijă, astfel încît deţinutul să nu moară imediat, ci să fie slăbit treptat prin înfometare. Meniul nostru zilnic era compus din varză, fasole, cartofi şi orez, iar din cînd în cînd cîte o bucăţică de came proastă. Micul dejun era compus dintr-o cană cu făină de porumb fiartă cu s puţin zahăr, şi din cînd în cînd o jumătate de cană de cafea neagră. La prînz mîncam supă de ceapă sau de varză şi o farfurie de mămăligă. Cîteodată găseam şi cartofi în supă. Primeam o dată pe săptămînă un sfert de kilogram de pîine şi vinerile cîte o jumătate de kilogram de mămăligă. Raţia zilnică era de aproximativ 750 calorii.

Nu eram supravegheaţi medical absolut de loc, mulţi dintre noi sufereau de dureri de măsele. Eu aveam o carie de aproape de trei ani. Mă durea şi trebuia ¡să mestec totul pe cealaltă parte a gurii. Pe doctorul închisorii îl chema Lungu. Cînd venea pentru vizită, trebuia să stăm drepţi în faţa lui şi să-i spunem: „Să trăiţi, tovarăşe doctor: Sînt prizonierul numărul. .. sînt bolnav”, dar' el răspundea că nu poate face nimic pentru noi şi pleca fără să mai aştepte vreun răspuns. Majoritatea deţinuţilor erau trecuţi de 65 de ani şi erau foarte bolnavi, iar doctorul trecea pe lîngă ei cu un surîs glacial. Lungu a lucrat la Sighet cinci ani. în 1956 au verificat diplomele tuturor medicilor şi s-a descoperit că era un impostor care furase documentele de la un medic mort în Crimeea. A fost arestat şi el. Cînd era la Sighet, obişnuia să spună: „Medicamentele sînt inutile, să lăsăm natura să lucreze”. Din cînd în cînd îi dădea unui asistent să ne împartă medicamente, dar acesta, fost tăietor de lemne, era mai rău decît el. Cînd era cineva bolnav, îl bătea ca să-l facă să moară cît mai repede.

în acest prim an au murit patru episcopi şi doi preoţi. Nu fuseseră condamnaţi pentru nici un fel de crimă şi cu puţină îngrijire medicală ar fi putut fi salvaţi. Muribundul era izolat şi neglijat complet în timpul agoniei, iar nouă nu ni se dădea voie să ne apropiem de celula în care agoniza. Singurul lucru pe care-l puteam face era să ne rugăm

■ să le fie scurtată suferinţa. Cînd murea, medicul impostor confecţiona un certificat de deces, iar înmormîntarea pe făcea fără sicriu. Cadavrul era purtat în aceeaşi ladă în care fuseseră purtaţi atîţia, aruncat în groapă şi

acopetit cu pămînt. Nu i se punea nici măcar o cruce sau o placă la cap. În America pînă şi cîinii au parte de o înmormîntare mai bună. •

O BISERICA-MARIONETA

I în timp ce eram la Sighet, în vara anului 1950, oficialităţile au încercat să-i silească pe episcopi şi pe preoţi să formeze o biserică-ma- rionetă, care să poată fi controlată de comunişti. Episcopul luliu Hossu a fost chemat la securistul şef al închisorii şi i s-a spus să organizeze o biserică catolică românească naţională. Prin ea am fi putut fi contro- lăţi de autorităţi şi în plus era şi o cale de a-i elimina pe romano-cato- lici. Papa putea să aibă un titlu onorific de „părinte spiritual”, dar alegerea şi numirea episcopilor trebuia făcută pe teren românesc. Episcopul Hossu a refuzat, declarînd că nu era el cel care ar fi putut să ia o asemenea decizie şi nu avea autoritatea de a face un asemenea pas fără consimţământul celorlalţi epiţscopi. Mai mult, a insistat asupra faptului că orice discuţii sau decizii de acest gen nu puteau fi continuate fără ca papa să fi luat la cunoştinţă sau să fi aprobat.

După acest nou refuz de a colabora, cei de la închisoare s-au purtat şi mai rău cu noi: eram insultaţi, bătuţi şi siliţi să lucrăm peste puterile noastre. Presiunile au continuat aproape trei luni, pînă au constatat ineficacitatea efortului lor. I-am auzit pe unii gardieni mărturisindu-şi admiraţia şi recunoscînd astfel pe adevăraţii păstori al României.

în aceeaşi zi în care episcopului Hossu îi fusese propus planul de organizare a noii biserici, unul dintre confraţii noştri a semnat documentul care îi certifica apartenenţa la ortodoxism. Adus la noi după aceea, ne-a spus nervos că încercase să se salveze printr-un fel de equivocatio mentis: a recunoscut credinţa de dinainte ca cele două biserici să ii fost despărţite. Pentru comunişti conta doar semnătura pe care o cereau, iar ce era în inimile oamenilor nu-i prea interesa.

(După Alexandru Raţiu, Biserica furată. Martiriu în România comunistă. ' Traducerea Dana Mocan, Editura ARGUS, Cluj-Napoca, 1990, p. 25—31)

PENITENCIARUL SPECIAL **DE LA SIGHET**

(Mărturisiri ale comandantului său din anii’50) . . .

Va trebui să ne scriem istoria. Aşa cum a fost. Şi nu va fi nici simplu, nici uşor. Căci prea multe furtuni şi cutremure au bîntuit asupra neamului nostru. Datorită lor va trebui să ne reconstituim istoria, adevărul, din- umbre şi cioburi, – din frînturile ce nu le-a devorat cu totul trecerea vremii. Din fapte şi măfturii, acolo unde documente nu există. Despre penitenciarul de la Sighet din anii ’50- s-a vo.rbit puţin şi se ştie şi mai puţin. Acolo au fost ţinuţi într-o detenţie distrugătoare fruntaşii partidelor istorice, episcopii greco-catolici care nu s-au lepădat de credinţa lor, generali şi alti oameni politici. El rămîne oricum un fragment, un capitol de istorie. Sau epilog dramatic al unui capitol de istorie tulburătoare. Am încercat să luminăm niţel în bezna ce s-a aşternut de-a lungul deceniilor peste penitenciarul de la Sighet, să reconstituim cîte ceva din atmosfera şi organizarea lui, din tragediile celor ce au pierzi acolo.
' . .

într-o casă veche, şubredă, pierdută în cenuşiul unei lumi < de odinioară, trăieşte domnul Vasile Ciolpan, fostul comandant al pe-nitenciarului. Locuieşte, ca şi atunci, în aceeaşi cameră şi o bucă-tărie, sărăcăcios mobilate.. L-am ascultat, i-am înregistrat răspun-surile împreună cu domnul loan Popa de la ziarul, Universul, editat în limba română de Aristide Buhoiu la Hollywood. Sínt şi lucruri inedite, dar rămîn şi multe întrebări fără răspuns. Desigur, < alte mărturii, alte fapte şi alte documente, vor întregi ceea ce vrem să stabilim şi să aflăm cu toţii: adevărul! Am insistat la început asupra biografiei domnului Vasile Ciolpan pentru a trasa în câteva linii şi conturul persoanei care a *supravegheat şi condus acest penitenciar'. Deci, omul căruia i-a fost încredinţat penitenciarul, cu marii oameni politici şi episcopii martiri ai României de atunci. Mărturisirile dumnealui, atîtea cîte sînt, deocamdată, cîte şi le aminteşte sau doreşte să le facă publice, deschid oricum o cale, o potecă spre ceea ce a'fost la Sighet.* ■
*' * ■*

— Cîti ani aveţi, domnule Ciolpan?
’—70. .
— Vorbiţi~ne despre viaţa dumneavoastră! . '
. -—- M-am născut în Vişeul de Jos. Părinţii erau
■ muncitori, tăietori de pădure. La 13 ani am rămas orfan. M-am angajat servitor la un antreprenor.

După ce-am prins puteri, antreprenorul m-a pus la tăiat pădurea. Pe urmă am plecat pe front. . .

— Cită şcoală aveţi?

— N-am reuşit să. urmez decît 3 clase primare, du atît am rămas pînă azi. N-a avut cine să mă întreţină la şcoală.

— Cit aţi luptat pe front?

— Cîţiva ani buni. Am fost mobilizat în armata ungară. Ardealul era cedat Ungariei. De la cotul Donului ne-am retras. Ca să scap de unguri, . cînd am ajuns în ţară, am făcut în aşa fel că am ajuns prizonier la ruşi. Lăsasem acasă soţia şi 3 copii. Cel mai mic avea două luni cînd am plecat.

Am pierdut nădejdea că i-oi mai vedea..

— Cum aţi revenit în ţară?

— Cu divizia „Horia, Cloşca şi Crişan”. Am stat în armată pînă în 1946, în martie, cînd am fost lăsat la vatră.

— Aţi venit din Uniunea Sovietică molipsit de idei comuniste?

—; Nu. Auzisem cîte ceva, da’ tot ce doream eu, atunci, era să revin acasă, la copii şi la soţie. Nu mă interesa politica ...

— Ce a urmat?

— M-am angajat tăietor de pădure în părţile Sebeşului. Acolo se căuta mînă de lucru pentru muncă grea şi plata era mai bună. în 1947 s-a des. chis şantierul Salva-Vişeu şi am venit că era mai aproape de casă. Mă pricepeam şi nu mă feream de lucru greu şi am fost făcut şef de echipă. Acolo am fost atras în partid şi ales secretar. Am urmat un curs la judeţeană de partid Sighet de cîteva săptămîni sau luni şi am fost numit instructor cu propaganda al plasei Vişeu. M-au chemat iar la o şcoală de partid de 3 luni la Baia Mare. După şcoală, mi s-a dat tsă coordonez plasa Iza. Răspundeam de toată activitatea politică, socială. Dar cum soţia îmi era bolnavă, copiii mici, m-am lăsat de serviciul de la Iza şi m-am întors acasă, la gospodărie.

— Cum aţi ajuns la penitenciar?

— în 1949 am fost chemat la Sighet şi făcut locţiitor politic la penitenciar.

— Ce sarcini aveaţi şi ce penitenciar era la Sighet?

— Mi s-a spus că eu, ca muncitor şi membru de partid, trebuie să asigur legalitatea, ordinea şi liniştea în penitenciar, să am grijă să nu fie bătuţi ,de- ţinuţii, iar gardienii şi miliţienii să se echite corect de datoriile ce le aveau. Penitenciarul era de drept comun. Mai trebuia să prelucrez cu deţ'inuţii problemele partidului, să-i informez ce vrea partidul,” încotro se îndreaptă ţara...

— Mai departe!

— în 1950, am fost chemat la Bucureşti la ministerul de interne, la o şedinţă. Acolo mi s-a spus că am fost selecţionat şi va trebui să urmez o şcoală de 5 luni. Şi am rămas la şcoală. "

— Ce vi s-a predat la acea şcoală?

— Cunoştinţe de militărie, de pază a penitenciarelor, de drept, de lucru cu documente secrete. La sfîrşit am dat examen la care a asistat şi un membru

al C.C.

— Ţineţi minte cine a predat cursurile?

— Nu. Era un general de interne, dar nu-i reţin numele...

— Şi?

• – Mi s-a spus să mă întorc la Sighet, unde voi avea o misiune (specială, de care voi răspunde cu viaţa. Mi s-a dat o gardă de 23 oameni, soldaţi, ser- . genţi şi caporali şi plutonieri de miliţie. La Sighet va fi o unitate specială despre care nimeni nu trebuie să ştie absolut nimic, mi s-a spus. Secretul era .marea noastră misiune. Aşa am ajuns locotenent şi comandant al penitenciarului Sighet.

— Era cel de drept comun?

— Nu. Deţinuţii de drept comun au fost mutaţi « în altă clădire, sub forma că erau prea mulţi şi nu mai încăpeau. Noi am organizat unitatea specială şi am aşteptat cîteva luni. La 1 mai 1951, trei dube au sosit spre seară de la Bucureşti. Erau însoţiţi **de** o mare pază, de ofiţeri şi un general maior de securitate.

— Cum îl chema? . ;

— Nu ştiu ... (Va face eforturi să-şi amintească, dar fără rezultat – n.a.) .

— Cîţi deţinuţi se aflau în dube?

—83 de oameni. Nu ştiam cine sînt. Erau deja repartizaţi în camere! (Celule – n.a.). Fiecare îşi avea locul dinainte stabilit. Pe rînd, doar cîte unul au fost duşi în celule de către paznicii care i-au însoţit pe drum, urmaţi de mine şi de general.

— Cîte locuri avea o celulă?

— Aveam celule de 6, de 4 şi de o persoană. Episcopii, preoţii stăteau în celule mari. Fruntaşii politici erau în celule separate. Nu aveau voie să se vadă, să se audă, să vorbească între ei. Nici noi nu

aveam voie să vorbim cm ei, decît strictul necesar şi la orele de verificare.

, – Nu există registre, acte, documente, conform cărora i-aţi primit? sv-'-

— Absolut nimic. Mi s-a interzis să scriem un rînd. Nici vorbă de documente. La şcoală învăţasem cum se ţine; evidenţa, secretul lor. Dar'mi's-a interzis s-o fac. Tot ce am primit de la general a fost un tabel pe care l-am ţinut într-o casă de fier şi foarte multe dispoziţii verbale. Nimic scris. Şi * ameninţări că răspund cu capul.

— Cum arătau cei 83 de oameni? ■ . '

— Bătrîni, slabi, bolnavi, speriaţi . . . Nişte umbre . . . Unul din ei, Brătianu —- am avut trei în ' penitenciar – a fost scos pe braţe din dubă şi dus în celula lui.

— Nu putea merge?

■ — Era în comă. Aşa ajunsese. Am întrebat ce s-a întîmplat? „Nimic. E bătrîn”, mi s-a spus. „Şi ce să fac cu el?” am insistat. „O să-l îngropi în secret într-un loc ferit” – mi s-a spus. Era un- bătrîn frumos', cu barbă albă;.. A şi murit în noaptea aceea ...

— Şi unde l-aţi îngropat?

— în cimitirul spitalului, într-o margine ...

— Ce s-a întîmplat după ce deţinuţii au fost repartizaţi şi închişi în celule?

— Generalul mi-a explicat doar mie că ei sînt izolaţi complet de ţară. Nu aveau Voie să ştie unde . ' . sînt, să scrie, să primească absolut nimic în afară de medicamente, hrană şi haine. Izolarea era necruţătoare. A venit şi un locotenent de contrainforma- ţii care supraveghea totul. Şi pe deţinuţi şi pe oamenii mei şi pe mine. Generalul mi-a cerut şă am grijă de deţinuţi, să nu-i batem, că nu-s condamnaţi, nu-s judecaţi, ci doar izolaţi! Mi-a cerut să raportez orice eveniment în legătură cu ei, dar totul cifrat. Nimic scris. Şi fără să pomenesc &ub nici o formă nume. Nici un fel de nume.

— Bine şi atunci cum comunicaţi? . . .’

— La securitate, la interne, ei aveau lista cu numele şi numărul celulelor respective. în prima noapte a murit Brătianu. Dimineaţa eu am raportat cifrat: „La camera nr... s-a stins becul azi 'noapte spre ziuă”. Asta însemna că a murit. Sau „La nr . . . becul arde din ce în ce mai Slab”. Asta însemna că omul e pe moarte.

— Ceistu ştia de tabel? [1]

— Nimeni în afară de mine. Aşa ştiu eu. E po**. sibil** să fi avut şi el un tabel. Dar cred că raporta , ca şi mine cifrat.

— Deci nu există în mod sigur nici un document despre cei ţinuţi la Sighet?

— Nici un cuvînt scri/s. După toate regulile scrise şi nescrise ale penitenciarelor ar fi trebuit să fie trecuţi într-un registru, să aibă o fişă. Mi s-a interzis să scriu,

să ţin o cît de mică evidenţă. *

— Cine erau cei aduşi la Sighet? •

— Trei Brătieni, Gh. Tătărescu, Ilie Lazăr, Ion Mihalache, luliu Maniu, Lucreţiu Pătrăşcanu, episcopii, greco-catolici Frenţiu, Rusu, Suciu ... > '

— Cel care a făcut Unirea de la 1 decembrie 1918?

■ . — Da ... cred că el ... Au mai fost nişte generali bătrîni, preoţi şi nişte medici.

— Episcopul luliu Hossu n-a fost aici? (Ştiam că n-a fost, dar am vrut să văd corectitudinea răspunsului – n.a.)

— Nu. El n-a fost. . ’’ ; igH

— Cum era organizată paza penitenciarului?

— S-a pus la punct o pază dublă, severă şi sigură. în afară, paza o asigurau soldaţii, deci armata. Noi nu aveam nimic cu ei. în interiorul penitenciarului paza o asigurau gardienii.

— Securişti sau miliţieni? - ■ t

. — Miliţieni. Doar ceistul şi cu mine ţineam de

t., securitate. O vreme eu am fost locotenent de mili

* • ţi*e, apoi de securitate, iar de miliţie şi iar de secu

ritate. Am sfîrşit prin a rămîne la miliţie. Deci mi*

- liţienii păzeau în interior totul. Lor li se interzicea cu desăvîrşire să vorbească cu deţinuţii. Dacă

se ridica vreo problemă, eram chemat eu.

—-«Ce însemna sau cum era izolarea? y .

— îngrozitoare. Deţinuţii nu vorbeau cu nimeni, toată ziua, tot timpul stăteau în celule. Erau scoşi zilnic la o plimbare de 10—15 minute. Unii ' ' ajunseseră atît de slăbiţi, încît nu puteau ieşi. Une

ori îi scoteam sprijiniţi de gardieni să vadă cerul

■ şi să stea la aer. în timpul plimbării, gardianul stă- >

. tea în curte, supraveghea. ' 1 1 :

— Puteau vorbi între ei?

■ — Programul plimbării fusese, organizat de la

Bucureşti. Aveam o curte interioară. Am împărţit-o în două. într-o parte se plimba un deţinut, în cealaltă – altul. Nu se vedeau, n-aveau cum să-şi vorbească? în celulă şedeau pe pat sau se plimbau. Ei

nu vedeau decît faţa mea,, a gardianului de servi-, \ ciu şi a doctorului. Atît. – - '

— Ziare, reviste, radio?!

— Nici vorbă. Nu ei, eu ca şi comandant nu aveam voie să am, să ascult radio în penitenciar sau să introduc ziare. Tocmai ca să nu ajungă la deţinuţi. Izolarea era cumplită. Zile, luni, să nu schimbi o vorbă, să nu auzi un cuvînt... Muţenie desăvîr- şită.

— Dar cei care stăteau în celule mai mari, de 4 şi 6 persoane?

— Preoţii, episcopii stăteau în acele celule. Ei puteau vorbi între ei. Cei singuri în celulă sufereau cumplit.

—• Ce deosebire era între acest penitenciar şi cel de drept comun?

, — Mare. Acolo puteau vorbi între ei, timpul le trecea mult mai uşor, mergeau la lucru; ei nu erau izolaţi, dar mîncarea lor era mai slabă. Celor de la izolare li s-a stabilit 3200 calorii pe zi.

— Bucătăria deţinuţilor şi a dumneavoastră, a personalului, era comună? (•

— Dimpotrivă, separată Complet. Noi aveam o miliţiancă. Ea ne făcea mîncare. La deţinuţi bucătăria fusese dinadins separată, să rămînă izolaţi. Făcea pe bucătarul un medic arestat şi el care gătea bine. Mîncarea era servită numai în celule. Me! dicul acela parcă a fost ministru .. .

— Au fost chinuiţi oamenii acolo?

— Datorită izolării nemiloase, da. Foarte ta,re. –**Dintre cei vehiţi cîţi au murit?**

. — Pînă în 1955, cînd am plecat eu, au murit pesţe 50. Alţii au plecat de la noi.. ‘ Au şi rămas mai departe unii...

— Cînd murea un deţinut cum se proceda?

— Mergeam cu medicul spitalului din Sighet şi cu medicul penitenciarului şi făceam un proces-verbal. Cauză a morţii se trecea diagnosticul care-l avea • bolnavul.,

— Concret, dacă puteţi? Lui Maniu, bunăoară?

- — La Maniu s-a trecut diabet avansat şi prostată. încă un lucru curiqs: ni s-a interzis să facem > . acte de deces, aşa cum cereau legile ţării! N-am făcut certificate de deces.

— Şi-i îngropaţi fără ele?

— Desigur. Aşa sunau dispoziţiile. ,

— Şi cu procesele verbale ce făceaţi?

; — Le trimiteam la Bucureşti. Eu am tot cerut să facem certificate şi de aici mi s-au tras neplăceri.

! •

— Cine vă controla?

— Numai Bucureştiul, internele. ' '

— Cine de acolo?

— De(la Direcţia generală a penitenciarelor. , Erau trei care vorbeau cu mine: Baciu, Bădică şi Sloboda. Şi un general.

—- Ce grad aveau primii trei? - *-

— Nu mai ţin minte ...

— Cum era p celulă?

— Un pat, o pernă cu paie, o saltea cu paie, (. două-trei pături, un cearşaf, un hîrdău şi o fereastră

sus, incit nu ajungeai la ea. Cearşafurile l'e-am scos după ce un deţinut s-a spînzurat cu o frînghie făcută din ele.

— De ce era frig la Sighet?

— Cînd s-a făcut penitenciarul, nimeni nu s-a gîndit că nu aveam cu ce să-l încălzim. în prima iarnă am'pus ¡soba de tuci în celule şi am scos hornul pe geam. în prima iarnă a fost frig.- Apoi s-au pus calorifere.

— Exista şi medic?

— Da. Doctorul Lungu avea o jurkătate de nor- , mă la noi. în fiecare dimineaţă intram amîndoi în toate celulele şi el constata cum sînt deţinuţii şi de ce au nevoie. Era interzis să se vorbească altceva cu deţinuţii, decît despre starea sănătăţii lor. Doctorul Roxin de la spital venea la cazurile mai grave.

— Aveaţi medicamente?

— Da. Exista un dulap cu tot felul de medicamente şi medicul le lua în prezenţa mea. Cheia se afla la mine.

— Ţinea vreo evidenţă? Scria cui ce a dat?

— Pentru nimic în lume. Era cu desăvîrşire interzis să scrie. ,

—* Doctorul Lungu mai trăieşte?'

— Nu mai ştiu... A plecat de aici... Am auzit că e în Israel...

— Niciodată nu discutaţi cu deţinuţii?

— Nu.

— De ce?

— Păi fiindcă era interzis şi ne era frică. Ceis- tul ne urmărea.

— Au fost cazuri cînd gardienii au vorbit cu ei? ,

— De unde ştiţi!?

— Nu ştiu. întreb doar. '

— Au existat cîteva cazuri. Miliţienii au fost imediat mutaţi disciplinar de la noi. Nu le plăcea la noi/ era greu. Izolarea o suportam şi noi anevoie.

— Maniu a fost aici?

—' Da. L-au adus în toamna lui 1951. A sosit cu o gardă, într-o maşină mică, legat la ochi.

— Cum vi s-a părut?

— Un om deştept, demn; se plîngea tnereu **de** frig. Suferea de diabet şi de prostată. O dată i-am , dat o pernă electrică ... Era foarte bolnav ...

— A fost anchetat cit timp a stat în Sighet?

— O singură dată. A ,venit un colonel de la Bucureşti, de la interne.

— Unde l-a anchetat?

— Exista o cameră, la etaj, în clădirea administrativă. Acolo l-am dus. Am rămas puţin la anchetă, pe urmă eu am ieşit. Niciodată nu participam la anchete. .

- – Atunci despre ce a discutat colonelul cu Maniu?

— Despre povestea aceea cu Cairo... La un moment dat, Maniu a protestat că nu erau adevărate nişte fapte ce i sè punbau în socoteală lui. Pe altele le-a recunoscut, vorbind curgător şi frumos.

— Cînd a murit?

— în primăvara lui 1952.

— Cum? Vă mai amintiţi?

, — A murit la 3 dimineaţa ...

— în cărţi şi ziare apărute în Vest, după mărturiile unora, care au fost întepmiţaţi la Sighet, el a fost băgat într-un sac şi tîrît pe jos spre ieşire. Se mai spune că a îngheţat, în celulă...

— Nu. N-a fost aşa. L-am pus într-un sicriu de ^scîndură şi cu o căruţă l-am dus pe înserat, în taină, în cimitirul spitalului. L-am îngropat acolo şi mi-am . fixat un reper după un nuc. După acel nuc l-am
• găsit mai tîrziu, cînd au venit de la Bucureşti şi l-au dezhumat, L-au dus în satul natal, la Bădăcin.

— Cine l-a dezgropat? în ce an? *i*

' — În 1967. Era acolo un teren viran pe care păş teau vitele ... Abia i-au găsit rămăşiţele ... Nucul mi-a fost de ajutor...

— Au fost şi rudele?

' — Nu mai ţin minte ... Parcă ... .

— Cine săpa gropile?

— Deţinuţii de drept comun. Li se spunea că a murit unul de-aî lor, .

—. De ce-i îngropaţi în cimitirul spitalului?

, . '— Aşa mi se cerea. Cred ca să derutăm lumea. Să creadă că a murit cineva din spital, care nu avea . pe nimeni... Aşa mă gînde.sc eu ... "

— Căruţa cu sicriu cine o însoţea?

— Eu – în civil şi alţi miliţieni, de obicei.

— Cum aţi anunţat evenimentul?

— Ca întotdeauna: „în celula nr. ?. s-a stins becul”. Ei ştiau. \.....

— Cine a întocmit actul de deces?

— Repet, nu era vorba de nici un act, ci de un proces verbal. L-au întocmit doctorii Lungu, Roxin şi cu mine. O simplă foaie de hîrtie .,.

— Pătrăşcanu cît a stat la Sighet şi cînd? '

— Nu’ mai reţin exact. în 1953 parcă. . . A fost adus de o gardă, într-o mâşină mică, legat la ochi şi a rămas cîteva luni... •

— Tot izolat?

— Complet! Nu ştiu dacă a schimbat zece cuvinte cu noi atîta cît a fost în penitenciar . . .

— L-au anchetat?

— Niciodată.

-— Vi s-a cerut ceva în legătură cu el?

—- Nimic. Eram întrebaţi ce e în camera nr... şi raportam că becul arde foarte bine. Era mult mai tînăr decît ceilalţi deţinuţi, dar tare abătut. Părea un om energic, deştept, dar trist... f ’

— Cînd, cum l-au dus?

— A venit o gardă specială pentru el. Am primit ordin să-l îmbrac, să-l pregătesc pentru plecare. Atunci, fiind numai noi, am schimba cîteva cuvinte.

— Vă mai amintiţi acele cuvinte?

— Da. Cam următoarea discuţie a/ost:

* **— Au** venit după mine?

— Da.

— Nu e bine, domnule comandant. Nu e bine ...

— Poate vă eliberează ...

— Nu, a răspuns el întunecat şi necăjit.

— De ce?

— O să auziţi! Nu e bine. O să auziţi! Au fost ultimele lui cuvinte. Mai tîrziu am aflat * că l-au executat.

— Cîte celule avea penitenciarul?

— 70.

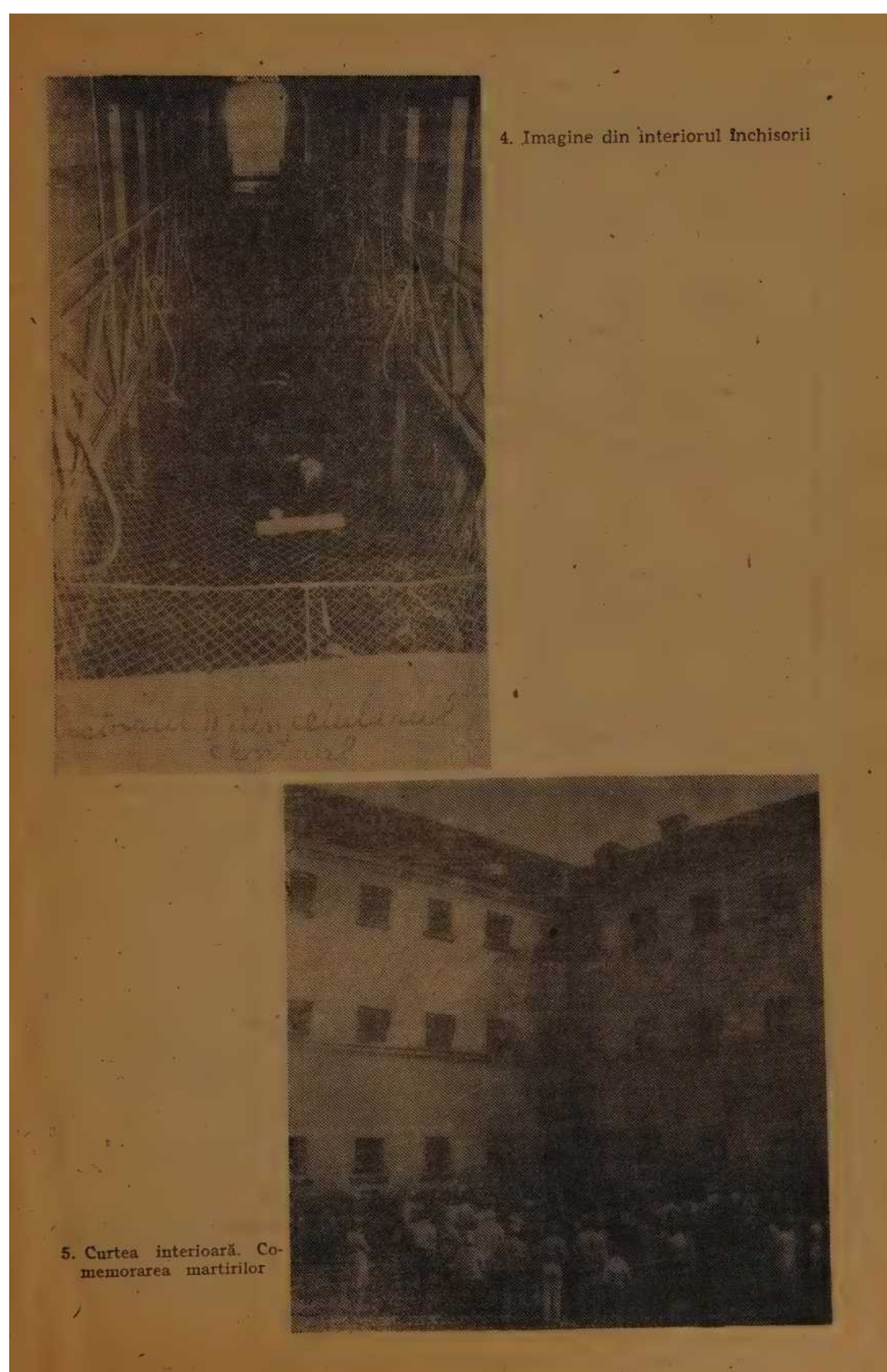
— Cum erau acei oameni, cum vi se păreau?

— Bătrîni, bolnavi. .. Cumsecade ... Eu habar nu aveam ce-au făcut, de ce sînt aduşi... Executam ordinele!

— Care dintre ei a fost anchetat cel mai mult?

— Mihalache a fost mult anchetat. Veneau de la Bucureşti şi-l chemau la anchetă. El nu vorbea. Atunci îl

băgau în celula fără geam unde era noapte

4. Imagine din interiorul închisorii

5. Curtea interioară. Comemorarea martirilor

. totală şi nu putea sta decît în picioare. L-au anchetat mult... \

— Ai văzut, ai participat la vreo anchetă?

— La nici una. Nu aveam voie să stau nici aproape. Mă chemau ei cînd terminau... . ■

— Mihalache a murit la Sighet?

' . – Nu. A plecai de la noi în 1953. Nu cunosc ce s-a mai întîmplat-cu el... : .

— Ei n-au ştiut unde se află?

— Nu. Unul singur a bănuit, ori a aflat: Ilie Lazăr. Intr-o zi, mi-a spus repede, fără să-l mai pot,... opri: „Domnule comandant, dacă ar şti maramure- ‘ senii mei că-s ăici, ar îmburda închisoarea”. El era dintr-un sat de lîngă Sighet...

— N-au protestat, n-au cerut să scrie acasă, n-au cerut nimic, deţinuţii de la Sighet? .

— Nu. Se vede că li s-a ¡spus că nu au dreptul la nimic. Politicienii n-au cerut nimic. Episcopii au cerut să primească Ştiri de la familii... Degeaba. . Ei se rugaii, făceau slujbe, dar fără pic de gălăgie.]

— Şi ei erau complet izolaţi? ’....

— Nu. Stăteau mai mulţi, în celule de 4 şi 6. Pe ei îi mai scoteam la munci. .. Aveam aprobare.

— Ce munci?

■— Făceau, cureţenie, spărgeau sau tăiau lemne ... spălau vase... încărcau sau descărcau alimente ... gunoaiele ... [1]

— Ce drepturi aveau deţinuţii?

— Drepturi, de unde pînă unde?, Totul le era interzis. Ba nu, uite că-mi vine minte* puteau să[1] nu iasă la plimbarea de 10—15 minute. Şi să doarmă cu lumina aprinsă. .

— Ii lăsaţi? '

— Sigur. Asta era voie. Precizau instrucţiunile.

— Care dintre ei au dormit cu lumina aprinsă?

— Mâniu şi Mihalache. Şi alţii. ..

— Ati bătut dumneavoastră pe careva?

• ’ „ Nu,

— Nimic, nimic, niciodată?

— L-am lovit pe unul cu o curea. Bătea mereu în calorifer şi m-a iscos din sărite. L-am lovit peste corp cu o curea. Atîta tot. Ni s-a interzis să ne atingem de ei. Ayeam voie doar să-i sprijine gardianul la plimbare pe cei prea slăbiţi...

— **Dar doctorul?** ■

, . j – El vorbea cu ei şi-i consulta dacă ei cereau. Numai în prezenţa mea. ,

— Era linişte în închisoare?

— Groaznică. Nu se auzea nimic. Ca în mor- mînt...

— V-a înjurat vreunul dintre ei?

— Nu. Nicodată. Unul mi-a mulţumit mult la plecare.

– Cine?

— Tătărăscu.

—- De ce⁹ L

— A avut o hemoragie mare. M-au adus de acasă şi eu am chemat pe Roxin, Lungu era acoţo, în cîteva ore i s-a oprit hemoragia. După cîteva zile şi-a revenit. Mi-a mulţumit, iar cînd a plecat mi-a ■ spus: „O să-ţi fiu recunoscător. îţi mulţumesc!” Nu , l-am mai văzut, nici n-am mai auzit de el... .

— Au rămas lucruri de la aceşti oameni?

— Da. Unele chiar de mare valoare.

—- Ce lucruri?

— Aur. Inele, dinţi, cruci suflate în aur...

— Ce v-a impresionat mai mult?

— Crucea episcopului Suciu era din aur şi avea 72 de diamante. Episcopul Frenţiu avea un cea»s de aur. Unii mi-au dat ei dantura' de aur s-o pun în sacul lor.

— Ce sac?

. – Fiecare avea un sac cu ceva lucruri personale, în acele săculeţe am pus lucrurile şi o hîrtie cu inventarul lor. Săculeţii i-am pus în trei saltele mari şi cu b dubă au fost toate duse la Bucureşti, la ministerul de interne. Fiecare săculeţ avea numărul celulei. Ce s-a întîmplat cu ele, nu mai ştiu ...

— Alte amintiri?

— Unul dintre Bratieni m-a chemat într-o zi prin gardianul de pază. Zgîrîiase pe perete, desenase mai toate animalele de pe părriînt. Operă de artă / ife-j nu alta. Ce să facă în atîta tăcere? îi trecea timpul mai uşor.

— la-ţî spus ceva?

— Că-s foarte frumoase. Nu i-am cerpt să le şteargă. Nu mi-a spus nimeni că n-au voie să deseneze...

— Cît aţi fost comandant al penitenciarului de la Sighet?

■ – Pînă 1955. Atunci au început să mă anchete- ze pe mine.

— De ce?!

— Deţinuţi! veneau, tot ca pînă atunci, pe bază de tabel. Eu mi-am făcut o evidenţă secretă, a mea. Am cerut sa întocmim acte de deces, aşa cum prevedea legea. Se pare că am supărat pe cineva, ori au aflat că ţin evidenţa... Destul că a-venit un colonel de la minister şi cu vreo doi-trei ofiţeri, o comisie să mă ancheteze. Am strigat la ei, i-am ameninţat că sînt comunist şi ofiţer şi nu permit să

fiu anchetat fără motiv. Mi s-a spus că-s vinovat de abuz de serviciu, că* mi-am însuşit bunuri de valoare . . .

— Despre ce abuzuri era vorba?

— Că am dat prea multe medicamente, că mi-am însuşit ceasuri. Au făcut percheziţie la mine acasă şi n-au găsit nimic. Aici am stat -din ’48, în odăile astea . . . Am fost scos de la comandă şi am lucrat la o secţie de lactate la Sighet. între timp, mi s-a făcut un dosar la Tribunalul militar la Cluj. Am fost chemat mai întîi la Bucureşti. M-a anchetat un colonel bătrîn. M-a întrebat ce legături am avut cu Bădică, Baciu şi Sloboda? I-am spus că mi-au fost . şefi şi lor le raportam tot ce ¡se petrece la Sighet. Am înţeles că ei ajunseseră în anchetă, că din pricina lor am fost eu anchetat. Asta e convingerea mea. După ce m-am întors acasă – am mai avut şi o înfăţişare la Cluj, la un procuror militar – mi s-a trimis hîrtie scrisă, o am, că am fost scos de sub urmărire, deoarece nu există nici o probă pentru dovedirea ascuzaţiilor ce mi s-au adus.

— Unde aţi mai lucrat? "" -

— La cadrele Sfatului popular şi apoi, pînă în 1971, cînd m-am pensionat, instructor la cinematografie pe raionul Sighet.

— Aţi mai fost anchetat apoi?

■ — Niciodată.

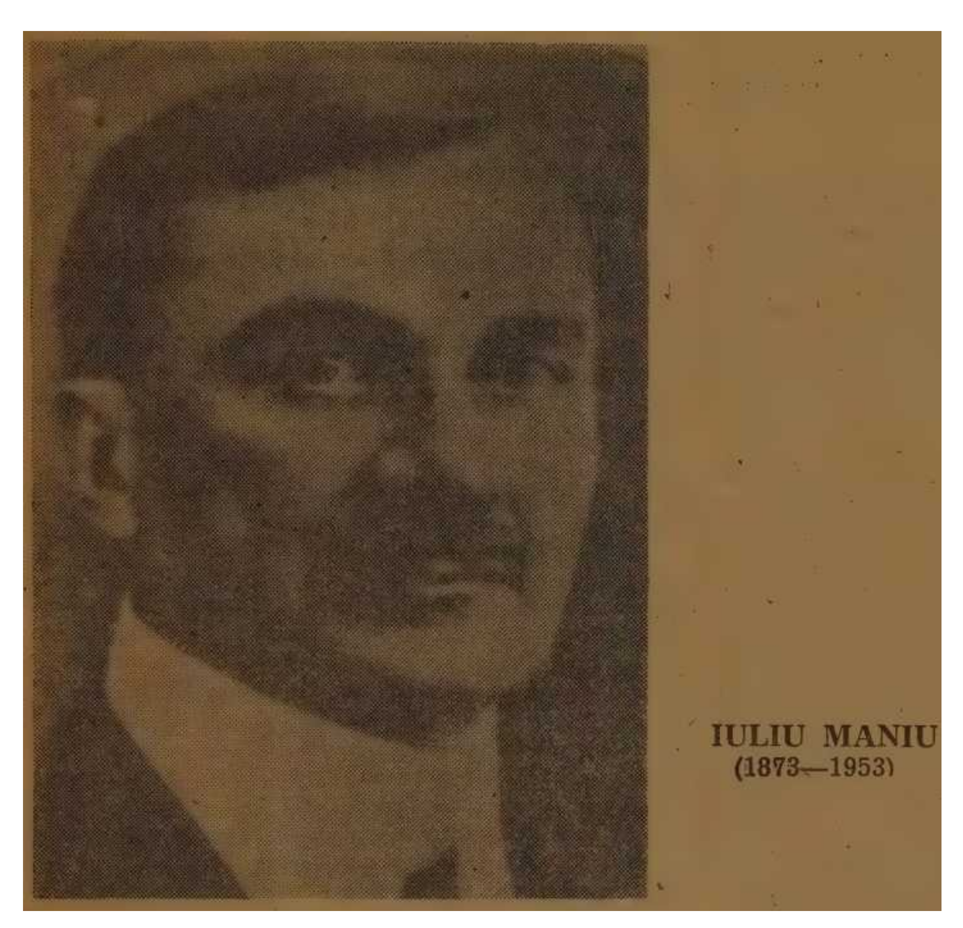
— Ce spuneţi despre vremurile acelea?

Domnul Ciolpan tace. A vorbit încet, greoi, obo- • sit. A spus ce şi cît a vrut. Adevărul, asemenea fi- loanelor de aur, e ascuns în mult steril. Poate am * : dat deoparte sterilul şi am readus în lumină cîteva adevăruri. Oricum, e doar un început. Viaţa n-o poate opri nimeni în loc. Domnul Ciolpan adaugă .. încet: _ .

— Vremurile nu-s întotdeauna cum vrea omul. ..

VIOREL CACOVEANU

(Din Revista „TRIBU'NA” – săptămînal de cultură, Seria nouă, Anul II, nr. 24 (1747), 14 iunie 1990 şi nr. 25 (1748), 21 iunie 1990, paginile 8.).

IULIU MANIU
(1873—1953)

Personalitate marcantă a vieţii politice româneşti, căreia timp de aproape cipci decenii i-a imprimat dimensiuni neasemuite, luliu Maniu a constituit un simbol al unităţii naţionale, al dreptăţii sociale şi al moralei creştine, omul cu o profundă înţelegere a dimensiunilor spirituale şi morale ale poporului român. în calitate de parlamentar, de ministru şi prim-ministru, de preşedinte al Partidului Raţional Român şi, mai apoi, al zPartidului Naţional Ţărănesc, luliu Maniu a exprimat, în în, treaga sa activitate, interesele vitale naţionale şi sociale ale poporului din care s-a născut, a onorat apartenenţa la marile idealuri de progres, libertate şi democraţie . ale vremii, s-a afirmat ca un exponent intran-; sigent contra revizionismului de orice fel, pentru apărarea independenţei, suveranităţii şi integrităţii teritoriale a României. în anii dictaturii – carlistă, antonesciană şi comunistă – luliu Maniu s-a manifestat cu o intransigenţă şi o consecvenţă rar întîlnite pentru apărarea valorilor' democraţiei, a principiilor libertăţii şi demnităţii umane, reprezentînd centrul polarizátor al rezistenţei româneşti, expresia cea mai hotărîtă a luptei împotriva comunismului şi a ocupaţiei, străine. Acestea luliu Ma- niu le-a plătit scump, extrem de scump, *cu preţul libertăţii şi al vieţii. De aceea, el rămîne în conştiinţa poporului român ca o figură luminoasă

de luptător şi martir, care a marcat, pHri Viaţa lui dramatică, o jumătate de veac de istorie românească.

Fiul magistratului loan Maniu şi al Clarei Cdioianu) strănepot după mamă al lui Simion Bărnuţiu, luliu Maniu s-a născut la 8 ianuarie 1873, la Bădăcin (Sălaj), străveche vatră de vieţuire românească, încărcată de glorie şi vitejie. După terminarea studfilor primare, la Blaj, şi a celor secundare, la Zalău, urmează, în spiritul tradiţiei familiei, cursurile de drept la universităţile din Cluj, Budapesta şi Viena, luîndu-şi doctoratul în drept, în 1896. Ales ca avocat al Mitropoliei unite române de Alba lulia şi Făgăraş, cu sediul în Blaj,, a ocupat acest post pînă în 1915, cînd a fost încorporat în armată.

Calităţile morale, politice şi profesionale ale lui luliu Maniu s-au vădit de timpuriu, căci încă din perioada studenţiei a intrat în viitoarea ' luptelor politice naţionale, participînd la manifestările memorandiste (1892—1894) de mare rezonanţă naţională şi internaţională, pentru apărarea şi promovarea drepturilor legitime ale românilor,. împotriva politicii guvernelor ungureşti de deznaţionalizare şi oprimare, a monstruosului proces intentat lui loan Raţiu, Geoge Pop de Băseştî, Vasile Lucaciu, luliu Coroianu, Teodor Mihali şi celorlalţi fruntaşi memorandişti. . Activitatea sa laborioasă şi tenace în rîndurile studenţimii (era preşedinţe al Asociaţiei studenţilor români, sîrbi şi slovaci şi membru în comitetul societăţii „Petru Maior”) şi, în general, în cadrul mişcării naţionale nu a rămas neobservată. La numai 24 de ani, în 1897, luliu Măniu a fost ales în Comitetul Executiv al Partidului Naţional Român, participînd activ la întreaga gamă de manifestări ale acestuia. Adesea, el s-a remarcat prin fineţea tactului de a netezi asperităţile, salvînd, ori de cîte ori împrejurările o cereau, armonia şi unitatea partidului. r r"

După Conferinţa naţională'a P.N.R., din 10 ianuarie 1905, luliu Maniu, alături de ceilalţi luptători români,' a fost prezent cu vorba şi eu fapta la adunări publice electorale sau la adunări de’ protest împotriva^ legiuirilor ungare reacţionare, organizate la- Blaj, Mediaş, Sibiu, Braşov, Vinţul de Jos, Teiuş, Alba lulia, Reghin, Sebeş etc., unde cunoaşte mai îndeaproape viaţa ţărănimii, elementul fundamental al mişcării naţionale. ‘ ,

Ales deputat în Parlamentul ungar, în cercul electoral Vinţul de Jos, între anii 1906—1910, luliu Maniu a rostit mai mulţe discursuri,; cu larg ecou politic, relative la starea ţăranului român, la legile şcolare de maghiarizare ale lui Apponyi, la colonizări, la recruţi şi armată şi, ; mai ales, asupra concepţiei şovine a ideii de stat unitar maghiar, în cadrul căruia naţionalităţile, ce constituiau două treimi din populaţia ţării, urmau a fi „integrate”, „asimilate”, „deznaţionalizate”.[VIII] ' Concomitent cu lupta politică de la tribuna v Parlamentului, luliu Maniu a desfăşurat b rodnică activitate implicată în unele momente po- litico-culturale-naţionale: deschiderea Muzeului Naţional, în Palatul As-

---

VIII **Dr. luliu Maniu, Discursuri parlamentare rostite în Cameră Ungariei din 29 mai—31 iulie 1906, Blaj, 1906.** ,-■ -

trei din Sibiu (1905), Expoziţia Jubiliară *de la Bucureşti (1906), manifestările jubiliare ale „Gazetei Transilvaniei”, la Braşov (1908), Ligii culturale de la Bucureşti (1911) şi serbările jubiliare ale „Astrei” de la Blaj/din 28—30 august 1911 care, după cum se exprima Nicolae lorga, au reliefat cu putere acel măreţ ideal „de unitate, de trei ori sfînta unitate elementară,'esenţială, veşnică a neamului”. < *'

Noul atac al guvernanţilor unguri prin înfiinţarea, în 1912, a episcopiei greco-catolice maghiare la ,Hajdudorog şi anexarea la aceasta a peste 80 de sate româneşti a stîrnit un puternic val de proteste în toată Transilvania, care a culminat prin Congresul de la Alba lulia, din £9 mai 1912. luliu Maniu a avut un rol marcant în organizarea şi desfăşurarea,, sub preşedenţia lui George Pop de Băseşti, a acestui impresionant „Par- ¡ lameñt românesc”, aducîndu-şi contribuţia deosebită în redactarea mate.. rialelor supuse dezbaterii, a rezoluţiilor adoptate. Concizia şi claritatea ideilor exprimate, analiza fenomenelor respective, a implicaţiilor lor asupra vieţii naţionale româneşti evidenţiază personalitatea lui luliu Maniu, rolul său tot mai activ şi de substanţă în mişcarea naţională. Astăzi ne apare mult mai clar faptul câ noua episcopie greco-catolică ungurească reprezenta, pe de o parte, consecinţa politicii de maghiarizare asupra românilor, îndeosebi a acelora din satele de la graniţa de vest a românismului, iar, pe dc altă parte, o nouă ofensivă în aceeaşi viziune politică şovinistă, deoarece noi sate locuite de români urmau să-şi piardă limba liturgică românească. Alte Evenimente politice, precum războiul Balcanic din 1913, sau tratativele cu guvernul Tisza (1913—1914) evi' denţiază destoinicia politică a lui luliu Maniu, calităţile sale de negocia- . tor pe cît de iscusite, pe atit de tenace şi totodată reafirmarea crezului său, ca al tuturor fruntaşilor naţionali, că Bucureştitil este centrul cul- j tural naţional de unde răsare soarele pentru toţi românii,.

Războiul mondial a deschis o nouă pagină în istoria luptei pentru ■ . ■ unire, în viaţa tumultuoasă a lui luliu Maniu, aflat pe frontul rusesc,
iar apoi pe cel italian. Au fost ani cumpliţi dar care, pe măsura scurgerii timpului, .apropiau sfîrşitul calvarului şi ivirea zorilor libertăţii, dreptăţii şi unităţii celei mari. A menţinut o permanentă legătură cu membrii Comitetului Executiv, participă la consfătuirea din 24 septembrie 1918, la alte lucrări de mare importanţă – Declaraţia de autodeterminare din Í2 octombrie, cititā de Al. Vaida în Parlamentul ungar, la 18 >ctombrie, la' redactarea comunicatului Consiliului Naţional Român Central, din 9 noiembrie 1918, de preluare de către români a întregii administraţii a Transilvaniei, la organizarea Consiliilor şi gărzilor naţionale române. Cugetător politic de mare talent, luliu Maniu a observat •necesitatea organizării imperioase a românilor din fosta armată apstro-ungară, iniţiind, la Viena (21 octombrie ’ 1918) o Consfătuire a ; reprezentanţilor ofiţerilor şi soldaţilor români, care au aţes Sşnatul Central al Ofiţerilor şi Somaţilor Români din Ardeal, Banat şi Bucovina, ’ concentrînd peste 50.000 de persoane, în comitet fiind aleşi general loan Boeriu, căpitan Traían Popa, preotul Nicolae Oprean. Tinerii soldaţi şi ofiţeri români instruiţi la Viena s-au întors ‘la vetrele lor, devenind elemente de bază ale gărzilor naţionale, care au menţinut ordinea şi au apărat revoluţia în Transilvania.[IX]

IX**i [2] luliu Maniu, Ardealul în timpul războiului. Pagini istorice, Cluj, 192L**

Preluarea administraţiei de Consiliul Naţional Român Central în. întreaga Transilvanie, Banat, Crişana şi .Maramureş a determinat guvernul ungar Károlyi să recurgă la noi manevre pentru menţinerea ştatu- quo-ului în cadrul vechilor graniţe, trimiţînd la Arad pe ministrul Oszkár Jászi, în vederea „tratativelor” (13—15 noiembrie 1918). Dezbaterile au evidenţiat poziţia diametral opusă a celor două delegaţii. Clarviziunea şi hotărîrea manifestate de luliu Maniu în timpul discuţiilor au fost decisive, el afirmînd răspicat faptul că românii doresc despărţirea completă de Ungaria: „Naţiunea română – declară luliu Maniu – . vrea să-şi aibă statul său propriu şi suveran. Naţiunea română vrea să-şi înfăptuiască suveranitatea sa naţională şi de stat pe întreg teritoriul locuit de români al Ardealului şi al Ungariei şi nu poate admite ca să se pună, piedici acestei suveranităţi prin enclave străine, meşteşugit făcute şi susţinute. Ardealul şi părţile mărginaşe din Ungaria e un teritor compact românesc, pe care nop românii, poporul românesc, îl socotim şi-l vrem, ca stat românesc, asigurînd de sine înţeles deplina libertate naţională, politică şi culturală celorlalte popoare conlocuitoare. Noi nu voim să devenim din asupriţi asupritori, dar nici nu putem admite o ciungărire a teritoriului românesc. (...) Constat însă, că reprezentantul guvernului unguresc nu înţelege aşa dreptul acesta/ cum îl înţelegem noi şi cum îl înţelege toată lumea. Aici e deosebirea între noi, în urma căreia înţelegerea nu e cu putinţă”[3]. Iată elementul fundamental care a marcat toate epocile şi pînă astăzi. Un adevărat testament politic, o cuvîntare de mare rezonanţă şi, totodată, de mare actualitate pentru toţi aceia care vor să vadă şi să înţeleagă temeinicia realităţii indubitabile, a raportului de vieţuire şi continuitate neîntreruptă a românilor, din vechime şi pînă astăzi, în vatra lor străbună. !

Marea Adunare Naţională de la Alba lulia din 1 decembrie 1918, devenită >azi ziua naţională a României, a încununat procesul de făurire a statului român, visul de aur al atîtor generaţii. Rolul lui luliu Maniu a fost, în acea epocă istorică, incomensurabil, fiind implicat în toate.[4]. Dar contribuţia lui luliu Maniu a fost decisivă în finalizarea proiectului de rezoluţie, întocmit şi prezentat celor de faţă de Vasile Goldiş. în cadrul Marii Adunări, prezidate, de George Pop de Băseşti, în prezenţa mitropoliţilor şi episoopilor celor două biserjci – ortodocşi şi uniţi –, a numeroase personalităţi din toată ţara, luliu Maniu, alături de Ştefan Cicio Pop, Alexandru Vaida Voevod, Miron Cristea, losif Ju- , manca, luliu Hossu, lóan Papp, a rostit un discurs solemn, relevînd drepturile istorice indiscutabile ale românilor asupra Tranilvaniei şi a celorlalte ţinuturi româneşti, reformele şi cadrul democratic al noului stat românesc: ,

»■ ■

„Istoria ne-a învăţat, că nu trebuie şă aşteptăm nimic de la împăraţii străini şi de la fiii altor neamuri, ci de la propriile noastre puteri. Adevărul ce ne/ călăuzeşte acum e, că singura noastra forţă, care ne poate ţinea în viitor e aceea provenită prin unirea, tuturor românilor... Această unire noi avem dreptul să o pretindem pe baza fiinţei, noastre unitare naţionale. Sîntem toţi de aceeaşi tradiţie şi cu aceleaşi aspira

[3] **1918 la Români. Documentele Unirii, voi. VII, Bucureşti, 1989, p. 330—331.**

[4] **Unirea Ardealului evocată de luliu Maniu, Bucureşti, 1934. ,**

ţiuni. Ce-ar mai putea să împiedice ca această unire, ce există în noi, în sufletele noastre, să se înfăptuiască în realitate: ca această Naţiune Română să fie un singur trup şi suflet? Toată lumea a recunoscut acum, că fiecare popor trebuie să se constituie într-un singur stat, că numai aşa poate contribui la înaintarea civilizaţiei mondiale conform însuşirilor sale proprii. îndeosebi noi românii din Ardeal şi Ungaria sîntem în drept să cerem această unire, fiindcă aici la noi e leagănul românismului. Numai o crudă barbarie poate împiedica, ca însăşi vatra, leagănul, să fie despărţit, să rămînă separat atunci cînd toate celelalte se unesc. Şi Ardealul trebuie să fie o parte întregitoare din corpul Naţiunii Române. (. . .) Nimic, dar, nu ne poate sta în cale să înfăptuim această dorinţă. Trebuie să cerem încorporarea fără întîrziere şi pe veci într-un singur stat al tuturor românilor ... Noi voim pe 'acest pămînt al României Mari să întronăm libertatea naţională pentru toţi. Voim ca fiecare naţiune să se poată cultiva în limba ei, să se roage lui Dumnezeu, în credinţa ei ţi să ceară dreptate în limba ei. Noi care am vărsat lacrimi văzînd limba noastră scoasă din şcoli, biserici, justiţie, nu o vom lua altora. Nu vom lua putinţa vieţii de la alţii. Nu voim să trăim din sudoarea altora, pen? tru că noi putem trăi din vrednicia şi puterea noastră, prin munca noas-

' tră.. Numai printr-un regim democratic putem întări ţara noastră românească, mai ales cînd trebuie să ţinem seama de cerinţele vieţii moderne de stat. Numai avînd un regim de drepturi şi libertăţi înlăuntrul ţării, . vom avea tăria să validităm cauză noastră în afară. Deplina libertate a tuturor straturilor sociale e o garanţie pentru binele ţării . . . Să punem temelia unei Românii Mari şi unite, care în veci are să fie, ca în ea să se înfăptuiască spiritul desăvârşitei democraţii şi dreptatea socială”.[X]

După Marea Unire, luliu Maniu a acţionat cu hotărîrea şi realismul •caracteristice pentru consolidarea statului român reîntregit, apărarea independenţei şi suveranităţii sale, pentru prosperitatea naţiunii. române, începînd cu 1919, luliu Mâniu *a* fost ales deputat, apoi senator, în toafe legislaturile României interbelice, contribuind la aşezarea bazelor legislative şi .constituţionale ale României, iar în plan extern la acele măsuri care să ducă la apărarea şi păstrarea, drepturilor naţionale româneşti. Preocupat de întărirea Partidului Naţional Român, luliu Maniu a realizat unele fuziuni cu partidele conduse de Take lonescu, Nicolae lorga şi mare fuziuni cu Partidul Ţărănesc, condus de Ibn Mihalache, creînd, pe această bază, Partidul Naţional Ţărănesc, al doilea partid de guvernămînt din România. Ca preşedinte al partidului, luliu Maniu a fost preocupat tot timpul -de acurateţea principiilor, de realismul tacticii, de probitatea morală a membrilor, aducînd o contribuţie de excepţie în elaborarea şi definitivarea Programúimul P.N.Ţ., din 20 octombrie 1926, vizînd direcţiile fundamentale pentru dezvoltarea societăţii româneşti, apărarea intereselor unor largi categorii sociale care urmau cu încredere Partidul Naţional Ţărănesc. * ■

Instaurarea guvernării naţional ţărăniste, în noiembrie 1928, sub preşedinţia lui luliu ManiUj a dus la adoptarea unor legi precum: legea contractelor de muncă, care stipula durata zilei de muncă, dreptul salariaţilor la concediu de odihnă şi. de preaviz în caz de desfacere a contractului de muncă; legea privind reforma administrativă, prin creşterea rolului organelor administraţiei locale; legea pentru reglementarea circulaţiei pămînturilor dobîndite prin legile de împroprietărire, stabi-

X **1918 la Români. Documentele Unirii, voi. X, p. 290—291.** **4**

lind principiul libertăţii depline a ţăranilor de a dispune cum vor de pămîntul lor, reorganizarea Casei Rurale şi a Camerilor Agricole, vînzarea pe credit a maşinilor agricole, consolidarea proprietăţilor ţărăneşti; cooperaţia, modernizarea transporturilor, măsuri de stabilizare monetară, desfiinţarea cenzurii şi stării de asediu, amnistierea infracţiunilor politice etc. au avut o mare însetnnătaţe în aplicarea ideilor programatice ale' P.N.Ţ. Dar drumul n-a fost uşor, fiindcă fiece pas era presărat cu piedici şi capcane. luliu Maniu a trebuit să lupte, pe de o parte, cu unii membri din propriul partid, ca Grigore lunian şi Alexandru Vaida Voevod, care au alcătuit formaţiuni politice proprii, iar, pe de altă parte; cu forţele fasciste interne şi mai ales din exterior, care ameninţau integritatea României • . x -]

„În faţa repetatelor manifestaţiuni ale unor cercuri ungare şi a afir-'maţiilor d-lui Mussolini...— spunea luliu Maniu. de la tribuna Camerei, la 4 iulie 1934 – trebuie să constat că prin Tratatul de la Trianon nu s-au atribuit din Ungaria pentru România teritorii maghiare şi că prin acel tratat Ungaria nu a fost spoliată, ci prin el s-a restabilit numai după minuţioase examinări dreptatea istorică şi etnică atît de mult aşteptată... în numele Transilvaniei şi Banatului, ca reprezentant oficial pe vremuri dl acestor provincii şi ca transilvănean, îmi ridic cuvîntul împotriva oricărei încercări de atingere a Tratatului de la Trianon, care a consfinţit hotărîrea de Unire naţională pe vecie a poporului românesc, proclamată la Alba lulia pe baza dreptului de autodeterminare”.[6]

Cu aceeaşi convingere şi hotărîre luliu Maniu şi-a reafirmat opiniile emise încă în anii de după Unire, cu privire la realizarea unor pacte regionale, a unei Confederaţii, a statelor dunărene sau Sud-Est Europene, care ar avea: „scopul de a forma o forţă comună şi de a crea un, teritoriu economic unitar, păstrîndu-şi fiecare stat suveranitatea sa, pentru a-şi asigura desfacerea produselor lor în mod raţional. .. Existenţa consolidată a Micii înţelegeri şi realizarea recentă a înţelegerii Balcanice .. . sînt începuturi extrem de importante şi preţioase îji procesul evolutiv, de realizare a acestei Confederaţii”. „Statul român – continua luliu Maniu – mai curînd sau mai tîrziu va trebui să facă parte din o astfel de unitate mare şi rolul lui în această perspectivă va depinde de modul cum a ştiut să se organizeze şi să se conducă pînă în momentul acelei noi şi mari prefaceri... Cred şi trebuie să creadă întreg neamul românesc în măreaţa chemare a poporului românesc de a deveni în aceste părţi ale lumii, de-a lungul Dunării şi Marea Neagră, centrul de gravitaţiune al unei formaţiuni puternice, mondiale, compusă din state şi popoare libere, în stare să-şi asigure existenţa lor naţională şi avînd forţa de a contribui la progresul culturii, ordinei şi propăşirii veşnic ascendente a civilizaţiei omeneşti”.[7] Concepţiile lui luliu Maniu au

• Tuliu ’Maniu, Problema minorităţilor, Bucureşti, 1924, p. 21—22; vezi şi România şi revizuirea tratatelor, Bucureşti, 1934, p. 13'—24.

[7] Ibidem.

rămas mereu actuale şi pînă în vremea noastră, el fiind 'mereu prezent acoto unde s-a plămădit istoria, un apărător consecvent al democraţiei adevărate, al patriotismului luminat şi al dreptăţii sociale.

Pe măsură ce atacurile statelor fasciste contra integrităţii statelor din centrul şi sud-estul. Europei 's-au accentuat, luliu Maniu şi-a coordonat eforturile cu ceilalţi fruntaşi ai P.N.Ţ., participînd, mâi ales în 1936, la întruniri şi demonstraţii publice organizate îndeosebi la Bucureşti, Cernăuţi, Cluj, Arad, Oradea, Chişinău? Iaşi, Piatra Neamţ, Ploieşti, Bacău, Timişoara, Piteşti, Cîmpulung, împotriva zăngănitului de arme, pentru apărarea fruntariilor naţionale.

: Discursurile lui luliu Maniu, alături de cele ale lui Ion Mihalache, Virgil Madgearu, Nicolae Lupu, Mihai Popovici, Pan Halippa, Mihai Ghelmegeanu, au ■ lăsat, de fiecare dată, o puternică impresie asupra mulţimii.[8] încrederea în masele ţărăneşti, substanţa naţiunii, a rămas mereu neschimbată la luliu Maniu, în tot ceea ce făcea, în toată activitatea sa pusă pe altarul patriei.

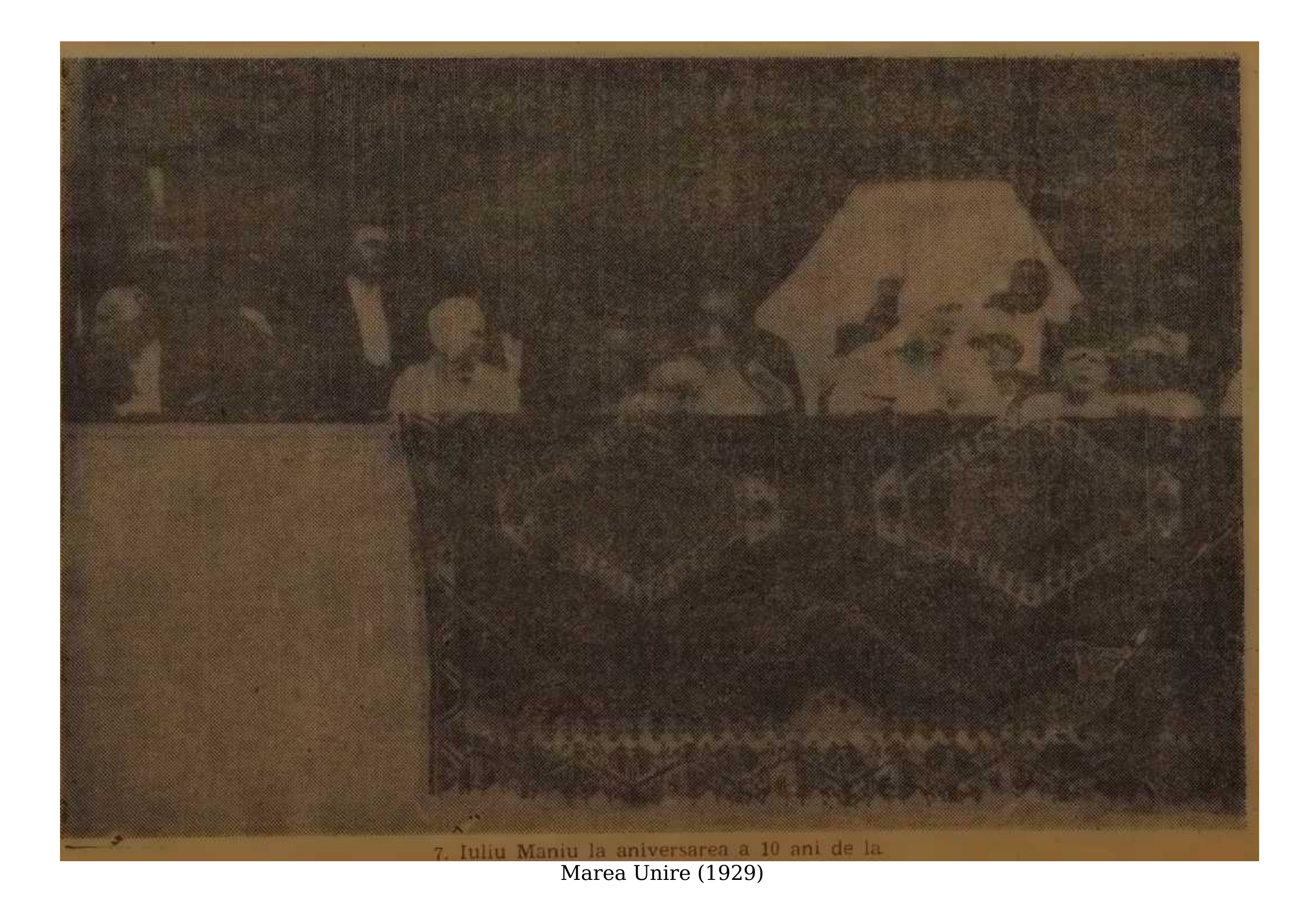
Drama internă,' cauzată de dictatura carlistă, pe care luliu Maniu a dezaprobat-o în cel mai înalt grad, a fost accentuată de năpraznice lovituri primite de România în vara anului 1940. După ce Rusia Sovietică, conform tratatului secret Molotov—Ribbentrop, a anexat Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţei, a urmat Dictatul de la Viena, dintre Hitler şi Mussolini, prin care partea de nord-vest a Transilvaniei a fost cedată Ungariei horthyste. în faţa acestei drame naţionale, luliu Maniu a rămas consecvent şi hotărît pe poziţiile apărării neclintite a Unirii. Luînd cuvîntul în Consiliul de Coroană, din noaptea de 30/31 august, alături de alţi demnitari – Nicolae lorga, Constantin I. C. Brătianu, Nicolae Bălan, mitropolitul unit al Ardealului, George Brătianu, Victor lamandi – luliu Maniu s-a pronunţat împotriva acceptării „arbitrajului” de. la Viena, declarînd: „Transilvania şi eu cu dînsa sîntem categoric contra < dezlipirii de România şi contra împărţirii ei. Noi nu putem admite să ni se răpească nici cea mai mică bucată din pămîntul strămoşesc al patriei... Niciodată nu vom recunoaşte o hotărîre – oricine ar aduce-o -r- care ar stabili o rupere a Ardealului sau a unei părţi a lui de la Patria Mamă/... Orice măsură trebuie luată pentru a nu ne supune la/această greşală istorică şi orice greutate care ar veni pe capul nostru n-ar fi prea mare pentru a salva onoarea noastră naţională şi viitorul nostru naţional”.[9] La 1 septembrie 1940, luliu Maniu a adresat un protest telegrafic celor două căpetenii fasciste, iar la 28 decembrie acelaşi an le-a înaintat un Memoriu, o adevărată radiografie a realităţilor din Tranilvania, ca pămînt românesc, autohtonia, vechimea şi continuitatea românilor în această vatră străbună, legitimitatea Marii Uniri, protestul solemn şi solidar împotriva ciuntirii teritoriului românesc. .

Aversiunea sa politică faţă de nazism a fost constantă şi categorică, exprimînd-o curajos în orice împrejurare, acţionînd tenace în această direcţie. luliu Maniu a manifestat, în acelaşi timp, disponibilitate şi iniţiativă în colaborarea cu Partidul Naţional Liberal, cu alte forţe politice,.

■ ■ ■ ' - • H ,■ ■ ■

[8] „Dreptatea” din 24 noiembrie 1936; „Patria” din 2 octombrie şi *1* noiembrie – 1936; ’’Dimineaţa” din 6 octombrie şi 26 noiembrie 1936.

[9] Arhiva M.A.E., fond Transilvania, 1920—1940, voi. 42, f. 294; Silviu Drago- mir, La Transylvanie avant et apres C. Arbitrage de Vienne, Sibiu, 1943.

7. Iuliu Maniu la aniversarea a 10 ani de la
Marea Unire (1929)

inclusiv cu social-democraţii şi comuniştii, ce se angajau, într-un fel sau altul, pe drumul rezistenţei antinaziste şi salvarea ţării de la catas- . trofă. Totodată, el a susţinut editarea ziarului ,,Ardealul", şi-a dat concursul la constituirea Asociaţiei „Pro Transilyania", Societatea „Prietenii Ardealului", a demascat şi condamnat atrocităţile şi crimele horthyste de la Ip, Trăznea, Mureşeni, Moisei, Sărmaş şi din alte locuri din Tran- silvania ocupată. .

luliu Maniu a înscris o pagină importantă în istoria rezistenţei naţionale din România prin iniţierea şi desfăşurarea unor discuţii cu for- • ţele politice interne, în vederea găsirii ceior mai bune soluţii pentru scoaterea României din războiul alături de Axă şi trecerea ei alături de Coaliţia Naţiunilor Unite, instaurarea unui guvern de uniune naţională > care să asigure României cadrul democratic de dezvoltare şi afirmare a ei în'concertul popoarelor lumii. în anii 1942—1943, luliu Maniu a trimis mesaje, memorii, note, scrisori Mareşalului Ion Antonescu, ca şi guvernelor Angliei şi S.U.A., în care sublinia împrejurările în care România fusese împinsă mai întîi în orbita puterilor Axei, iar după aceea în războiul declanşat de Reichul hitlerist contra Uniunii Sovietice. La ţ începutul anului 1944, luliu Maniu, cu asentimentul regelui, al celorlalte forţe democratice, a inij^at tratativele de la Cairo în vederea încheierii armistiţiului dintre România şi Aliaţi. La 18 martie 1944, în cadrul reuniunii Comitetului de direcţie al P.N.Ţ., luliu Maniu aprecia că în acea vreme „numai guvernul e în măsură să ia decizii importante cu scopul de * a desprindă România din război, înainte ca teritoriul nostru să fie transformat în teatru de luptă ... Opoziţia – conchidea Maniu – va seconda orice acţiune înţeleaptă a guvernului".[XI] Ca atare, luliu Maniu şi C. I. C. Brătianu, într-o Declaraţie Comună, cereau Mareşalului să arate germanilor că România nu mai poate da' concursul său Germanie, că ţara se găseşte în situaţia de nebeligeranţă. în cazul cînd Antonescu nu era de acord cu cele propuse, îi recomandau să arate . regelui situaţia spre a aviza formarea unui nou guvern care să salveze ţara. Din păcate, Ion Antonescu n-a acceptat propunerile, iar evoluţia rapidă a evenimentelor a impus luarea de noi măsuri.

Socotind reunirea la 20 iunie 1944, pe aceeaşi platformă de acţiune a Partidului Naţional Ţărănesc, Partidului Naţional Liberal, Partidului Social Democrat şi Partidului Comunist, drept o reuşită a democraţiei române, luliu Maniu a remis, la 22 iunie 1944, un mesaj spre Cairo în care era exprimată hotărîrea opoziţiei române, în frunte cu regele Mihai, de a proceda la răsturnarea guvernului Antonescu şi formarea unui nou guvern cu misiunea de a semna armistiţiul, aşteptînd un ajutor militar aliat. Neprimind nici un răspuns, luliu Maniu a expediat două telegrame spre Cairo, la 18 iulie şi 7 august 1944, în care îşi exprima nedumerirea în legătură cu tăcerea Aliaţilor. Din păcate, atunci nu se cunoştea acordul dintre guvernele sovietic şi englez, din 5 mai 1944, cu privire la o îrgpărţire temporară, 'dar care a rămas definitivă, a sferelor de interese în sud-estul Europei, România intrînd în zona sovietică, iar Grecia în cea britanică, acord la care, în cele din urmă şi-au dat consimţămîntul şi Statele Unite. Un asemenea acord, perfectat şi extins apoi la lalta şi Potsdam, delimitînd sferele de (influenţă, în urma înţelegerilor dintre W. Churchill, F. D. Roosevelt şi I. V. Stalin, a fost fatal şi dezastruos pentru România[11].

Ieşirea României din Axă la 23 August 1944 şi alăturarea la Coaliţia Naţiunilor Unite şi, deci, participarea la războiul antihitlerist j-a deschis

---

XI **Aurică Simion, Preliminarii politico-diplomatice ale insurecţiei române din august 1944, Cluj-Napoca, 1979, p. 366—369.**

calea eliberării ţării şi păşirea .ei pe drumul democraţiei. Acest – eveniment istoric încheia o altă etapă importantă din viaţa şi lupta necontenită a lui luliu Maniu pentru bjfiele şi prosperitatea naţiunii române, pentru indepedenţa şi suveranitatea României. Perioada de după. 23 August 1944 este cea mai glorioasă în activitatea politică *a* lui luliu Maniu. Dacă pînă la Unire el a fost exponentul Ardealului, după 23 August a condus bătălia democraţiei româneşti, Juliu Maniu devenind simbolul rezistenţei naţionale, conducătorul ei neclintit. Nu dorim să minimalizăm în nici un-fel meritele Partidului Naţional . Liberal sau contribuţia luptătorilor neîncadraţi în partide politice, dar nimeni ca luliu Maniu, pus în alternativa de a fi preşedinte de Consiliu al sclaviei româneşti sau de a muri în închisoare, nimeni n-a acceptat cu mai multă seninătate, cu mai multă hotărîre, cu. mai mult eroism jertfa de sine. Imediat după 23 August îl găsim pe luliu Maniu la post. Semnează, alături de ceilalţi membri, Manifestul Blocului'Naţional Democrat către naţiunea română, subscrie Decretul regal privind abrogarea legislaţiei antonesciene şi repunerea în vigoare a prevederilor Constituţiei României din 1923, iar la 2 septembrie 1944 luliu Maniu s-a întîlnit cu reprezentanţii presei din Bucureşti, cărora le-a făcut un larg expozeu asupra momentului politic pe care-l trăiau cu toţii, un adevărat program politic. • ,

„Trăim zile mari, zile de înaltă tensiune spirituală, de temeri şi speranţe nelămurite. În clocotul acesta de evenimente şi aşteptări, se torc ' nevăzute firele unui nou destin românesc. Tocmai de aceea, cu cit viitoarea evenimentelor este mai copleşitoare şi viitorul mai enigmatic, cu ' cit privirile noastre trebuie să fie mai limpezi, judecata maicalmă, t *acţiunea mai chibzuită, ţelurile mai precise şi mai conştiente, nu numai la conducere, ci şi în mulţimile cetăţenilor”*[XII XIII]*.* în acest scop a făcut apel la unitate şi încredere în viitorul României:

• ■ *’ . . •• • • ■ ■ . luliu Maniu s-a luptat din răsputeri pentru aşezarea bazelor demo-. cratice ale României, pentru menţinerea colaborării forţelor ce alcătuiau Blocul Naţional Democrat, susţinerea guvernului Sănătescu în vederea 1 împlinirii misiunii ce şî-a asumat-o de rezolvare a gravelor probleme ale momentului politic: îndeplinirea condiţiilor deosebit de grele ale Armistiţiului, continuarea războiului antihitlerist, efectuarea unor reforme democratice stringente, îndeosebi pentru ţărani şi muncitori, condamnarea celor vinovaţi de dezastrul ţării. El, cu realismul caracteristic şi cu observaţia avizată a omului politic ce era, a dezvăluit fşptul că „Rusia Sovietică a proiectat în mod deliberat să facă din România a ţară comunistă”, că forţele comuniste şi procomuniste, sub patronajul armatelor ruse de ocupaţie, au dezlănţuit atacul împotriva partidelor istorice, pentru instaurarea dictaturii comuniste. îngrijorarea lui luliu Maniu pentru soarta ţării creşte de la o zi la alta, fapt ilustrat de multitudinea. demersurilor făcute pe lîngă diferiţi factori politici din ţară şi din străinătate, pe lingă

XII **Nicolae Baciu, Agonia României. 1944—1948, Cluj-Na'poca, 1990.**

XIII **23 August 1944. Documente, voi. III, Bucureşti, 1985, p. 10—13.**

guvernele englez şi american, cerîndu-le explicaţii , asupra situaţiei în care se afla România. Efortul deosebit depus de luliu Maniu la ieşirea Rtomâniei din Axă şi ralierea ei la războiul Naţiunilor Unite, la democratizarea ţarii, a fost apreciat în mod„ deosebit. Redăm, în continuare, Raportul reprezentantului S.U.A., îh Bucureşti, Burton Y. Berry, din 25 ianuarie 1945: ,,Unicul partid cu cea mai puternică influenţă politică din ţară este astăzi Partidul Naţional Ţărănesc. Această poziţie este, după cum se recunoaşte, datorată locului unic pe care domnul luliu Maniu îl Ocupă în opinia poporului român. Chiar oponenţii lui îi admiră cu invidie integritatea, simplitatea şi strania sa abilitate politică, care îl mai clasifică încă drept cea mai proeminentă figură politică ' din ţară. Priza pe care el o mai are şi acum la public s-a bazat pe fuziunea dintre concepţia naţională românească şi aceea â covîrşitorului element ţărănesc al ţării”.[XIV] / ,

Influenţa şi prestigiul de care s-a bucurat luliu Maniu în rîndurile opiniei publice româneşti a provocat nelinişte adversarilor politici care au dezlănţuit o furibundă campanie de denigrare a personalităţii sale, recurgîndu-se la tot felul de invective şi calomnii, presa comunistă din ţară fiind secondată în această direcţie de cea din URSS. »

Impunerea, la 6 martie 1945, cu sprijinul direct al armatelor sovietice, a guvernului Petru Groza a însemnat o puternică şi grea lovitură dată democraţiei române. luliu Maniu a fost, câ de fiecare dată, la pos- ’ tul de onoare, încercînd să evite catastrofa. De aceea, în noaptea de 2/3 martie, luliu Maniu a ayut mai multe consultări cu Petru Groza, declarîndu-i că P.N.Ţ. va sprijini formarea guvernului de coaliţie, conform declaraţiei de la lalta, dacă se acceptă ideea includerii în noul cabinet a unui număr proporţional de miniştri, dacă se va instaura un guvern reprezentativ, format din toate forţele politice. Intransigent cu sine, dar şi cu ceilalţi, luliu Maniu n-a făcut nici un compromis de moment decît atunci cînd acesta se dovedea a servi interesele generale, cauzei naţionale, obiectivului strategic general; ba, dimpotrivă, în acele : momente, compromisul politic la care era chemat ducea în moţi inevitabil la comunizarea ţării, la distrugerea principiilor democratice, morale şi politice tradiţionale româneşti. .Cum era şi firesc, luliu Maniu a corn- , bătut prin cele mai diverse forme guvernul Groza, mai ales din perspectiva istorică, socotindu-l nefast pentru România, un mijloc politic „pentru a determina introducerea rapidă în statul român a sistemului co- munist”. Zbaterea şi efortul uriaş depuse de luliu Maniu în acea vreme însemnau mai mult decît o chemare adresată poporului la rezistenţă împotriva metodelor de ruinare a democraţiei în România şi de instituire a practicilor dictatoriale, a sistemului comunist însuşi, era expresia simbolică a demersului său angajant cu orice risc, pînă la sacrificiul suprem. Conştient de situaţia fără ieşire în care se afla ţara noas<- tră, luliu Maniu, în preajma alegerilor din 1946, a arătat în cadrul unei

---

XIV**Idem. p. 472.**

consfătuiri că „urmează o perioadă foarte grea şi lungă de dominaţie comunistă, sovietică asupra României”, că „alegerile vor fi falsificate şi anglo-americanii o ştiu, dar nu vor face nimic”. La cererea unora din anturajul său_ de a nu angaja partidul într-o bătălie electorală care va costa sacrificii şi suferinţe, luliu Maniu a răspuns: „Un popor are nevoie să se respecte pe sine însuşi. Poporţil român trebuie, în faţa lumii şi mai ales a propriei conştiinţe, să ştie că s-a optis dictaturii comuniste, că aceasta s-a instaurat împotriva rezistenţei sale eroice, ca urmare a unor presiuni externe. Pe această conştiinţă se va baza renaşterea lui Viitoare. Eu sînt obligat, ca şef al opoziţiei, să organizez această bătălie politică, chiar cu preţul sacrificiului ce ne aşteaptă. Am jefuzat să plec în străinătate, deşi mi s-a propus de către americani, pentru că ştiu că servesc în mai mare măsură naţiunea mea murind în închisorile'sau sub gloanţele comuniste, decît ţinînd în străinătate cîteva discursuri. Un conducător trebuie să rămînă alături de cei pe care îi conduce, mai ales la greu”.[14] Şi luliu «Maniu a rămas, a suferit, a pătimit şi a murit pentru cauza poporului român. . ' ...

După- cum se ştie, alegerile au fost falsificate şi au dat cîştig de cauzp Blocului comunist. în asemenea împrejurări, luliu Maniu a considerat că lupta opoziţiei româneşti nu se mai putea duce numai din interior, ci trebuia extinsă şi în afara graniţelor ţării, luînd măsurile politice şi organizatorice necesare. Aceasta a constituit pretextul pentru procesul politic ce i s-a intentat lui luliu Maniu, prietenilor săi politici, partidului pe care l-a condus cu strălucire. A fost un proces politic tipic sovietic, a la Vîşinski, străin de obiceiul, de cbnştiinţa şi de sufletul românesc. luliu Maniu şi-a asumat cu extraordinară demnitate întreaga răspundere, ca un comandant de oştire, ce ştie că ţinuta sa este destinată Istoriei. luliu Maniu, ce avusese curajul .să strîngă mina mareşalului Antonescu în procesul acestuia, în mai 1946, pentru a-i marca respectul său, va pleca, nu peste mult, pe acelaşi drum, al mormintelor fără nume şi fără cruce, ca şi el. Aceste evenimente, peste închisori şi peste morminte, au pecetluit o mare şi sfîntă uniune naţională care a dat speranţe, a întărit caractere, a constituit suportul moral al rezistenţei romă- neşti. Urmează arestări masive, încercări de fugă peste graniţă, fuga în munţi, rezistenţă îndelungată, eroică.

La 12. noiembrie 1947, luliu Maniu şi Ion Mihalache au fost condamnaţi la muncă silnică pe viaţă, iar ceilalţi fruntaşi la _pedepse grele, toţi fără nici o altă vină decît aceea de a-şi fi iubit ţara, de a fi luptat necontenit pentru păstrarea independenţei şi suveranităţii României, împiedicarea căderii ei sub comunism. luliu Maniu avea aproape 75 de ani cînd a fost condamnat „pe viaţă”, tocmai pentru patriotismul său curat,, pentru curajul său fizic şi moral şi, mai ales, pentru rolul său de conducător al rezistenţei anticomuniste în România. Acţiunea guvernului contra opoziţiei democratice trebuia să ducă la anihilarea valorilor morale, ale poporului, pentru a îngădui distrugerea sistematică a substanţei

***[4] Matei Boilă, Un conducător trebuie să rămînă alături de cei pe care îi conduce, în „Dreptatea” din 26 aprilie 1991.**

umane a ' naţiunii române, spre a o putea mai uşor subjuga şi subordona intereselor Rusiei. Metodele brutale,, de o duritate aproape nemai- întîlnită în evoluţia omenirii, îmbibate cu surogate ideologice menite a crea „o nouă societate”, urmăreau moartea organică a intelectualităţii româneşti, moartea conştiinţei de sine a naţiunii. Oameni politici demo- eraţi, sayanţi, artişti, învăţători, preoţi, primari, studenţi au luat drumul temniţelor şi lagărelor de concentrare, care împreună cu sute de mii de deţinuţi, îndeosebi ţărani, au. însângerat lunga perioadă de dictatură comunistă. • .

luliu Maniu, deţinut şi la închisoarea din Sighetu Marmaţiei cîţiva ani de privaţiuni şi de ‘ neomenoase tratamente, trece în nefiinţă la 5 martie 1953, în vîrstă de peste 80 de ani. Nicolae Carandino, aflat în – - aceeaşi celulă cu luliu Maniu, relatează în memoriile sale că „luliii Ma- ;
niu suscita în închisoare acelaşi climat de nobleţă morală. în care toată viaţa se complăcuse. Nici o şovăială, nici o slăbiciune la acest bătrîn care prefera să moară în închisoare decît să fie un preşedinte de Consiliu care să gireze, el, democratul de o viaţă, un regim de sclavie ... \

Nimeni, nici chiar defăimătorii şi călăii lui cei mai îndîrjiţi, nu s-au gîndit, în acest răstimp să-l înjosească, să-l degradeze prin mai mult sau mai puţin îmbietoare oferte, să-l abată sau să-l corupă. Au încercat-o cu toţii ceilalţi. Se ştia că luliu Maniu putea fi uşor ucis dar în nici un fel întinat. A fost acest omagiu involuntar al torţionarilor poate cel mai indiscutabil din cîte primise în timpul glorioasei sale vieţi”.[XV] Memoria lui luliu Maniu va rămîne de-a pururi în ’conştiinţa poporului român, ca o personalitate proeminentă a timpurilor în care a trăit, ca simbol al democraţiei integrale, al patriotismului: curat, al justiţiei sociale şi al moralei creştine, omul care s-a identificat pînă la sacrificiul suprem cu aspiraţiile naţionale, sociale şi morale ale românilor de pretutindeni. • .

« • r -

\ . . • • DR JON **IACOŞ**

XV; [15] **Biblioteca Academiei Române, Arhiva istorică, N. Carandino, Memorii, Mns.**
p. 102, 119. . >'

8. Gheorghe I. Brătianu (1898—1953)

GHEORGHE I. BRĂTIANU

' **GHEORGHE I. BRĂTIANU** s-a născut la 3 februarie 1898, ,1a Ruginoasa, judeţul Iaşi. Era nepotul lui Ion C. Brătianu şi fiul lui Ionel I. C. Brătianu, două dintre cele mai reprezentative personalităţi ale vie- – ţii politice ale României moderne. Cel dinţii a fost întemeietorul Parti’ dului Naţionâl Liberal, iar ca prim-mi nistru al ţării a jucat un rol capital în obţinerea independenţei de stat'a României, în cadrul evenimentelor din 1877/1878.. Cel de al doilea a avut un rol decisiv, ca şef al P.N.L. şi prim-ministru, în desăvîrşirea statului naţional unitar român, în istoricul an 1918.* G. I. Brătianu s-a înrolat ca voluntar în armata, română, participînd cu arma în mînă la realizarea unităţii noastre naţionale, în primul război mondial. ■

Este absolvent al Liceului Naţional ¿în Iaşi, .în 1916, ca în anul următor să se înscrie la Facultatea de Drept, din aceeaşi localitate, pe care **o** absolvă în 1920. Fiind atras mai ales de istorie, abandonează cariera juridică şi se, înscrie, din 1921, ca student la Universitatea Sorbona, frec- ventînd în paralel şi prestigioasa Ecole des Chartes. La Sorbona va

audia cursurile unor prestigioşi dascăli, precum Ferdinand Lot şi Charles Diehl. Se dedică studierii şi interpretării documentelor istorice, într-un suflu nou, modern, neschematic.

în anul 1929 şi-a Iqat doctoratul la Sorbona, după cel din 1923, în filozofie, de la Cernăuţi, sub îndrumarea lui F. Lot, cu teza principală **Recherches sur le commerce génois dans la mer Noir au XIIIe Siècle,** publicată în acelaşi an la Paris. După cîţiva ani urmează alte lucrări, care îl impun rapid în lumea savantă europeană. Din 1924 îndeplineşte funcţia de profesor universitar la catedra de istorie universală a Universităţii din Iaşi, iar din 1940, a Universităţii din Bucureşti, după asasinarea lui lorga. Devine membru corespondent (1928) şi titular (1942) al Academiei Române, membru al Società Ligure di Storia Patria (1925) din Genova şi al Institutului „Kondakov” din Praga (1935).

În anii 1930 e^te absorbit mai mult de politică. Fiind exclus din P.N.L., din cauză că nu se opune categoric revenirii în ţară a lui Carol al II-lea, precum unchii ,săî, formează o dizidenţă, un nou P.N.L., cunoscut sub numele de „georgist”, ăl tineretului intelectual, care, în preajma alegerilor din 1937, va adera la pactul de neagresiune electo- ' rală cu P.N.Ţ. (luliu Maniu) şi P. „Totul pentru Ţară” (Corneliu Zelea Codreanu). Partidul Naţional Liberal a ieşit înfrînt din alegeri, iar P.N.Ţ. compromis. G. I. Brătianu şi-a păstrat însă partidul în limitele democraţiei, fiind în netă opoziţie ideologică cu Garda de Fier, criticînd terorismul practicat de acesta.

Din 1934, G. I. Brătianu publică cu regularitate cercetările sale* istorice, printre care vom aminti: **Recherches sur Vicina et Cetatea Albă** (I), Cluj, 1935, **Privilèges et franchises municipales dans l’Empire byzantin,** Paris – Bucarest, 1936, **Une énigme et un miracle historique; le peuple roumain, Paris, 1937, Etudes byzantines d’histoire economique et sociale,** Paris, 1938, **Les origines du peuple roumain: les données archéologiques,** Paris, 1939, şi ediţia românească a cărţii **Une énigme et un miracle historique (O enigmă şi un miracol istoric: poporul român,** Bucureşti, 1940). Participă la Congresul Internaţional de Ştiinţe istorice de la Zürich (1938), lansează un îndrăzneţ proiect de istorie universală, în realizarea căruia este împiedicat de izbucnirea celui de al doilea război mondial.

Venit la Bucureşti, în 1940, conduce cu înaltă competenţă catedra de istorie universală şi Institutul de Istorie Universală „N. lorga” (1940—1947), preluînd şi conducerea periodicului institutului „Revue historique du Sud-Est européen”. Activitatea ‘ştiinţifică a institutului se menţine în acelaşi ritm. în 1943 publică o masivă monografie, întitulată **Origines et formation de l’unité roumaine,** iar în 1945, Tradiţia **istorică, despre întemeierea statelor româneşti,** republicată în 1980, de Editura Eminescu, ediţie îngrijită de Valeriu Râpeşnu. Despre autor şi

• lucrare, V. Râpeanu scrie: „...Gheorghe I. Brăteanu depăşeşte prin cercetările sale sfera propriu-zisă a unei lucrări de specialitate şi îşi înscrie opera în domeniul filozofiei culturii româneşti, aducînd contribuţii însemnate la definirea spiritualităţii noastre”.

în anii 1947—1950 va dezvolta un curs universitar ţinut în anii 1942—1943, în faţa studenţilor Universităţii din Bucureşti, cu tema „Marea Neagră şi chestiunea orientală”, din care avea să apară un prim

volum, La mer Noire. Des origines à la conquête ottomane. München, 1969. în sfîrşit, în anii de după 23 August 1944 va pregăti şi alţe studii, consemnate în „Analele Academiei Române. Memoriile Secţiunii Istorice”, cum şi monografia Sfatul domnesc şi adunarea stărilor în Principatele Române, ce avea să vădii lumina tiparului postum, la Evry, în 1977. .. ...

Scurta prezentare biografică se termină din • nefericire dramatic. Dictatura comunistă, instaurată la scurtă vreme după întoarcereâ armaţei de către România, în cel de-al doilea război mondial, .a supus unei . crunte represiuni pe numeroşi oameni „ politici şi de cultură, a căror activitate fusese legată în mai mică sau mai mare măsură, de vechiul regim. Printre victimele represiunii s-a numărat şi Gheorghe I. Bră- ■ teanu, care; după o perioadă de trei ani de domiciliu forţat, a fost arestat în anul 1950 şi închis în Penitenciarul special din Sighetu Marma- ţiei, unde a decedat, în mod misterios, trei ani mai tîrziu, la numai 55 de ani.
' /

Gheorghe I. Brătianu: Enigma’ morţii sale se întitulează lucrarea . fiicei sale Maria G. Brăte'anu—, publicată la Paris, în 1988, prin care încearcă să reconstituie cadrul în care marele istoric şi om politic îşi sfârşea zilele, în celulele închisorii din Sighet. Republicarea, în tradu-' cerea lui[1] Gheorghe David, a materialelor apărute deja în Magazin Istoric, se motivează atît prin tematica acestei lucrări, cît şi prin dorinţa de a ne aduce o contribuţie cît de modestă atît la cunoaşterea vieţii şi activităţii acestei personalităţi, cît şi la descifrarea enigmei morţii sale, din sursele cele mai autorizate, în care direcţie am adţionat şi noi. .

V. DAN ACHIM

(Date biografice după* Studiile semnate de Valeriu Râpeanu, şi Stelian Bre- zeanu în lucrările republicate ale lui Gh. I. Brătianu, Tradiţia istorică despre întemeierea statelor româneşti, Editura Eminescu, 1980, respectiv O enigmă şi un miracol istoric: poporul român, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1988).

GHEORGHE I. BRATIANU:

ENIGMA MORŢH SALE

v v MARIA G. BRĂTIANU

Pentru ce – m-a întrebat Ion F. – vrei să publici mărturiile asupra împrejurărilor decesului tatălui tău? Oricare ar fi condiţiile în care a murit, e limpede că a fost asasinat, direct sau indirect.

întrebarea mi-a fost pusă şi de alţi prieteni şi chiar de membri ai familiei mele, care nu înţelegeau raţiunile acestei cercetări.

Această anchetă a fost începută mai întîi de mama mea, care a în- r cercat să înţeleagă cei s-a întîmplat soţului ei, decedat la 55 de ani, pe cînd era încarcerat la Sighet. Ea însăşi nu ä aflat despre deces decît la ani după cele întîmplate, cînd i-a primit obiectele personale. Chiar dacă procedeul era curent în epocă, nu-i mai puţin adevărat că demonstra dificultatea puterii în faţa'unui fapt greu de explicat.

} ' Dar primul motiv este acela că tatăl meu ar fi vrut, probabil, să se facă (o asemenea cercetare). De mulţi ani mi-am, propus să încerc să public mărturiile. Treizeci şi cinci de ani au trecut de la moartea sa[1] şi mărturiile personale n-au lipsit. Dar trebuia să le aduni, să le provoci şi apoi să încerci să faci lumină. Textul (de faţă) nu reprezintă decît începutul acestei cercetări.^De sperat că ele vor suscita alte «mărturii, care să infirme sau să confirme cele pe care le-am reunit aici.

Biografiile apărute în România rămîn mute la acest capitol. Notele biografice asupra tatălui meu, apărute într-un dicţionar german referitor la personalităţile politice din răsăritul european, ca şi două texte' ale unor memorialişti, publicate în Occident, menţionează drept cauză a morţii sinuciderea. Aceste versiuni, deşi plauzibile, nu-mi părea să cadreze' cu personalitatea tatălui meu, care era, înainte de toate, un istoric, deci un om avertizat asupra schimbărilor pe care le aduc timpul şi istoria. Stalin a murit la 5 martie 1953; e interesant de comparat datele decesului principalelor personalităţi româneşti, deţinute la Sighet, cu această dată.

Mă gîndesc că trebuie să reanalizăm evenimentele în acest context.

‘ „Adevărul va rămîne,
i oricare ar fi soarta celor care l-au servit.”

... . GHEORGHE BRĂTIANU
- i , Dare .de seamă (1944/1945)

MĂRTURIILE

Intr-o carte asupra originilor poporului român, de curînd reeditată la |; Bucureşti în franceză şi în română, G. Brătianu răspunde istoricului Ferdinand Lot, care vorbise de o enigmă şi un miracol – poporul român:

[1] Mărturiile aii fost editate la Paris, în anul 1988, sub titlul Georges I. Brătianu: L’enigme de sa mort.

„Pentru a fi însă în afara oricărei bănuieli de păreri preconcepute, fie ele chiar legitime, şi desigur spre uimirea eventualilor mei preopinenţi,, voi declara că iau deocamdată de bune aceste teorii, socotind că sînt perfect justificate prin examinarea obiectivă a izvoarelor şi deplin verificate prin studierea atentă a faptelor şi a condiţiilor istorice, în acelaşi timp, fără #să-mi fi manifestat vreo preferinţă, va trebui să consider că toate sînt deopotrivă de întemeiate şi să acord egală valoare argumen- teldr şi concluziilor lor diferite. Este de altfel necesar ca, înainte de a începe o altă cercetare, să comparăm rezultatele de pînă acum şi*să corelăm datele lor, mai mult sau mai puţin convergente”.[2]

în acest spirit am dorit să adun aici mărturii cîteodată contradictorii, în speranţa că lectura lor atentă va contribui la dezvăluirea, într-o zi, a realităţii istorice.

Gheorghe Brătianu moare între 24 şi 27 aprilie 1953 în închisoarea din Sighet, la yîrsta de 55 ani. Era închis de 3 ani fără a fi fost nici judecât, nici condamnat.

Două acte au fost eliberate de autorităţile române: unul în 1958, cu nr. 370 581, Seria C. din Sighet, menţionează drept cauză a morţii, survenită la 27 aprilie 1953, insuficienţă circulatorie. Acest prim certificat a. fost eliberat mamei mele, cu semnături indescifrabile şi cu ştampila de Bucureşti.

, Al doilea act, primit la Paris în 1972, seria ED 6064, menţionează aceeaşi dată de 27 aprilie 1953, locul Sighetu Marmaţiei, judeţul Maramureş, dar nu'mai menţionează cauza morţii. (Acest ultim certificat mi-a tost adresat la Paris).

înainte de a muri, ea însăşi, în Franţa, în 1970, unde locuia din 1958,, mama a scris un scurt text asupra mărturiilor pe care reuşise să le adune În România. Ea menţionează ,18 sau 20 anchete făcute cu unii supravieţuitori de la Sighetu Marmaţiei. în adest text, mama spune că toţi i-au vorbit de o cămaşă pătată de sînge. Descrierea cămăşii varia în privinţa petei. Mai mulţi martori afirmaseră că ar fi păstrat o bucată din această cămaşă. Majoritatea afirmau că tata, s-ar fi sinucis. Instrumentul sinuciderii varia de asemenea, de la un martor la altul: unii vorbeau de un cui, alţii de un ciob de pahar sau oglindă. După aceste mărturii, tatăl meu ar fi fost văzut trăind pentru ultima oară la 23 aprilie, 1953 – ziua de Sf. Gheorghe.

„Părea foarte slăbit tîrîndu-şi un .picior, cu privirea rătăcită”. Contradicţiile relevate de aceste povestiri o frapaseră pe mama mea şi iată mărturia orală pe care a lăsat-o (Mircea Eliade, **Fragmente de jurnal,** p. 435. Ed. Gallimard, 1973).

„Puţin după aceea, soseşte de asemenea doamna Gheorghe Brătianu. Spre marea mea mirare, doamna G.B. îi cere Părintelui A.S. să-i ex' plice problemele Răului. Privatio Boni, începe părintele. Ontologic vor- . bind, Răul nu există etc , *

După plecarea Părintelui, d-na G. Brătianu ne povesteşte moartea soţului ei în închisoare, în 1953. Era într-un regim celular. Din noiembrie 1952, pînă la 23 aprilie 1953, nimeni nu l-a văzut. Se crezuse doar că era mort. Apoi, în ziua de Sf. Gheorghe, cîţiva deţinuţi l-au zărit

[2] **Vezi O enigmă şi un miracol: poporul român (trad. Marina**

Rădulescu). în curte, gîrbdvit, mergînd chinuit, cu temnicerul alături. Printre deţinuţi erau şi cîţiva episcopi greco-catolici. De la fereastra lor, i-au tăcui un semn cu mîna şi l-au binecuvîntat. Gheorghe Brătianu i-a privit, dar părea să aibă ochii lipsiţi de expresie. Nici o reacţie. A doua zi este din nou condus în curte. Scena se repetă. Gheorghe Brătianu ridică ochii către, fereastră, surîde – episcopii surîd, de asemenea, binecuvîntîndu-1. Gardianul îl întreabă de ce a ridicat ochii, ce a văzut. – „N-am ridicat ochii”, răspunde Gheorghe Brătianu. „N-am văzut pe nimeni”.

.Temnicerul începe să-l lovească peste cap. Din curte pînă la etajul doi, el nu conteneşte să-l lovească. Dar, sosit în celulă, temnicerul este cuprins de frică – şi ceilalţi deţinuţi îl aud coborînd grăbit scara.

Bolnav, epuizat, Gheorghe Brătianu avusese probabil în celulă o he- . moragie internă şi gardianul se speriase. A mers să cheme un doctor sau Pe cineva în drept. S-au auzit paşii lor pe scară. Puţin după aceea au coborît., Gheorghe Brătianu agoniza probabil. Nu mai putea fi ¿alvat.

în acea zi au auzit cum gardianul deschidea la fiecare cinci minute vizeta celulei şi privea înăuntru. Voia să ştie dacă G.B. trăia încă. Către orele 22—23, temnicerul a coborît, alergînd, pentru a chema pe alţii, în celula învecinată se înţelesese: Gheorghe Brătianu murise. Dar era prea tîrziu pentru a fi scos din celulă şi îngropat. Operaţia a avut loc a doua zi,.seara, aproape 24 ore mai tîrziu.

Persoana care a povestit acestea doamnei Gheorghe Brătianu se găsea, cu cinci sau şase alţi deţinuţi, într-o celulă învecinată. A doua zi, ca de obicei, un gardian a trecut să facă apelul. Avea un aer beat, surd. A stat buimăcit cîteva minute înainte de a se decide să facă apelul.. în sfîrşit, a mers în celula lui Gheorghe Brătianu şi a ieşit cu o oală de marmeladă. Pomană, a spus el, întinzîndu-le vasul.

Părintele plecase şi pu o regretam. Gîndeam: Privatio Boni... j

Mă gîndeam, de. asemenea, la asta: la Paris auzisem spunîndu-se că Gheorghe Brătianu s-ar fi sinucis, tăindu-şi venele cu o tinichea pe care a frecat-o timp de luni de zile pentru a o ascuţi. Dar *această versiune era inventată de- către temniceri. Foarte abili, ei lansaseră un zvon care putea prinde, pentru că se acorda'cu voinţa, răbdarea şi eroismul victimei”.

Două mărturii pe care le-am cules confirmă că fusese lovit violent. Un singur martor, părintele Deliman, care trăieşte încă în România, mi-a spus că nimeni nu fusese bătut niciodată în această închisoare. Părintele face parte din Biserica greco-catolică, numită Biserica unită, care a fost , persecutată şi interzisă în acelaşi timp cu partidele politice. Ea este interzisă şi astăzi (în 1988) şi părintele trăieşte muncind într-un muzeu, fără a-şi face cunoscută calitatea de preot.

în 1975 am întîlnit la Paris un tînăr pictor român, Horia Bernea, venit să-şi expună lucrările în Franţa. Găsindu-se într-o zi singur cu, mine, mi-a încredinţat un mesaj din partea tatălui său, care fusese în aceeaşi închisoare din Sighet.

„Tatăl dv. s-a omorît – mi-a spus el –, izbindu-şi capul de caloriferul din celulă”.

Această mărturie indirectă ar necesita explicaţii pe care nu le puteam cere fiului.- Aveau ei calorifere (în închisoare)? Notez totuşi că era vorba de lovituri la cap.

La 24 decembrie 1987 am primit în fotocopie de la dl. Sporea din München, coeditor al **„Mării Negre”,** un capitol dintr-o carte, publicată în editura Dreptatea, din New York (P.O. Box 54 Time Square Station, New York 10108 USA), (capitol) intitulat **File de istorie,** sub şemnătura lui Nicolae Carandino. în acest capitol (ca şi în carte) N.C. relatează amintirile de deţinut la Sighet. Intre altele, el l-ar fi identificat pe Gheorghe Brătianu sub trăsăturile unui deţinut cu privirea .rătăcită, dezarticulat, complet terorizat de gardieni, care îşi băteau joc de el, pu. nîndu-l să imite cîntecul cocoşului sau mieunatul pisicii.

El încheie capitolul, spunînd că într-o noapte ar fi auzit bătăi fără oprire în zidul care-l, despărţea, chemînd în ajutor (sub forma unui alfabet Morse). Gîndind. că era un şiretlic de temnicer* N.C. nu a răs- ■ puns şi a avut remuşcări. A doua zi, se spune în text, am aflat că G.B. s-ar fi sinucis, spînzurîndu-se cu cearşaful înnodat din care a făcut un laţ.

N. Carandino era un ziarist naţional-ţărănist, redactor-şef la **Dreptatea,** ziarul partidului. El trăieşte . încă în România şi astfel am putut chiar, printr-un prieten, să-l întreb dacă textul era al lui. El mi-a transmis că nu-l văzuse niciodată şi nu era la curent cu niiriic. Pe de altă parte, din informaţiile primite, cunoaşte foarte bine pe editorul colecţiei apă- s rute sub numele Dreptatea, din New York; este un anumit domn Dean ' Milhövan, pe numele său adevărat Mitu. Pacepa, fost şef al spionajului (Securitatea) român, afirmă că această publicaţie este finanţată din fondurile Securităţii (p. 388 a cărţii Sale **Orizonturi roşii** (Red. Horizons, în origj, editura Regenery Gateway, Washington, USA, apărută între timp în franceză în Presse de la Cité, 1988).. . î - .

-, Această nouă versiune a sinuciderii .este deci practic semnată de Securitate. în orice caz, rănile par în chip constant să vizeze capul' şi v mai precis gîtul. • ■

De remarcat că această „mărturie” a fost publicată concomitent cu traducerea în română a cărţii lui Gheorghe Brătianu asupra istoriei Mării Negre, în Editura Meridiane, din România. Se poate pune întrebarea dacă a fost o întîmplare sau o coincidenţă;

Ceream pe calea presei scrise şi prin Radio (B.B.C. – emisiunea pentru România) tuturor celor care îmi puteau trimite o hiărturie directă sau indirectă asupra, faptelor ce au precedat moartea lui Gheorghe Brătianu sau decesul său să , binevoiască să-mi scrie. Rugam, în acelaşi timp, familia, prietenii şi cunoştinţele mele să binevoiască să-mi facă să parvină, prin scris, propriile lor mărturii sau amintiri asupra acestui subiect. 1 ’

Prima scrisoare primită era semnată de un văr al tatălui meu, Dan Brătianu. ■ .

„(. . .) I.G., cu care am împărţit celula la Dej, era de corvoadă la Sighet, unde a trebuit să facă curat în celula în care a fost asasinat **G.B.** Patul era plin de sînge şi pereţii erau mînjiţi pînă la plafon. Ziaristul ungur Gardoni mi-a confirmat faptele citate de I.G. Se pare că Gheorghe Brătianu ar fi fost asasinat cu un piron înfipt în gîtlej şi, probabil, după o luptă, ceea ce explică sîngele de pe pereţi.

Să examinăm acum care erau posibilităţile unui deţinut izolat la secret de a se sinticide: gardienii erau obligaţi să privească prin vizetă la fiecare două minute. O sinucidere ar fi cerut mai mult timp. - ; '

9. Fotografie reprezentînd familia lui C-tin (Dinu) Brătianu şi rudele, în 1933. În mijloc tînărul Gheorghe Brătianu

în timpul zilei, deţinutul trebuia să stea aşezat pe pat de- la^ora 5 dimineaţa pînă la ora 22. În timpul nopţii îi era interzis să ţină mîi- nile sub pătură.

Era exclus să poată să aibă un ciob de,'Sticlă sau din' metal cu care să fi putut: la nevoie să-şi deschidă venele, deoarece nu avea nici un mijloc să şi-l procure, iar, cercetările foarte minuţioase şi frecvente le-ar fi descoperit. (La asemenea percheziţii) era obligat să se dezbrace complet, .fiecare obiect fiind cercetat cu atenţie. Ar fi fost dificil să ascunzi • chiar un ac.

Eu însumi am fost izolat de mai multe ori la secret timp de doi ani, la Uranus, de două-trei ori la Malmeson, la Ministerul de interne, la Piteşti şi la Zarea-Aiud. Cunosc deci foarte bine condiţiile. Erau peste tot asemănătoare.

... în cincisprezece ani de detenţie n-am auzit să se menţioneze decît un caz de sinucidere reuşit: un deţinut s-a aruncat în casa scării. După acest caz, între etaje au fost montate grilaje de protecţie.

Dat fiind că I.G. era foarte tînăr în momentul morţii lui G.B., el este probabil încă în viaţă şi numele său nu trebuie citat..(urmează numele mai multor persoane). r................ > ' f

FAPTE ŞI INTERPRETĂRI

, După moartea tatălui meu, mama a cerut, cu o întîrziere de cîţiva ani,' obiectele personale ale soţului ei, obiecte care sînt la mine şi pe care am putut să le examinez îndeaproape. Este vorba de un basc-be- retă vechi, bleumarin, de care îmi amintesc din copilărie, o cravată, ceasul său elveţian de oţel cu lanţ, pe care, de asemenea, l-am recunoscut, un petec de haină de blană din astrahan negru, provenit fără îndoială de la un guler[4] de palton şi un portofel. Am descoperit, ascuns la fund, o minusculă şi subţire carte veche de rugăciuni, o mică iconiţă (medalie) a Fecioarei din Lourdes, un medalion din bronz, cu Sf. Constantin şi Sf. Elena alături (pe o parte) Sf. Gheorghe pe cealaltă, în fine, o minusculă bucăţică d.în religvariul Sf. Thereza din Lisieux. Cercetînd cu deamănuntul mica carte de rugăciuni, am descoperit o gravură a Sf. Gheorghe străpungînd balaurul, asemănătoare cu cea de pe medalion. '

Dacă n-ar fi fost dubla prezenţă a Sfîntului patronim al tatălui meu, m-aş fi putut îndoi de apartenenţa lor, întrucît nu-l ştiam pe tatăl meu pios. Pe de altă parte, mai mulţi martori afirmă că a fost văzut pentru ultima oară în ziua de Sf. Gheorghe. Apropierea dintre sărbătoare şi moartea şa*m-au intrigat. Să fie o legătură şi care? în iconografie, Sfîntul Gheorghe este arătat cu o lance în mină, străpungînd gîtlejul dragonului.

Căutînd o explicaţie, am scris Magistrului H. Menges, episcop romano-catolic ce trăieşte în Germania, pentru a-l întreba ce gîndeşte despre aceasta şi să-l rog să-mi trimită mărturia sa. Mi-a răspuns la 20 martie 1988, precizînd că G.B. avea fără îndoială aceste obiecte la intrarea în închisoare, dar că nu era îngăduit nici unui deţinut să le păstreze. Pe

de altă parte, monseniorul Menges preciza în scrisoare că întrebase el însuşi mai mulţi martori şi că avea convingerea incontestabilă că G.B. nu se sinucisese. „Aceste documente indică limpede că era profund ere-dincios şi (deci) departe de a se sinucide”.

în luna iulie 1988 am primit mărturia părintelui A. Raţiu, din Statele Unite.

Am încercat să-mi amintesc – scrie d-lui – cu precizie zilele petrecute la Sighet cu toţi foştii miniştri supravieţuitori după 1905, cei ce făcuseră parte din guvernul Averescu şi, pînă în 1948, din guvernul lui Gh. Tătărescu.

La Sighet au fost deţinuţi în jur de 80 foşti miniştri şi oameni politici, precum şi 56 episcopi şi preoţi greco-catolici...

L. închisoarea din Sighet era un penitenciar ales, anume pentru a închide toţi oamenii politici şi toate personalităţile marcante ale vieţii culturale şi politice din România. Această închisoare a funcţionat din 6 mai 1950 pînă la 15 iunie 1955, deci cinci ani.

' 7 Regimul la Sighet era în chip special inuman, tiranic şi barbar. L-am descris într-o carte publicată în Statele Unite în 1979, Stolen Church ...

La Sighet au fost închise şi supuse unui regim de exterminare toate personalităţile marcante ale intelectualităţii româneşti. Printre ele, tatăl dumneavoastră, profesorul Gheorghe Brătianu. Acolo se afla, de aseme-nea, unchiul său Dinu Brătianu (Constantin) şi Bebe (Constantin) Bră-tianu. .

Eu îi cunoşteam din auzite şi din activitatea lor profesională şi politică în serviciul ţării lor.

La Sighet, un grup de douăzeci şi opt de preoţi greco-catolici făcea corvezile pe sectoare: măturat, spălat, tăiatul lemnelor etc. Eu eram cel^ mai tînăr, 33 de ani. începînd din 25 mai 1950 pînă la Crăciunul lui 1950, am reuşit să identific toţi deţinuţii foşti miniştri naţional-ţărănişti, liberali, social-democraţi etc. în ciuda unei supravegheri severe, am reu-şit, luîndu-mi mari riscuri, să-l identific pe tatăl dv. Vorbeam franţu-zeşte.* Treizeci şi şase persoane erau închise singure, în celule izolate. Unii au rămas cinci ani, mulţi sînt morţi, din o sută cincizeci de deţinuţi, cincizeci sînt morţi, păstrez în minte numele lor.

r Tatăl dv. a fost izolat tot timpul. îmi amintesc că era în celula nr. 8, la parter, în 1952, anul următor a fost mutat în sectorul 3, celula 73.

Cei care erau izolaţi erau terorizaţi, supuşi batjocurilor şi insultelor (gardienilor) mai mult decît ceilalţi, care erau în celule comuhe. Cîţiva s-au sinucis, ca generalul Samsonovici, G. Tătăreanu, amiralul Păiş, Radu Rosculeţ. Noi, preoţii greco-catolici, am presupus că şi tatăl dv. s-ar fi sinucis, de asemenea, N. Carandino (care) era vecinul său în primăvara 1953. (în textul său) el dă detalii cuprinzînd circumstanţele decesului său (ale lui G.B.), care-mi sînt necunoscute. De exemplu, faptul că gardienii i-ar fi cerut să imite cocoşul, pisica sau cîinele. N-aş putea să cred, căci tot ce se petrecea într-un sector se auzea foarte bine în întreaga închisoare. Ştiu cu certitudine că gardienii îşi băteau joc de Cos' tică Argetoianu, om în vîrstă de 86 ani; cerîndu-i să imite ursul, lupul şi alte animale. El o făcea întotdeauna pentru o gamelă de mîncare în plus. Era senil şi executa într-un fel grotesc tot ceea ce gardienii îi cereau să facă; se umilea într-un fel de neînţeles pentru a obţine un supliment de hrană. L-am văzut cu ochii

mei, căci eram la nr. 8, şi el în faţă, la nr. 22. Nu pot crede că tatăl dv. să se fi umilit astfel. . . Dar e probabil că tatăl dv. s-a sinucis, întrucît în ziua de 25 aprilie 1953 a ieşit, la plimbare jos, în curte. Această plimbare, de mai puţin de 15 minute era obligatorie la fiecare trei zile. Fiecare .sector era obligat la linişte şi tăcere. N-aveam dreptul să vorbim tare, să pronunţăm nume de persoane: era interzis, sub sancţiunea de a fi aspru pedepsit, să privim printre zăbrelele ferestrei în curtea închisorii. Un soldat avea o gheretă pe zid, la şase metri înălţime. De acolo putea să controleze toate ferestrele din partea stîngă a închisorii. Dacă vreunul făcea un gest, soldatul avea ordin să tragă. El dădea alarma şi făcea un raport gardianului, ' care identifica celula şi-l informa pe directorul închisorii, Vasile Ciolpan. Fără să mă laud, eram întotdeauna curajos şi mi-am luat multe riscuri. Am fost prins asupra faptului de mai multe ori şi pedepsit; am fost încarcerat într-o celulă minusculă, fără lumină. Pedeapsa consta în a ră- mîne desculţ şi pe jumătate dezbrăcat, iarna ca ’şi vara. Am fost izolat de două ori, cu ferestrele sigilate, cu un pic de hrană, cu interdicţie de tutun şi tăcere la plimbări, vreme de un an şi jumătate. Izolarea era teribilă: singur, fără tovarăşi de suferinţă, fără lectură, nici măcar ziarul oficial al partidului, Scînteia, cu minciunile ei. înfometaţi; bătuţi etc.

Cum spuneam (mai sus), pe 25 aprilie 1953 l-am văzut pe tatăl dvB| plimbîndu-se singur, în curte, hărţuit, forţat de paznicul său . . . Nu ştiu dacă el (paznicul) l-a lovit. Dar tatăl dv. privea din timp în timp cerul, ca şi cum se ruga sau cerea protecţie lui Dumnezeu. Părea foarte obosit, . abătpt şi deprimat. Faţa îi era suptă, trăsăturile trase şi triste. Părea foarte nenorocit şi disperat. Gardianul nu contenea să strige, să-l insulte şi să-l terorizeze. A fost ultima oară că l-am văzut. Pe 27 aprilie am primit (ştirea) morţii sale printr-un alfabet Morse, inventat de noi.

în timpul mopţii, corpul i-a fost transportat într-un furgon militar şi îngropat în cimitirul evreiesc părăsit de pe malurile Izei. (Am fotografia acestui cimitir). Am fost dus în celula nr. 73, pentru curăţenie. Pe podea, am văzut picături de sînge şi pe tinetă un blacheu foarte ascuţit. Am presupus că s-ar fi_ sinucis dar nu sînt sigur. Totul era posibil la SÎghet, unde cîteva personalităţi menţionate mai sus s-au sinucis. E posibil ca tatăl dv., un om cu o cultură şi o educaţie superioare şi de o mare sensibilitate, să nu fi putut suporta umilinţele, torturile şi suferinţele şi să fi ajuns la acest act fatal. Numai Dumnezeu o ştie şi cunoaşte .ce e în inima oamenilor. Rezistenţa fizică a mai multor deţinuţi, mai ales printre cei care nu fuseseră nici judecaţi, nici condamnaţi (...) a avut limite. Singurul chip de a scăpa de suferinţe era sinuciderea. E posibil ca tatăl dv. să fi ajuns la această extremă (soluţie) (. . .) Noi, preoţii, ne-am rugat pentru tatăl dv., ca şi pentru toţi ceilalţi, 49 alţi asasinaţi la Sighet. " (G.B.) Reprezenta întreaga sa descendenţă, începînd cu Ion C. Bră- . tianu, fondatorul „marii” Românii şi sfîrşind cu Dinu şi Vintilă Bră- tianu. Tatăl dv. i-a depăşit pe toţi. Cunosc multe detalii ale vieţii sale. Fiind la Roma în 1939, am aflat că era unul dintre cei mai buni bizantinologi. La congresul de la Bucureşti, după părerea Părintelui Şeverian Saloville ... Chiar Zenobie Pâclişanu, Un istoric al Bisericii şi director . în Ministerul cultelor,' direcţia minorităţilor, ne-a povestit (. . .) multe despre lucrările sale istorice. Pâclişanu era, de asemenea, membru al Academiei Române. Ei se cunoscuseră şi

colaboraseră în timpul războiului (al doilea mondial) la o revistă de istorie pentru apărarea României împotriva intrigilor ungurilor care voiau Transilvania.

Păstrez eu însumi o bună amintire tatălui dv. şi multă admiraţie pen- . tru ultima sa probă de erudiţie şi spiritualitate creştină. După şede- . rea sa, la începutul lui 1952, la izolare în celula nr. 8 parter şi după transferarea sa în celula nr. 73, am fost izolat în locul său, în celula nr. 8. Era mai bine supravegheat, aproape de locul unde se aflau zi şi noapte gardienii închisorii. Odată singur în această celulă, am văzut, scrijelit pe perete un plan de istorie universală, scris în franceză, probabil cu un cui. Dar am văzut, de asemenea, un crucifix desenat pe perete, însoţit de o rugăciune în franceză. Rugăciunea se. adresa lui Isus Cristcs. Am învăţat-o pe dinafară. Era foarte frumoasă, dogmatică şi poetică. Releva un spirit profund" creştin, foarte sensibil şi încrezător. Pedeapsa mea de izolare terminîndu-se, am repetat-o (rugăciunea) altor preoţi. Din nenorocire, după 35 de ani, am uitat-o. Mă rog în fiecare zi pentru el.

După ce, vreme îndelungată, au ascuns opera scrisă, viaţa şi moartea omului politic şi istoric de renume internaţional care a fost G.B., după mulţi ani, autorităţile româneşti au permis să fie reeditate operele sale (însoţite) cu lungi introduceri pentru ă explica tinerelor generaţii de studenţi şi cititori opera şi viaţa sa.

Valeriu Răpeanu a fost primul care a vopbit de arestarea sa arbitrară în. 1950 în prefaţa reeditării Tradiţiei istorice despre întemeierea Statelor româneşti (Editura Eminescu, Bucureşti, 1980). Moartea sa e evocată într-o scurtă frază: „încetează. din viaţă” în închisoarea de la Sighetu Marmaţiei” în noaptea de 24 aprilie 1953”.

Stelian Brezeanu, în prefaţa sa la **O enigmă şi un miracol – poporul român,** reeditată în 1988 (Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti), rezumă la fel.-„moare în noaptea de 24/25 aprilie 1953”.

Intr-o lucrare consacrată operei şi personalităţii lui **G.** Brătianu **(Confluenţe istoriografice româneşti şi europene,** Gheorghe I. Brătianu), semnată de Victor Spinei, acesta precizează: în noaptea de **7** spre 8 mai 1950, Gheorghe I. Brătianu este' arestat şi închis la Sighet, fără a fi nici judecat, nici condamnat, soartă pe care o va împărtăşi şi soţia sa. Resemnîndu-se cu ceea ce-i era predestinat, marele istoric ar fi făcut cunoscut tovarăşilor săi de suferinţă că ultima sa voinţă era de a fi înmormîntat la frontiera nordică a ţării, ca să stea de pază. în viziunea sa halucinantă, el ar fi dorit, asemenea Sfîntului Dumitru din Salonic sau Sfîntului Olaf din nordul scandinav, eroi legendari ai .Bizanţului şi ai Normandiei, să se reîncarneze în soldat de fiecare dată cînd duşmanii, ar fi pus în pericol pămîntul românesc ...

în 1971, familia primi permisiunea de a înhuma osemintele în cavoul familial de la Florica (astăzi în comuna Ştefăneşti, Argeş), aproape de bunicul şi tatăl său. A fost înhumat în acest cavou alături de unchiul său Constantin I. C. Brătianu (1866—1950), într-o nişă din dreapta, unde se poate citi următoarea inscripţie: „Au murit la Sighet, neclintiţi m credinţa lor. Osemintele aşezate în aceeaşi criptă la 2. X. 1971”.

După notele aceluiaşi V. Spinei, din această lucrare, data decesului diferă: potrivit părintelui Laurent (prefaţă la ediţia în franceză a Mării Negre, Editura Societas Academica Daco-Romana), 26 aprilie 1953; 25 aprilie 1953 în Buletinul de informare pentru românii din exil, nr. 23.515,

mai 1979; şi 27 aprilie, dată conformă cu certificatul de deces şi înscrisă pe mormînt. Data de 24/25 este apropiată de cea menţionată de mama . mea, 23/24 aprilie.

Adevărata cauză a arestării şi a morţii sale ar părea a fi găsită în explicaţia dată de dl. Spinei.... .

în sfîrşit, eram eu sora mea Ioana," la «lorica, pentru înhumarea osemintelor tatălui meu, în 2. X. 1971, dar dorinţa tatălui meu privind (aşezarea la hotar) a mormântului său a fost respectată, deoarece osemintele primite nu corespundeau deloc celor ale sale. Am cerut să se deschidă minusculul sicriu, împreună cu sora mea, şi am constatat (împreună cu securistul de serviciu, care ne-a cerut o semnătură) că dentiţia mortului era una dintre cele mai perfecte ce ne-a. fost dat s-o vedem (poliţistul a făcut remarca); Era limpede că nu era vorba de Gheorghe Bră- tianu. Aveam două alternative: să trimitem înapoi osemintele şi să facem scandal sau să continuăm ceremonia, care în sufletul nostru fusese cerută şi nedefinită mai ales pentru **a** spune: **noi nu te uităm, nu te vom uita niciodată.** Unchiul său Dinu (osemintele sale) a fost recunoscut de copiii săi. Tatăl meu odihneşte mereu pe malurile. Izei. -

Versiunea românească: \ . Gheorghe DA VID

[După MAGAZIN ISTORIC, scrie nouă, Anul XXV – nr. 3 (288), martie 1991 (p. 33—36) şi nr. 4 (288), aprilie 1991 (p. 16—18)].

EPISCOPI ŞI PREOŢI MARTIRI

VALERIU TRAI AN FRENŢIU a fost episcop de Oradea. Născut în 25 aprilie 1875 la Reşiţa, a studiat la Budapesta şi Viena, la Seminariile Sf. Barbara şi Pazmaneum. A lucrat la cancelaria de la Lugoj, a fost apoi protopop de Oradea şi a devenit episcop de Lugoj în 1912 şi episcop de Oradea în 1922. După moartea episcopului Nicolescu în 1941, Valeriu Frenţiu a devenit mitropolit de Blaj, pînă în 1947.

Episcopul Frenţiu, un om blînd şi foarte pios, a fost organizatorul mai multor, asociaţii religioase. El a reînnoit seminarul de la Oradea şi i-a încurajat pe cei care studiau la seminar să aleagă celibatul. A fost un apreciat om de artă şi un administrator capabil al diecezei. în perioada lui au fost clădite peste 25 de biserici, o şcoală de băieţi la Oradea şi liceele de băieţi şi fete din Beiuş. La invitaţia sa, membrii diverselor ordine religioase veneau în dieceză şi se purtau discuţii cu privire la problemele din unele parohii. -

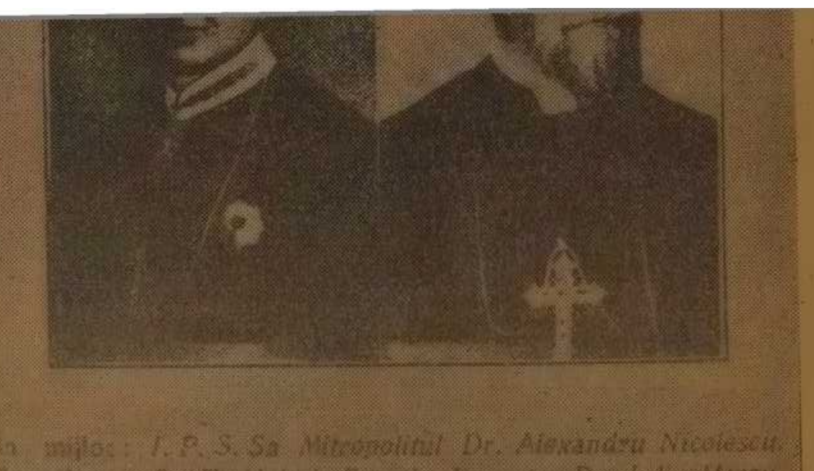
în perioada 1940—1944, cînd trupele maghiare au ocupat Transilvania, **i** s-a interzis să se, întoarcă la reşedinţa din Oradea. Episcopul Frenţiu I a perseverat în rugăciuni şi scrisori în favoarea bisericii, aşa cum a protestat măi tîr/iu şi împotriva naţionalizării abuzive făcute de comunişti şi împotriva întemniţării preoţilor pentru activităţile lor religioase cu tinerii. Apărarea bisericii, susţinută prinţr-o pleiadă de - predici, scrisori, petiţii sau intervenţii directe la guvern a culminat cu arestarea lui în 29 octombrie 1948. A fost dus şi el la Dragoslavele, alături de ceilalţi episcopi. Din cauza mîncării insuficiente, lipsei de căldură şi de medicamente, s-a îmbolnăvit grav şi a fost internat la spitalul din Rucăr. în drumul său spre spital a fost însoţit de patru gardieni înarmaţi: păzeau pe un biet bătrîn ca nu cumva să facă ceva? Oare de ce le era frică?

. r Patru luni mai tîrziu a fost trimis la Căldăruşani. Timp de 15 luni au fost izolaţi de lume, de diecezele lor şi au suferit multe privaţiuni. Dieta de şapte sute de calorii pe zi nu era suficientă. Scopul celor care îi închiseseră era clar: să le distrugă orice rezistenţă şi să-i facă supuşi. Ei, cei de la Căldăruşani, erau expresia perseverenţei bisericii în faţa prigonitorilor. Conducătorii noştri au refuzat să se plece în faţa comuniştilor, să-i asculte pe vestitorii fiarei apocaliptice.

, Trăind acest coşmar, episcopul Frenţiu a încercat să fie senin şi chiar optimist. Singura lui consolare era că putea celebra liturghia în fiecare zi.

Episcopul Frenţiu a fost transferat apoi la închisoarea de la Sighet, în celula 48. Nu şi-a pierdut niciodată speranţele: obişnuia să spună că va celebra liturghia în catedrala din Oradea, de Paşti în 1950. Aşa ceva nu s-a întîmplat niciodată; ultimii săi doi ani de existenţă au fost petrecuţi în celulă, împreună cu alţi trei episcopi şi alţi opt prizonieri în vîrstă, şi în braţele lor s-a stins în data de 11 iunie 1952, la 77 de ani. Ultimii patru ani de suferinţă i-au adus cununa de martir în ceruri. A ’ fost îngropat, noaptea, de securişti într-o groapă mizeră a cimitirului evreiesc, pe malul Izei. Nimeni nu s-a rugat la capul său, iar mormîn- tul n-a avut nici măcar o piatră la căpătîi. Iată deci cum i-a fost răsplătită activitatea unei vieţi de către stăpînii ilegali ai României.

În mijloc: *I. P. S. Sa Mitropolitul Dr. Alexandru Nicolescu.*
Sus stânga: *Dr. Tr. Valeriu Frențiu,* Dreapta: *Dr. Iuliu Hossu.*
Jos stânga: *Dr. Alexandru Rusu,* Dreapta: *Dr. Ioan Bălan.*

Episcopul Frenţiu era episcopul diecezei mele. în 1935 el mi-a acceptat intrarea la seminarul din Oradea. Tot el m-a trimis în 1937 să-mi continui studiile la Roma. Am plîns şi eu alături de toţi cei care l-au cunoscut şi nu-l vor uita niciodată. ■

IO AN SUCIU a fost episcop de Blaj, centru istoric al greco-catolicismului românesc. Aici s-a născut în 4 decembrie 1907, fiu al unui preot căsătorit şi nepot al unui faimos predictor, loan Coltor. încă din copilărie el a manifestat o deosebită hărnicie, inteligenţă şi memorie, precum şi o credinţă ieşită din comun. . .

în 1925 a fost trimis la Roma să studieze la Angelicum Athenaeum. Avea o fire extrem de sensibilă şi îi plăcea deosebit de mult să călătorească prin Italia şi să facă observaţii asupra florei şi faunei. într-o perioadă creştea chiar pui de şerpi, stîrnind curiozitatea tuturor.

în 29 noiembrie 1931 a devenit preot la Roma. S-a întors apoi în România, angajat ca profesor de religie la Liceul de băieţi din Blaj. întotdeauna a dus o viaţă ascetică – la Blaj locuia într-o mansardă –, dar în acelaşi timp avea un talent deosebit de povestitor, era un psiholog foarte bun şi ştia să descopere sufletele oamenilor. Cu ochii săi negri şi strălucitori, părea capabil să înduioşeze orice inimă. Era iertător şi plin de blîndeţe, reuşind să încurajeze pe oricine. >

Plin de devoţiune, tînărul preot şi-a înţeles misiunea imediat. A realizat că misiunea sa era să-i educe pe tineri. Cu minunatul său dar creator şi cu priceperea de a scrie, el a alcătuit şi . publicat o revistă, **Noua tinereţe.** A scris adeseori vieţile sfinte, publicînd şi două cărţi: **Eroism** (1942) şi **Tinereţe** (1943), oferind astfel exemple inspirate pentru tinerii români.

'(•■•)> ■

- După şapte ani de muncă, a devenit episcop auxiliar de Oradea, în 20 iulie 1940, la 32 de ani; i se spunea „episcopul tinerilor”. îmi aduc aminte, cum mi-a spus odată: „Am crezut la început că munca administrativă în dieceză mă va îndepărta de la ceea ce făcusem înainte ca scriitor şi predicator. Dar nu e aşa: nu sînt istovit, ci am în mine energii de zece ori mai mari”. Ca episcop a exercitat o activitate şi mai fertilă.

Cînd ungurii au ocupat nordul Transilvaniei şi episcopul Frenţiu a fost exilat din biserica sa, tînărul episcop Suciu a fost lăsat să conducă singur biserica în Oradea. El vizita parohiile şi îi consola după cum putea pe toţi aceia care sufereau sub noua ocîrrnuire, încercînd să ia legătura cu guvernul de ocupaţie,, pentru a-şi salva enoriaşii de la multe nedreptăţi care se terminau uneori cu moartea. Aceşti patru ani au fost foarte grei. în' toamna anului 1940, populaţia a două sate a fost masacrată de soldaţii unguri. Ca un adevărat patriot român, episcopul a fost foarte îndurerat de acest măcel. La ani de zile după aceea, cînd a avut posibilitatea, -el a dat glas supărării sale, celebrînd o slujbă în cimitirul celor care fuseseră omorîţi. - .

r în timpul episcopatului său, episcopul Suciu a continuat să răspîndească credinţa prin intermediul scrisului. A scris un manual pentru elevii şcolii, elementare, o carte de meditaţie, **Rănile Domnului,** precum şi o carte de rugăciuni pentru copii, **Prima întâlnire. A** adunat material pentru o trilogie: **Tatăl, Mama, Copilul,** din care n-a redactat decît un.volum. Comuniştii au ars materialul celorlalte volume, la fel ca şi manu-

scrisul unei cărţi despre Sfîntul loan. Aceste opere s-au pierdut pentru totdeauna. .

în 1947, episcopul Suciu a fost făcut conducător provizoriu al arhidiecezei de la Blaj, pînă cînd urma să se aleagă un nou mitropolit. Din 1944, cînd comuniştii veniseră la putere, toate libertăţile civile fuseseră limitate, iar libertatea presei suprimată complet. în timp ce alţii acceptau imixtiunea statului în probleme de religie, episcopii catolici şi-au afirmat imediat independenţa în această problemă, aşa că au devenit centrul persecuţiilor comuniste, al căror apogeu a fost în 1948.

Un rol important în această rezistenţă a fost rezervat tînărului episcop loan Suciu. El predica la catedrala din Blaj, reuşind prin arta creatoare pe care o stăpînea să atragă sufletele credincioşilor. Unele dintre predicile sale au fost chiar stenografiate, rămînînd ca o moştenire preţioasă.

Deşi atît de tînăr, loan Suciu prevăzuse ceea ce avea să urmeze, pentru că observase acţiunea fermentului comunist în U.R.S.S. manifestat şi prin reducerea la tăcere a bisericii catolice din Ucraina.

’ (•••)

Episcopul Suciu a încercat să trimită cît mai multe scrisori de încurajare preoţilor, credincioşilor şi în special celor tineri: „Acum a sosit ceasul eroismului pe pămîntul românesc. Biserica greco-catolică română, expresie a culturii naţionale şi a tradiţiei catolice, reprezintă prezenţa autentică a Mîntuitorului printre noi, şi prin Hristos sîntem persecutaţi şi noi. Cetatea lui lisus'din. România este atacată acum de fiii întunericului. Să luptăm pentru moştenirea de adevăr şi lumină care ne-a fost lăsată, să luptăm pentru singura cale de salvare a omului: biserica unită cu capul ei, lisus Hristos. Vă scriu vouă, celor tineri, pentru că voi sîn- teti cei puternici”.

(...) •

Episcopul Sucim a luptat din toate puterile pentru apărarea bisericii, şi viaţa sa de suferinţe din închisoare e încă o dovadă. Autorităţile cos muniste l-au urmărit, în ultimul an înaintea arestării, în toate vizitele făcute la parohii. în octombrie 1948ₓ cordoane de soldaţi au încercat să-i blocheze intrarea în catedrala de la Blaj, plină de credincioşi care aşteptau să-i audă predica, cea mai frumoasă din cîte am auzit. Numai un adevărat sfînt ar fi putut avea un asemenea curaj.

A fost arestat, împreună cu ceilalţi episcopi, în 29 octombrie 1948 şi închis la Dragoslavele şi la Căldăruşani. În mai 1949 a fost transferat Ia Bucureşti, într-o închisoare din subordinea Ministerului Afacerilor Interne. Aici a fost torturat, bătut, umilit. Din septembrie 1950 a fost dus la închisoarea din Sighet. În 27 mai 1953 a scăpat de suferinţele trupeşti, murind în braţele celor din celula 44. ■

Vestea morţii sale s-a răspîndit ca un fulger prin toată închisoarea, " ştiam că a murit un sfînt. A trăit respectîndu-şi crezul şi a murit aşa cum a trăit, cu sfinţenie. A fost înmormîntat lingă ceilalţi martiri ai bisericii, în acelaşi cimitir părăsit de pe malul Izei, fără rugăciuni şi fără piatră la căpătîi. .

La intrarea în sanctuarul unei biserici greco-catolice există un pe^ rete decorat cu imagini de sfinţi: iconostas. La noi se spunea că loan Suciu e „un sfînt ieşit din iconostas”.

IOAN BĂLAN a fost episcop de Lugoj. Născut la Teiuş în 10 februa-

rie 1880, el a studiat la Blaj, Budapesta şi Viena, a fost hirotonisit în 24 iunie 1903 şi a devenit ulterior protopop în Bucureşti. în timpul primului război mondial a fost foarte cunoscut pentru activităţile sale parohiale şi patriarhale. '

Episcopul Bălan a fost un mare om de cultură, era poliglot, vorbea chiar şi ebraica şi greaca şi pregătea o nouă traducere-a Bibliei. Textul **Vechiului Testament fusese publicat deja, dar Noul Testament a rămas** în manuscris, episcopul sperînd că va fi publicat.

în acei ani grei pentru biserică, mulţi oameni se adunau la catedrala din Lugoj ca să-l audă pe episcopul Bălan demascînd acţiunile criminale ale comuniştilor. Ceremoniile religioase erau interzise în timpul zilei, aşa că episcopul ţinea slujba seara, cînd şi predica, îndemnîndu-i pe credincioşi să se roage.

În octombrie 1948, guvernul a dat ordin protopopului ortodox din Lugoj să ocupe catedrala catolică. Acesta a refuzat şi atunci agenţii securităţii s-au dus la preotul de acolo, părintele loan Ploscariu, cerîndu-i să le predea lăcaşul, dar acesta i-a refuzat.

Episcopul Bălan'ştia foarte bine ce se ascundea în spatele acestei iniţiative: era un adevărat complot, bine-gîndit ca să cumpere supunerea bisericii ortodoxe şi s-o exploateze prin resentimentul pe care aceştia îl mai aveau încă faţă de unirea de la 1700'. în timp ce se afla la Roma ca şi consultant al unei comisii pontificale, loan Bălan a cercetat corespondenţa papei cu biserica din România şi cu patriarhii din Răsărit. Nu exista nici un dubiu că timp de multe secole papii exercitaseră jurisdicţia asupra teritoriului României şi că această comuniune dată (probabil era datată, n.n.) cu mult dinaintea unirii oficiale din 1700. - '

Comuniştii doreau să împiedice orice influenţe din exterior asupra bisericii, pe care doreau s-o poată controla. Un om ca episcopul Bălan era un obstacol şi deci trebuia înlăturat. în 29 octombrie 1948 a fost arestat şi el, în timp ce se ruga în capelă. Ştiuse ce avea să urmeze: avea deja valiza pregătită. Credincioşii s-au adunat să-l apere, dar el i-a trimis acasă.

De acolo a fost trimis la Dragoslavele, Căldăruşani şi apoi la Sighet, unde a stat din mai 1950 pînă în ianuarie 1955. După aceea a avut arest la domiciliu la Curtea de Argeş şi Ciorogîrla.

în aprilie 1955, după eliberarea sa de la Sighet, a redactat împreună cu ceilalţi doi episcopi care mai trăiau (Hossu şi Rusu) un memoriu adresat guvernului comunist, în care cereau refacerea bisericii greco-catolice româneşti. Imediat după aceea a fost arestat din nou şi izolat în mănăstirèa de la Ciorogîrla, unde s-a şi îmbolnăvit, a fost dus la Bucureşti şi a murit în spital la 4 august 1959. Mormîntul său se află în cimitirul Belu din Bucureşti. -

Sper că martiriul său va sta cîndva la baza unei adevărate uniuni a bisericii din întreaga lume.

TITU LIVIU CHINEZU, consacrat în închisoare ca episcop clandestin de Bucureşti, a fost succesorul lui Vasile Atenie. Fiu al unui preot căsătorit, s-a născut în 1907, a studiat tot la Angelicum la Roma. Hirotonisit în 1930, a devenit ulterior profesor la Academia Teologică din Blaj, în perioada 1930—1946. .

Avea o fire foarte blîridă şi îngăduitoare şi era un om foarte cult.. în 29 octorpbrie 1948 a fost arestat şi el şi închis în mănăstirile Neamţ şi Căldăruşani. în 3 decembrie 1949 a devenit episcop în clandestinitate.

Din cauza sensibilităţii sale deosebite, episcopul Chinezu a suferit foarte mult în închisoare, deşi nu s-a plîris niciodată, din contră a încercat pe cît putea să întărească speranţele celor care sufereau în jurul său. Exemplul său va rămîne viu întotdeauna pentru noi cei care am trăit alături de el.

Timp de patru ani am stat în aceeaşi celulă cu episcopul Chinezu, la închisoarea din Sighet. De multe ori securistul închisorii venea şi re ţinea teorii despre cum ar trebui să trecem la ortodoxism cu toţii. într-o zi, episcopul Chinezu i-a spus: „Domnule, sînt cît se poate de uimit să constat că guvernul comunist, care se declară ateu, manifestă !?atîta interes pentru convertirea noastră”. Dar şeful i-a replicat: „Tu, care eşti deţinut, ar trebui să ai grijă ce vorbeşti. Există între noi oameni care ştiu mai multă teologie- decît tine”. Mai tîrziu, în aceeaşi zi, a venit comandantul închisorii, care ne-a spus că. am fost reclamaţi pentru obrăznicie, ca şi cum faptul că purtam costumul dungat ar fi trebuit să ne facă să acceptăm toate părerile lor. în ochii lor, faptul că eram închişi era echivalent cu lipsa dreptului de a ne apăra. • ' ' ■ .

Ca să ne arate că rezistenţa noastră poate fi înfrîntă, conducătorii închisorii au luat măsuri drastice, iar din cauza lor episcopul Chinezu s-a îmbolnăvit grav. Nu a avut parte de nici un fel de asistenţă medicală şi a fost separat de noi. Cu toate că ne-a implorat să nu-i lăsăm să-l ia de lîngă noi, noi nu aveam nici un fel de autoritate. A suferit groaznic în iarna aceea. Şeful închisorii, Vasile Ciolpan, a ordonat ca fereastra celulei sale să fie deschisă, în gerul acela groaznic, episcopul Chinezu aproape că a îngheţat. A.gonia lui a durat cinci zile. .

A fost îngropat în acelaşi cimitir, alături de episcopul Suciu, cel mai bun prieten al său. De atîţia ani de zile el zace fără o piatră la căpătîi.

IULIU HOSSU, episcop de Cluj, se născuse în 30 ianuarie 1885 la Milaşu Mare şi era nepotul episcopului Vasile Hossu. A studiat la Blaj şi la Roma, fiind întotdeauna primul din clasă. A fost hirotonisit în 1910 şi a avut funcţia de secretar diacezan la Lugoj şi apoi la Gherla. . A fost capelanul soldaţilor români în timpul prjmului război mondial.

La 32 de ani a devenit episcop. La 1 decembrie 1918 el a fost cel care a citit proclamaţia unirii Transilvaniei cu patria mamă. împreună cu alţi doi membri ai Consiliului Naţional, a prezentat proclamaţia regelui Ferdinand I la Bucureşti. Pentru această atitudine patriotică, episcopul Hossu a fost decorat de rege. Timp de 22 de ani el a deţinut un loc- ex officio de senator în parlament. întotdeauna a fost un apărător al < drepturilor românilor asupra Transilvaniei. .

T în 1940, cînd Transilvania a fost cedată Ungariei, episcopul Hossu a fost singurul reprezentant al' românilor care avea dreptul să vorbească w guvernului maghiar despre- atrocităţile petrecute. Din această cauză, studenţii maghiari i-au. atacat reşedinţa episcopală în 1944 Şi l-au bătut.

în 1929 s-a mutat la Cluj, centrul cultural şi naţional al Transilvaniei, unde a fondat o academie teologică şi mai multe şcoli, punînd în permanenţă accent • pe vocaţia tinerilor. A rămas cunoscut şi prin grija arătată celor săraci. *

Ca rezultat al activităţii comuniştilor, a petrecut peric-a.h 1913—1970 în închisoare. Noi, cei care eram cu el, îi puteam înţelege tristeţea. într-o zi, la Căldăruşani, ne a spus: „Nici nu vă puteţi da seama cit e de dureros pentru un episcop să vadă destinul trist al bisericii şi al naţiunii sale. Nu poate fi comparat cu nimic altceva decît cu suferinţele lui lisus pe cruce, cînd el a prevăzut tot ce va fi dezlănţuit prin secole de duşmanii . bisericii”. . .

în 1950, şeful securităţii de la închisoarea din Sighet a tot încercat să-l convingă pe episcopul Hossu să organizeze o biserică greco-catolică naţională, independentă de autoritatea -papei, o capcană pentru clericii întemniţaţi şi credincioşii persecutaţi. I s-a explicat episcopului că oricum . rezistenţa lor fusese de prisos, pentru că majoritatea clericilor aceepta- seră unificarea, spunîndu-i de asemenea că era mai bine să se găsească o astfel de formulă de compromis.

Agentul i-a explicat că îl aşteaptă credincioşii şi singurul lucru pe care-î avea de făcut era să fie el de acord, dar episcopul Hossu i-a explicat că ei nu erau vinovaţi şi că libertatea tuturor clericilor greco-i catolici nu putea fi condiţionată de negarea a ceea ce predicaseră o viaţă întreagă, pentru că de abia astfel s-ar fi putut spune că şi-au ’ abandonat credincioşii. Arestarea şi învinuirea lor nu putea în nici un caz rupe unirea cu Roma, iar dacă guvernul vrea într-adevăr ca ei- să fie împreună cu turma lor, atunci să-i elibereze fără condiţii. Agentul, stupefiat, n-a mai putut să-i spună decît că n-ar fi crezut să existe ,atîta. credinţă într-un suflet de om. Iar episcopul Hossu i-a spus: „Ii mulţumesc lui Dumnezeu căi niciodată în viaţa nu m-am îndoit de credinţa mea”. Acest dialog a fost notat pe o bucată de hîrtie de către episcop, ca să aflăm şi noi ce vroiau de la el. .

Episcopul Hossu a suferit două decenii pentru credinţa sa. El a protestat tot timpul prin memorii adresate guvernului, cerînd libertatea religiei.| în ultimii ani, Hossu a întreţinut o corespondenţă bogată cu români şi străini, unii chiar obţinînd permisiunea să-l viziteze, în ciuda arestului la domiciliu.

în 28 aprilie 1969 papa Paul al Vl-lea l-a înălţat la rangul de cardinal, pentru serviciile aduse bisericii şi pentru dovezile sale de credinţă, dar luliu Hossu l-a rugat să nu facă public acest fapt pînă la moartea lui, pentru că, se temea că ar putea provoca neajunsuri bisericii. A fost ţinut secret pînă în 1973, la trei ani după moartea sa. Tn aceeaşi perioadă a fost făcut cardinal şi arhiepiscopul loan Berân din Praga. Aceste onoruri au reprezentat o consolare pentru biserica în catacombe, o recunoaştere a luptei pentru credinţă.

Cardinalul luliu Hossu a murit în 28 mai 1970, la spitalul Colentina din Bucureşti, la 85 de ani. A avut o înmormîntare simplă, fără onorurile care i s- ar fi cuvenit, în cimitirul Belu. în memoria să, Alexandru Silis- treanu a scris o poezie minunată, din care citez:

„Ţi-ai purtat crucea
spre Golgota
deasupra Carpaţilor.
Prin Martiriul tău
am primit
darul mistic”.

' **ALEXANDRU RUSU,** episcop de Baia Mare (Maramureş).. S-a născut în 22 decembrie 1884 în satul Şulea. După studii la Budapesta, a fost hirotonisit în 1910. A predat teologia la seminarul din Blaj şi a editat revista Unirea. Mai tîrziu, el a devenit rectorul seminarului. în 1930 a devenit episcop al diecezei Baia Mare.

Ca profesor se distingea prin inteligenţa sa • deosebită, iar ca ziarist prin forţa argumentaţiei. Ca episcop, el a manifestat întotdeauna curaj şi energie, fiind stimat de oameni importanţi din conducerea ţării, comu- ' niştii însă l-au urît. . ' .

în 1946 el a devenit mitropolit .al arhidiecezei de Blaj, deşi Petru Groza s-a opus (exista şi o lege care stipula că mitropolitul putea fi ales numai cu consimţămîntul guvernului). în ciuda persecuţiilor, episcopul Rusu şi-a continuat activitatea pînă la arestare.

în predicile sale din catedrala,de la Baia Mare, episcopul Rusu încerca să scoată în evidenţă scopurile meschine ale activităţilor comuniste. Articolele sale pe această temă sînt adevărate documente istorice. împreună cu ceilalţi episcopi, el a contribuit la redactarea memorandumului din 1956, care cerea reînfiinţarea greco-catolicismului; stilul său incisiv este perfect vizibil. După perioadele de detenţie de la Dragoslavele şi Căldăruşani, episcopul Rusu a fost dus la Bucureşti pentru interogatoriu.

Comuniştii au făcut eforturi să-i separe pe episcopi, sperînd să le înfrîngă astfel rezistenţa. Dacă măcar cu unul dintre ei le reuşeau planurile, programul unificării ar fi devenit legal.

în mai 1957, episcopul Rusu a fost condamnat la 25 de ani de muncă silnică pentru trădare şi instigare, de fapt pentru refuzul de a colabora. A fost trimis la închisoarea din Gherla, apoi la Dej şi în 1963 înapoi la Gherla. Aici a fost izolat în celula 10, o celulă foarte rece de la subsol şi, cum era de aşteptat, s-a îmbolnăvit de rinichi. în data de 9 mai 1963, episcopul i-a binecuvîntat pe toţi cei care erau cu el, spunîndu-le: „Fraţii mei, acum eu mă duc la Dumnezeu, ca să-mi primesc răsplata pentru viaţa primită de la El, trăită şi sacrificată pentru El, pentru biserică şi pentru români”. Acestea au fost ultimele lui cuvinte. A fost îngropat fără nici o ceremonie în cimitirul deţinuţilof; mormîntul său are numărul 133.

AUGUSTIN MAGHIAR a fost închis la Sighet şi izolat în celula 30. Cîteva luni mai tîrziu am putut ajunge lîngă uşa celulei şi am vorbit cu el cîteva minute. N-am să uit niciodată această întîlnire. Cînd m-a văzut la uşă, a exclamat: „O, Doamne, îţi mulţumesc că mi-a fost dat să mai văd vreodată un chip omenesc”. Pînă atunci nu mai văzuse de luni de zile decît figurile ostile ale gardienilor, care-l tratau cu brutalitate. M-a întrebat despre episcopi şi a spus: „Doamne, îţi mulţumesc că m-ai adus aici, lîngă episcopi, să sufăr în numele Tău! Facă-se voia Ta!” După un timp s-a îmbolnăvit grav şi a murit în 16 august 1951.

Părintele **GAVRIL BĂLAN,** născut în 1916 lîngă Baia Mare, a studiat la Academia Teologică din Blaj şi apoi la Roma, unde şi-a dat doctoratul în teologie. în România a fost preot într-o parohie din Satu Mare şi profesor de liceu. Timp de şase ani, în timpul persecuţiilor s-a tot ascuns, dar în 1958 a fost arestat şi trimis la închisoare. L-am întîlnit în lagărul de munca forţată, în 1960. De abia l-am recunoscut, se schimbase atît

de mult în aceşti ani de teroare şi suferinţă. După amnistia din 1964 a reuşiit să-şi găsească o slujbă, dar sănătatea sa era distrusă. A murit în 1970 (după cîţiva ani de activitate la Muzeul Judeţean Maramureş din Baia Mare, n.n.).

ALEXANDRU TODEA s-a născut la 5 iunie 1912 în satul Teleac, judeţul Mureş, într-o familie de ţărani. Studiile gimnaziale le urmează în satul natal şi la Reghin,; iar liceul la Blaj. în 1933 este trimis de Mitropolitul Vasile Suciu la Roma pentru studii la cunoscuta Academie „De propaganda Fide", unde obţine în 1940 titlul de doctor în filosofie şi teologie. întors în ţară ocupă diverse funcţii secundare în ierarhia bisericească, fiind numit în 1945 paroh şi protopop de Reghin.

După desfiinţarea Bisericii unite prin decretul nr. 358/1 decembrie 1948 e arestat de mai multe ori, reuşind să evadeze în acelaşi an din sediul MI de la Reghin, ascunzîndu-se timp de trei ani. în 1950 a fost consacrat episcop ‘ de Caesaropolis, auxiliar al Episcopului loan Suciu, administrator al Arhidiecezei de Alba-Iulia şi Făgăraş cu sediul la Blaj. Arestat în 1951, e anchetat timp de 13 luni la Bucureşti, fiind condamnat în 1952 la închisoare pe viaţă, după ce procurorul ceruse condamnarea la moarte cu menţiunea „pericol pentru societate".

Pînă în 1964, cînd 3 fost graţiat,, a colindat închisorile cunoscute, de la Sighetu Marmaţiei, Piteşti, Gherla, Aiud etc., fiind confesorul unor oameni politici cunoscuţi, ca luliu Maniu şi Gheorghe Brătianu.

La Reghin, unde s-a stabilit pe str. Apalinei nr. 34, obişnuia să primească duminica şi în sărbători credincioşi pentru oficierea liturghiei, în 1986 a fost ales Mitropolit al Bisericii Române Unite cu Roma, dar nu a fost recunoscut oficial.

După decembrie 1989 a fost dezlegat de Papa loan Paul al II-lea de titlul formal de episcop de Caesaropolis, fiind numit Episcop de Alba- Iulia şi Făgăraş şi confirmat ca Mitropolit. A fost recunoscut prin decret prezidenţial şi a fost instalat la Blaj în octombrie 1990, cînd a reprimit reşedinţa mitropolitană, dar nu şi catedrala construită de Inocenţie Micu-Klein şi terminată de loan Lemenyi în 1847.

în martie 1990 este ales la Roma ca Preşedinte al Conferinţei Episcopilor catolicr de toate riturile. Promovarea în corpul Cardinalilor (cei mai apropiaţi sfetnici ai Papei) va avea loc în iunie 1991.

El a fost cel care a confirmat şi a dat binecuvîntarea de trecere de la ortodoxie la greco-catolicism preotului (prezentat în comunicatul Televiziunii ca preot) loan Farcaş. Numirea de acum nu este întîmplătoare, legînd o tradiţie, dar şi o confirmare a politicii de deschidere spre Est a Papei.

(După Alexandru Raţiu, op. cit., p. 103—121. Pentru Alexandru Todea, articolul lui loan Cristescu, Dr. Alexandru Todea cardinal!)

DESTĂINUIRI

în legătură cu oamenii politici români şi înalţii prelaţi greco- catolici deţinuţi şi, în marea lor majoritate, exterminaţi, în Penitenciarul din Sighetu Marmaţiei, în perioada anilor 1950—1955, fostul director al acestei

instituţii, d-l Vasile Ciolpan, a făcut importante mărturisiri atît în cadrul interviului publicat în „Tribuna” (Cluj- Napoca, nr. 24—25, din 14 şi 21 iunie 1990), sub semnătura publicistului Viorel Cacoveanu, cit şi în însemnările personale (nepublicate), intitulate „Amintiri şi memorii din viaţă”, aflate la autor.

întrucît din confruntarea celor două materiale şi raportarea lor la realităţile istorice mai cunoscute, precum şi din alte informaţii publicate intre timp de foşti deţinuţi rămaşi în viaţă rezultă unele fapte şi date contradictorii,' am socotit potrivit să încercăm o clarificare a acestora printr-un interviu luat d-lui Vasile Ciolpan, poate singurul, ori cel mai în măsură să facă lumină în problemele rămase încă sub semnul întrebării.

— D-le Ciolpan, în interviul dat d-lui Cacoveanu, mai întîi afirmaţi că pentru a scăpa de unguri (respectiv de armata ungurească), cînd aţi revenit în ţară aţi făcut în aşa fel încît să ajungeţi prizonier la ruşi. Dacă ne oprim aici, înseamnă că aţi căzut prizonier pe teritoriul românesc, undeva în Moldova sau Bucovina. La întrebarea >- următoare pusă de d-l Cacoveanu: „Cînd aţi venit în ţară?” răspun- deţi că o dată 'cu Divizia „Horea, Cloşca şi Crişan”, care, după cum ştim, s-a format pe teritoriul Uniunii Sovietice. De aici confuzia. Unde şi în ce împrejurări aţi căzut prizonier la ruşi? -

— Da, recunosc că am produs confuzie. Realita- ■ tea este că am căzut prizonier la răsărit de ţinutul ' – şi oraşul Colomeea. Ungurii ii ziceau Galiţia. Deci pe teritoriul U.R.S.S., în martie sau aprilie 1944.

— în materialele amintite afirmaţi că, după sosirea la peniten ciar a celor 82 de „oaspeţi”, primul care a fost scos din dubă, adică „cel cu barbă albă pînă la brîu”< ar fi fost Gheorghe Brătianu, aflat în stare de comă, şi care â şi decedat în acea noapte. Or adevărul istoric ne arată că cel ce a decedat în noaptea următoare sosirii jnu a fost Gheorghe Brătianu, ci unchiul său, Constantin Dinu I. C. Brătianu, fost preşedinte al P.N.L. (1934—1947), care atunci avea 84 de ani.

z

— Recunosc că, neavînd acte la mine, n-am putut r verifica adevărul. Aşa mi s-a spus, aşa am reţinut. Şi acum pot preciza că cel în cauză, cu barbă albă şi lungă (...), cel mai bătrîn dintre toţi, cel care a murit în prima noapte, nu a fost Gheorghe Brătianu ci, , aşa cum aţi precizat d-voasră, Constantin Dinu I. C. - Brătianu. ' '

— În schimb nu se cunosc prea bine nici împrejurările în care a murit Gheorghe Brătianu, marele istoric român, fiul lui Ion (Ionel) I. C. Brătianu, înfăptuitorul Marii Uniri n tuturor românilor din 1918. De foarte mulţi ani, Maria G. Brătianu, fiica distinsului cărturar român, încearcă să afle împrejurările tragice în care a decedat tatăl său, la numai 55 de ani. Răspunsurile primite pînă acum sînt contradictorii: ba că s-a sinucis (cu un cui, ciob de pahar sau de oglindă, ori că s-a spînzurat cu un cearceaf sau şi-a tăiat cu ceva venele ş.a.), ba că a murit în urma unei bătăi sălbatice din partea unui gardian, tocmai în ziua numelui – 23 aprilie 1953 (după unii în

1954). Din actul de deces, de la Sighet, rezultă că a decedat în urma unei insuficienţe circulatorii. Deci, cum a decedat Gheorghe I. Brătianu?

— Gheorghe I. Brătianu a decedat în 1953, nu în 1954. Adevărul în privinţa bătăii: nu a existat vreun subordonat care ar fi îndrăznit să-l bată. Bătaia era interzisă cu desăvîrşire. în caz contrar eu aş fi aflat imediat. În ziua respectivă, de 23 aprilie, nu *l-a putut vedea nimeni, deoarece era izolat. Cu cearceaful ori cu unele obiecte din cele amintite nu s-a sinucis. Eu eram în unitate 99 .la sută din timp şi aş fi aflat. Dar de bolnav a fost bolnav, slăbind mereu. îmi amintesc că ambii medici au semnat diagnosticul de* insuficienţă circulatorie, *iar eu l-am contrasemnat. La diagnostic au mai adăgat încă ceva, de care eu nu-mi mai aduc aminte. După mine nimic nu-i adevărat din cele presupuse. Deci* Gheorghe I. Brătianu nu s-a ' sinucis.

Un singur caz de sinucidere am avut în peniten- , dar. Era un om înalt, dar nu era Gheorghe Brătianu. ~Un altul, pe nume Radu Roşculeţ, din Constanţa. După două tentative, a reuşit totuşi să se sinucidă, cu cearceaful.

— După unele informaţii, dr. Lungii losif, medicul penitenciarului, avea diplomă falsă. Ar fi fost, deci, un impostor, un nepriceput în ale medicinei, un om pus să distrugă nu să îngrijească aceşti oameni bătrîni şi bolnavi. Ce ne puteţi spune?

- *— Dr. Lungu era evreu, dar avea diplomă în re gulă. Ştiu' că odată a fost anchetat pentru acest lucru, dar s-a reîntors la penitenciar. în probleme me- dicale el colabora cu dr. Roxin (nu-i cunosc celălalt nume), directorul de atunci al Spitalului din Sighetu Marmaţiei, fost şi ministru al sănătăţii, dacă nu mă înşel.*

—, În interviul acordat d-lui Cacoveanu nu apare numele gene-ralului colonel din Ministerul de Interne care v-a adus şi predat Iotul de 82 deţinuţi în 1950. în schimb îl pomeniţi în „Amintiri..El se numea Ady Ladislau. Ce ne puteţi spune despre acesta?

În interviul pomenit nu apare, intr-adevăr, numele gen. colonel Ady Ladislau, director adj. în deoarece, pentru moment, îi uitasem numele. Era maghiar. Un om rău. Şi ulterior a mai venit în control la unitate. Mai tîrziu m-a anchetat şi pe mine, printr-o comisie condusă de maiorul Kiss. Cine se seamănă se adună. Pînă la urmă tot prin acest general am ajuns şi în faţa Tribunalului Militar din Cluj, în 1955 am fost eliberat din funcţia de director, fiind înlocuit cu un altul, rău de tot, adus de prin alte părţi.

— Am citit undeva că în Sighetu Marmaţiei mai funcţiona şi un al doilea penitenciar.

— Al doilea penitenciar era destinat deţinuţilor de drept comun (criminali, hoţi, mari recidivişti), fiind aduşi aici din toată ţara. Directorul acestuia era evreul

Zimerman.

— Din „Amintiri...” reiese că „oaspeţii”, cum le ziceaţi dv, adică cei 82, au fost aduşi şi închişi în penitenciar în ziua de 23 august 1950, iar în interviu, în ziua de 1 mai 1950. Totuşi care este adevărul?

— Nici unul, nici altul. Deţinuţii de mai sus au fost aduşi aici în ziua de 2 mai 1950.

— în „Amintiri...” se află menţionat că mai întîi a coborît din dubă, în 1950, Gheorghe I. Brătianu (am lămurit că nu era Gheorghe), apoi al doilea Brătianu, după acesta, al treilea Brătianu, apoi Tătă- răscu, Gigurtu, Maniu, Mihalache ş.a., în total 82 „oaspeţi”, din care cinci episcopi. O inexactitate s-a lămurit. Mai sînt de lămurit cel puţin două: prima, cine era cel de al treilea Brătianu?. Poate Constantin (Bebe) Brătianu, întrucît Vintilă I. C. Brătianu murise în 1930; a doua, după cîţ cunoaştem noi, luliu Maniu a fost internat la Sighet mai tîrziu, nu în 1950, cum reiese din ce aţi afirmat dv.

— în privinţa Brătienilor eu ştiu şi acum de trei. Celui de-al treilea nu-i reţin prenumele. O fi aşa cum spuneţi dv. în privinţa lui Maniu, acum corectez; a sosit la penitenciar abia după un an, adică în 1951, adus legat la ochi, într-o maşină mică a securităţii. Era un om înalt, dar mult slăbit.

— Afirmaţi că în timpul directoratului dv. au decedat 45—50 de deţinuţi, printre care Maniu, Gigurtu, încă un Brătianu, apoi episcopii greco-catolici Frenţiu de Oradea, Suciu de Blaj ş.a., cărora nu le mai ţineţi minte numele. Aceştia şi ceilalţi au fost îngropaţi în cimitirul spitalului, într-un loc aşa-zis „Dincolo de Barieră”, unde au fost transportaţi cu căruţa noaptea. Vă rog să-mi spuneţi dacă

în cimitir au fost măcar grupaţi, după importanţă, **ori au fost aşezaţi la întîmplare?** Cine mai ştie în Şighet de **mormintele lor?**

— J. ? cimitir *au fost numai aproximativ grupaţi, , groparii necunoscînd numele celor decedaţi. De gropile lor mai ştiu, în Sighetu Marmaţiei: Pop Gavrilă, fost miliţian, cu. domiciliul actual în spatele Casei vechi de Cultură din muncipiu. Acesta a condus operaţia de săpare a gropilor, avînd la dispoziţie deţinuţi de drept comun de la celălalt penitenciar. El a făcut, ulterior, şi cinci, ani de puşcărie pentru că a avut legături cu unii dintre deţinuţi; Szatmári Alexandru, care aproximativ de prin 1953 a fost ofiţer politic ¿1 penitenciar. Mai ştie de aceste gropi (dacă mai trăieşte) fostul căpitan Mureşan de la securitatea din Baia Mare (ulterior şef de cadre la Consiliul Popular Municipal Baia Mare).*

— În materiale relataţi că în 1955 aţi fost dus la **Divizia Penitenciarelor** Bucureşti, unde aţi executat un arest de 15 **zile. Explicaţi-ne de ce?**

— Am fost acuzat de abuz pentru facilităţi şi convorbiri cu deţinuţii. Cineva m-a turnat şi pe mine. – Unele discuţii, am avut şi cu şeful meu politic, d-l. Szatmári.

— **Aţi participat** la eliberarea deţinuţilor în **1955?**

-— Nu.

-— **în caz** de revoltă sau atac din partea civililor **ce aveaţi de făcut?**

— Erau stabilite mai multe variante de apărare care au fost prelucrate cu personalul de pază.

— Aveaţi în vedere şi o evacuare a detinutilor în **U.R.S.S.?**

— Nu.

— Ce altceva doriţi-să ne spuneţi[0]

— Atunci era un iureş revoluţionar. Credeam că partidul comunist; (atunci denwnit Partidul Muncitoresc Român) va face bine pentru toţi. Eu nefiind destul de cultivat, am fost ataşat regimului, partidului. '■ Pînă la un timp a fost bine. După ce a început minciuna, am privit cu ură tot ce s-a făcut. La mintea mea de acum nu m-aş fi angajat la o astfel de muncă ..... de răspundere. Regret, dar e prea tirziul

- ' ' i *Dr. Valeriu ACHIM*

. n ■ ** < -

■ , *Sighetu Marmaţiei la*

-■ *26 iunie 1991*

P.S: La despărţire, d-l V. Cibplan mai precizează că în închisoarea din Sighet a fost deţinut şi Titel Petrescu, preşedintele P.S.D.R., dar nu a decedat acolo.

Aici, între anii 1954 - 1955

cît am funcționat ca comandant al acestui penitenciar au decedat între alții și Iuliu Maniu, Gigurtu, încă unul din brătieni, apoi episcopi ca: Frențiu de Oradea, Suciu de Blaj și alții. Toți aceștia ce au decedat n-am avut voie să le fac acte de deces, doar un proces verbal încheiat de medicul penitenciarului și cu medicul de la spital Roxin, cu diagnosticul care a cauzat moartea și semnat de cei doi medici și de subsemnatul, acest proces verbal era unicul act care de fapt îl trimiteam la direcția generală a penitenciarelor din București str. Luterană. Cu toate că am intervenit cu rapoarte verbale și scrise n-am obținut, sau nu mi-a aprobat să fac acte de deces, iar pentru a se păstra secretul cei decedați erau duși cu căruța noaptea la cimitirul spitalului, așa zis cimitirul de barieră.

13. Fotografie reprezentînd pe Alexandru Lapedatu, Ion I. C. Brătianu, Ion lancul'eţ, artizanii Marii Uniri din 1918.

14. Fotografie reprezentînd pe V. Sassu, Gh. Tătărăscu, N. Lupu, dr. C. Angelescu şi episcopul Gheronte al Tomisului, la Constanţa, în 1933.

CUPRINS

Preţul 45 lei

Tiparul executat la Imprimeria „ARDEALUL" sub comanda nr. 331,/91